

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**REKABET OLGUSU VE REKABET GÜCÜNÜN
EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: OECD
ÜLKELERİ ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR
ANALİZ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHYETTİN ERDEMLİ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Harun ŞAHİN

GAZİANTEP
EYLÜL 2016

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**Rekabet Olgusu Ve Rekabet Gücünün Ekonomik Büyümeye Etkisi: OECD
Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz**

MUHYETTİN ERDEMLİ

Tez Savunma Tarihi: 28.09.2016

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU

SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Prof. Dr. Arif OYSAGIR

Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Harun ŞAHİN
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

(Unvanı, Adı ve SOYADI)

İmzası

Doç. Dr. Sadettin PAKSOY
Doç. Dr. Berna BALCI İZGİ
Yrd. Doç. Dr. Harun ŞAHİN

ÖZET

REKABET OLGUSU VE REKABET GÜCÜNÜN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR ANALİZ

ERDEMLİ, Muhyettin
Yüksek Lisans Tezi, İktisat ABD
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Harun ŞAHİN
Eylül 2016, 101 sayfa

Tarihin her devrinde önemini koruyan rekabet gücü ve ekonomik büyüme ilişkisi küreselleşmenin ve bilgi çağının yaşandığı günümüzde önemini artırmış ve sürekli bir yenilenme içine girmiştir. Sanayi devrimi öncesinde özellikle silah teknolojisinde önem arz eden rekabet gücü unsuru, sanayi devrimi ile birlikte artık değer oluşumu ve dış ticaret ile şekillenmeye başlamıştır. Dolayısıyla bilgi ve iletişim teknolojisindeki hızlı değişimler sonucu ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi nüfuzları ve rekabet güçleri sürekli olarak değişim göstermeye başlamıştır. Bu hızlı değişim rekabet gücünü artıran toplumların refah düzeylerini yükseltirken, rekabet gücünü kaybeden toplumlarda da aynı hızla refah kaybına neden olabilmektedir.

Özellikle gelişme aşamasındaki ülkelerin genel sorunlarından olan gelir dağılımındaki eşitsizlik, siyasi ve sosyal karışıklıklar, kalkınma problemleri ve refah düzeyi düşüklüğünün altında yatan en önemli sorun rekabet gücü eksikliğidir. Bu çalışmada Türkiye'nin de aralarında bulunduğu kısaca OECD olarak adlandırılan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'ne üye 34 ülke için bu durum irdelenmiştir. Yapılan çalışmada bu ülkelere ait 2001-2014 dönemi rekabet gücü rakamları, gayri safi yurt içi hâsıla, işgücüne katılım ve sermaye birikimi değişkenleri yardımıyla ekonomik büyüme ve rekabet gücü ilişkisi panel veri analizi ile incelenmiştir.

Elde edilen analiz sonuçlarına göre rekabet gücündeki artışlar ekonomik büyüme üzerinde etkilidir. Paneli oluşturan ülkelerde (özellikle gelişmekte olanlar) rekabet gücünün artırılması amacı ile uzun dönemli olarak kamusal düzenlemeler ve

iş dünyasının etkinliğinin yanında, ekonomik performans ve altyapı üzerinde daha yoğun çalışılması gerektiği söylenebilir. Gelişmekte olan ülkelerde, bu alanlarda ilerleme sağlanmasının rekabet gücünü dolayısıyla da ekonomik büyümeyi olumlu etkileyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Rekabet Gücü, Ekonomik Büyüme, Panel Veri Modelleri.

ABSTRACT

COMPETITIVE PHENOMENON AND THE EFFECT OF COMPETITIVE POWER ON ECONOMIC GROWTH: AN ECONOMETRIC ANALYSIS OF OECD COUNTRIES

ERDEMLİ, Muhyettin

M. A. Thesis, Department of Economics

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Harun ŞAHİN

September 2016, 101 pages

The relationship between competition power and economic growth, preserving its importance in every period of history has increased its significance in the era of globalisation and information age by continuously being in a renewal process. The concept of competition power was especially important in weapon technology before the Industrial Revolution. As the concepts surplus value and foreign trade became more apparent with the Industrial Revolution, the concept of competition power was reshaped together with above mentioned concepts to its present form. Therefore, as a result of rapid changes on information and communication technologies, economic, social and political influences and competition power of countries have begun to change dramatically. This rapid change leads to an increase in the level of welfare of those societies which increase their competition power, while a welfare loss may occur for those societies who lose their competition power.

The lack of competition power is the most crucial underlying reason for developing countries terms of inequality in income distribution, social and political disturbances, development issues and low level of welfare. In this respect, in the present study, this condition has been examined for the 34 OECD (the Organization of Economic Cooperation and Development) member countries including Turkey. In this thesis, the relationship between economic growth and competition power has been examined by using panel data analysis method. To do so, we have taken into account several variables such as the competitive power figures of the selected

countries for the period of 2001 to 2014, gross domestic product, labor force participation and capital stock.

The analysis results reveal that increases on competition power have an effect on economic growth. . It has been suggested that in order to increase the competitive power in the countries constituting the panel, particularly developing countries, it should be intensively worked on economic performance and infrastructure alongside with long-term public arrangements and efficiency in the business world. In developing countries, it was reached a conclusion that ensuring progress in above mentioned areas has positively affected the competitive power and thereby economic growth.

Key words: Competitive Power, Economic Growth, Panel Data Models

ÖNSÖZ

Ekonomik büyüme teorilerinin odaklandığı temel sorun, ülkeler arasındaki mevcut gelir farklılıklarının nedenleri ve uzun dönemde ekonomik büyümenin kaynakları olmuştur. Bu bağlamda son dönem iktisat literatüründe yer alan bazı çalışmalar, bu farklılıkların ve uzun dönemde ekonomik büyümenin kaynaklarından biri olarak ülkelerin sahip olduğu rekabet gücünü göstermektedirler. Nitekim bir ülkenin rekabet gücü ölçülürken, Ar-Ge faaliyetlerinin gelişmişlik düzeyi ve verimliliği, çeşitli sektörlerin performansı, ülkenin dış ticaret fazlası, yüksek teknolojiyi yapısında barındıran mallar üretmesi ve uzman, yetişmiş iş gücünün bulunması gibi özellikler göz önünde bulundurulur. Bunların yanında demokratikleşme, vergi yapısı, insan hakları, eğitim kalitesi ve özgürlüğü gibi konularda ülkenin rekabet gücünün ölçülmesinde kullanılan diğer kriterlerdir.

Bu çalışma bir ülkenin rekabet gücünü artırmak için, uygulanacak politikaların önemine vurgu yapılmak amacı ile hazırlanmıştır. Hazırlamış olduğum bu Yüksek Lisans tez çalışmamda baştan sona kadar her türlü bilgi ve desteğini benimle paylaşan danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Harun ŞAHİN' e en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca tezin gerek teorik gerekse uygulama kısımlarında değerli yorumlarını esirgemeyen jüri üyeleri Sayın Doç. Dr. Sadettin PAKSOY ve Sayın Doç. Dr. Berna BALCI İZGİ hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmanın gerek dil anlatım gerekse çeviri kısımlarında yardımlarını esirgemeyen Türk Dili ve Edebiyatı doktora öğrencisi sevgili abim Veysel ERDEMLİ' ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışma sürecinde, benimle birlikte bu büyük özveriye ortak olarak bana büyük bir destek veren, başta aileme ve sevgili eşim İslimcan ERDEMLİ' ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmanın en yoğun dönemlerinde hayatımıza katılarak, varlığıyla bizlere büyük bir mutluluk, sevinç ve moral kaynağı olan biricik kızımız Zehra'ya da sevgilerimi burada belirtmek isterim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Önemi	1
1.2. Çalışmanın Amacı	1
1.3. Çalışmanın Yöntemi.....	3
1.3.1. Veri Toplam Yöntemi	3
1.3.2. Verilerin Analizinde Kullanılacak Yöntem	3
1.4. Çalışma Planı.....	4
İKİNCİ BÖLÜM	
REKABET GÜCÜ OLGUSU VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	5
2.1. REKABET KAVRAMI, TANIMI VE GELİŞİMİ	5
2.2. REKABET KAVRAMININ KURAMSAL ÇERÇEVESİ	8
2.2.1. Klasik İktisada Göre Rekabet Kavramı	8
2.2.2. Neo-Klasik İktisada Göre Rekabet Kavramı	9
2.2.3. Avusturya Okuluna Göre Rekabet Kavramı	10
2.2.4. Keynesyen İktisada Göre Rekabet Kavramı	10
2.2.5. Yeni Keynesyen İktisada Göre Rekabet Kavramı	11
2.2.6. Post Keynesyen İktisada Göre Rekabet Kavramı	12
2.3. REKABET GÜCÜ KAVRAMI VE GELİŞİMİ	13
2.3.1. Firma Düzeyinde Rekabet Gücü	13

2.3.2. Endüstri Düzeyinde Rekabet Gücü	15
2.3.3 Uluslararası Düzeyde Rekabet Gücü	17
2.3.4. Rekabet Gücünün Gelişimi	19
2.4. REKABET GÜCÜNÜ BELİRLEYEN SOSYAL VE EKONOMİK UNSURLAR	22
2.4.1. Döviz Kuru.....	22
2.4.2. Birim İşgücü Maliyetleri.....	23
2.4.3. Teknoloji ve Yenilik Düzeyi.....	23
2.4.4. Verimlilik Düzeyi	25
2.4.5. Beşeri Kaynaklar.....	25
2.4.6. Makro Ekonomik Ortam, Yatırımlar ve Kamusal Politikalar.....	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
REKABET GÜCÜ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN TEORİK TEMELLERİ	28
3.1. EKONOMİK BÜYÜME	28
3.1.1. Ekonomik Büyüme Kavramı ve Büyüme Yaklaşımları	28
3.1.1.1. Klasik iktisadın büyümeye yaklaşımı	29
3.1.1.2. Keynesyen iktisadın büyüme yaklaşımı.....	30
3.1.1.3 Neoklasik iktisadın büyüme yaklaşımı	31
3.1.1.4. Post keynesyen iktisadın büyüme yaklaşımı.....	32
3.1.2. Ekonomik Büyümede Yeni Yaklaşımlar	34
3.1.2.1. Ar-Ge'ye Dayalı Yeni İçsel Büyüme Yaklaşımları	35
3.1.2.2. Yatırımlar Yoluyla Teknolojinin ve Bilgi Birikiminin İçselleştirilmesine Dayalı Büyüme Yaklaşımları.....	36
3.1.2.3. Beşeri Sermaye Olgusu İçsel Büyüme Yaklaşımları	36
3.1.2.4. İktisat Politikalarının Uzun Dönemli Büyümeye Etkilerini Ele Alan İçsel Büyüme Yaklaşımları	37
3.1.3. Ekonomik Büyümede Yapısal Unsurların Rolü	38
3.2. REKABET GÜCÜ VE MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER ARASINDAKİ ETKİLEŞİM	39
3.2.1. Rekabet Gücü Ve İstihdam	39
3.2.2. Rekabet Gücü Ve Enflasyon.....	41
3.2.3. Rekabet Gücü Ve Dış Ticaret	43
3.2.4. Rekabet Gücü ve Kişi Başı Gelir	45

3.3. REKABET GÜCÜNÜN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ	48
3.4. REKABET GÜCÜ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ LİTERATÜRÜ. 50	
3.4.1. Gelişmiş Ülkeler Üzerine Yapılan Rekabet Gücü Ve Büyüme İlişkisi Çalışmaları	50
3.4.2. Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Yapılan Rekabet Gücü Ve Büyüme İlişkisi Çalışmaları	52
3.4.3. Karma Ülkeli Rekabet Gücü Ve Büyüme İlişkisi Çalışmaları	53
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
REKABET GÜCÜ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: EKONOMETRİK UYGULAMA.....	61
4.1. ULUSLARARASI REKABET GÜCÜNÜN ÖLÇÜLMESİ VE GÖSTERGELERİ	61
4.1.1. Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi (IMD) Küresel Rekabet Gücü Araştırması	61
4.1.2. OECD Tarafından Yayınlanan Küresel Rekabet Gücü Araştırması.....	63
4.1.3. İnsani Gelişim Raporları	64
4.1.4. Dünya Ekonomik Forumu (WEF) Küresel Rekabet Gücü Araştırması....	66
BEŞİNCİ BÖLÜM	
UYGULAMALI ANALİZ	82
5.1. REKABET GÜCÜ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: OECD ÜLKELERİ İÇİN PANEL VERİ ANALİZİ.....	82
5.1.1. Panel Veri Analizi Özellikleri.....	82
5.1.2. Veri Seti ve Ekonometrik Model	83
5.1.3. Yatay Kesit Bağımlılık Testi	85
5.1.4. Panel Birim Kök Testleri	86
5.1.5. Panel Eşbütünleşme Testi	89
5.1.6. Panel Eşbütünleşme Tahmincileri.....	93
5.1.7. Panel Nedensellik Testi.....	95
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	97
KAYNAKÇA	102
EKLER.....	112
ÖZGEÇMİŞ.....	121
VITAE.....	121

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Rekabet Gücünün Tarihsel Değişimi	21
Tablo 3.1. Ünlü İktisatçıların Ekonomik Büyümeye Bakış Açılımları	33
Tablo 3.2. Rekabet Gücü ve İstihdam Oranları Karşılaştırması	40
Tablo 3.3. Rekabet Gücü ve Enflasyon Oranları Karşılaştırması	42
Tablo 3.4. Rekabet Gücü ve Dış Ticaret Oranları Karşılaştırması	44
Tablo 3.5. Rekabet Gücü ve Kişi Başı Gelir Oranları Karşılaştırması	46
Tablo 3.6. Rekabet Gücü ve GSYİH Değerleri Karşılaştırması	49
Tablo 3.7. Rekabet Gücü İle Ekonomik Büyüme İlişkisine Dair Literatürde Yer Alan Çalışmalar	56
Tablo 4.1. IMD'ye Göre Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler.....	62
Tablo 4.2. İnsani Gelişim Raporuna Göre Ülkelerin Değerlendirilmesi	66
Tablo 4.3. WEF'e Göre Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler	67
Tablo 4.4. WEF Küresel Rekabet Gücü Endeksinde Ağırlıklandırmalar ve Gelişmişlik Seviyeleri	68
Tablo 4.5. Kurumlar Alt Başlıkları	69
Tablo 4.6. Altyapı Alt Başlıkları.....	70
Tablo 4.7. Makroekonomik Ortam Alt Başlıkları.....	71
Tablo 4.8. Sağlık ve Temel Eğitim Alt Başlıkları.....	72
Tablo 4.9. Yükseköğretim ve Mesleki Eğitim Düzeyi Alt Başlıkları	73
Tablo 4.10. Mal Piyasası Etkinliği Alt Başlıkları	74
Tablo 4.11. İşgücü Piyasası Etkinliği Alt Başlıkları	75
Tablo 4.12. Finansal Piyasa Etkinliği Alt Başlıkları.....	76
Tablo 4.13. Teknoloji Düzeyi Alt Başlıkları.....	77
Tablo 4.14. Pazar Büyüklüğü Alt Başlıkları	77
Tablo 4.15. İş Âlemi Sofistikeliği Alt Başlıkları	78
Tablo 4.16. İnovasyon Alt Başlıkları	79
Tablo 5.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları	86
Tablo 5.2. Değişkenlerin Düzeyde Birim Kök Test Sonuçları	88
Tablo 5.3. Değişkenlerin Birinci Farklarında Birim Kök Test Sonuçları	89
Tablo 5.4. Pedroni Panel Eşbütünleşme İstatistikleri.....	91
Tablo 5.5. Pedroni Eşbütünleşme Test Sonuçları	93
Tablo 5.6. Kao Eşbütünleşme Test Sonucu	93
Tablo 5.7. Eşbütünleşme Tahminçileri Analiz Sonuçları	94
Tablo 5.8. Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	96

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Rekabet Gücü Kavramları Piramidi.....	18
Şekil 3.1. Rekabet Gücü ve İstihdam Oranı.....	41
Şekil 3.2. Rekabet Gücü ve Enflasyon Oranı.....	43
Şekil 3.3. Rekabet Gücü ve Dış Ticaret Oranı.....	45
Şekil 3.4. Rekabet Gücü ve Kişi Başı Gelir Oranı.....	47

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ADF:	Augmented Dickey Fuller
AR-GE:	Araştırma ve Geliştirme
BM:	Birleşmiş Milletler
e:	Emek
GCI:	Global Competitiveness Index (Küresel Rekabet Endeksi)
GCP:	Global Competitiveness Power (Küresel Rekabet Gücü)
GCR:	Global Competitiveness Report (Küresel Rekabet Gücü Raporu)
GDI:	Gender-Related Development Index (Cinsiyete Bağlı Gelişim Endeksi)
GEM:	Gender Empowerment Measure (Cinsiyet Yetkilendirme Ölçüsü)
GSMH:	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH:	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
HDR:	Human Development Report (İnsani Gelişim Raporu)
HDI:	Human Development Index (İnsani Gelişim Endeksi)
IMD:	International Institute for Management Development (Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü)
IPS:	Im, Peseran ve Shin
MENA:	Middle East and North Africa (Ortadoğu ve Afrika)
OECD:	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
s:	Sermaye
UNDP:	United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
vb.:	ve benzerleri
vd.:	ve diğerleri
WEF:	World Economic Forum (Dünya Ekonomik Forumu)

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Ekonomik büyüme, tarih boyunca bütün toplumların en temel iktisadi hedeflerinden biri olmuştur. Çünkü ekonomik büyüme ülkelerin zenginleşmesi, bireylerin refah düzeyinin artması olarak değerlendirilmiştir. Bundan dolayı, iktisadi araştırmaların temelini de “*Ekonomik büyümeye yol açan unsurlar nelerdir?*” sorusu oluşturmaktadır. Yakın tarihe kadar ekonomik büyümenin kaynakları nelerdir sorusuna sadece ekonomik unsurlar çerçevesinde yaklaşılrken son 30 yıl içerisinde bu soruya cevap bulabilmek için ekonomik dışı unsurlar (non-economic factors) da incelenmeye başlanmıştır.

1.1. Çalışmanın Önemi

Ekonomik dışı unsurların en önemli payını oluşturan kurum ve kurumsal unsurlar, günümüz büyüme literatürünün en önemli inceleme alanını oluşturmaya başlamıştır. Bir ekonominin sahip olduğu rekabet gücü, eğitim düzeyi, teknoloji, mülkiyet hakları, siyasi yapı, hukuk düzeni gibi unsurlar, kurumsal yapı çatısı altında değerlendirilir. Dolayısıyla iktisadi büyüme literatüründe, büyüme analizlerinde büyümenin belirleyicisi olarak ele alınan değişkenler kurum ve kurumsal yapıların bileşenleri olarak ifade edilebilir (Biber, 2010:1-24). Bu kapsamda kurumsal yapının bir göstergesi olarak rekabet ve rekabet gücü ile büyüme arasındaki ilişki, üzerinde çalışılmaya değer görülen bir soru olarak ortaya çıkmıştır.

Rekabet, en basit bir şekilde amaçları aynı olan taraflar arasındaki çekişme, yarışma yarış olarak tanımlanır. Rekabet gücü ise tarafların aynı alanda rekabet edebilme yetileri olarak söylenebilir. İktisadi anlamda ise rekabet gücüne iki farklı bakış açısı vardır. Bunlar endüstri, firma veya işletme bazlı olarak bakılan mikro düzeydeki ve ülke bazlı olarak bakılan makro düzeydeki bakış açılarıdır.

Rekabetçilik terimi ise farklı şekillerde kullanılmaktadır. Bazı durumlarda tamamen makroekonomik kriterlere dayanarak fiyat ve kurdaki rekabetçilik konusunda analizler yapılır. Bazı durumlarda ise verimlilik, beceri ve yeniliğin getirdiği daha geniş bir rekabetçilik anlayışı karşımıza çıkmaktadır. Son dönemlerde rekabetçilik; reformlar, ülkelerdeki hukuki ve ekonomik koşulların varlığı ve strateji konularını da içermektedir (Güneş, 2012: 44).

Rekabet ve rekabet gücü ile ekonomik büyüme ilişkisi küreselleşmenin ve bilgi çağının yaşandığı günümüzde önemini artırmış ve sürekli bir yenilenme içine girmiştir. Sanayi devrimi öncesinde özellikle silah teknolojisinde önem arz eden rekabet gücü unsuru, sanayi devrimi ile birlikte artı-değer (katma değer) oluşumu ve dış ticaret ile şekillenmeye başlamıştır. Dolayısıyla bilgi ve iletişim teknolojisindeki hızlı değişimler sonucu ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi nüfuzları ve rekabet güçleri sürekli olarak değişim göstermeye başlamıştır. Bu hızlı değişim rekabet gücünü artıran toplumların kısa sürede refah düzeylerini yükseltirken, rekabet gücünü kaybedenler de ise aynı hızla refah kaybına neden olabilmektedir (Yurttaçıkırmaz, 2014: VI). Ayrıca, ülkelerin daha iyi bir rekabet gücü düzeyine ulaşma arzusu ve çabası, ekonomik yaşamdaki verimliliğinde artmasına yol açarak, makroekonomik dinamikleri olumlu yönde etkileyebilmektedir.

Ülkelerin rekabet gücü Ar-Ge (Araştırma ve Geliştirme) faaliyetlerinin gelişmişlik düzeyi ve verimliliği, çeşitli sektörlerin performansı, ülkenin dış ticaret fazlası, yüksek teknolojiyi yapısında barındıran mallar üretmesi ve uzman, yetişmiş iş gücünün bulunması gibi faktörlere bağlıdır. Rekabet gücü incelenirken tüm bu göstergelerle birlikte diğer faktörlerin de göz önüne alınması gerekir. Ülkenin dünyadaki konumunun belirlenmesinde önemli rol oynayan bu tür kriterler (demokratikleşme, vergi yapısı, insan hakları, eğitim kalitesi ve özgürlüğü vb.) birçok uluslararası enstitünün çalışma ve araştırmaları kapsamında yer almaktadır (Keskin, 2011:166).

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı ise, son dönem iktisat literatüründe önemli bir yere sahip olan rekabet gücü ve ekonomik performans ilişkisinin önemine dair kantitatif ve teorik katkıları ortaya çıkarmaktır. Bu doğrultuda hazırlanacak olan bu çalışmada,

rekabet gücünün ekonomik büyümeye etkileri analiz edilecektir. Böylelikle iktisat literatüründe son dönemlerde yoğun olarak ele alınmasına rağmen hala yeterli düzeyde yer almayan “rekabet gücü-ekonomik büyüme” alanına katkıda bulunulması amaçlanmaktadır. Çalışmada öncelikle rekabet gücünün tarihsel gelişimi, tanımı, ekonomik büyüme ile ilişkisi ve rekabetin önemi belirtilecektir. Sonrasında ise rekabet gücü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, 34 OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) ülkesine ait verilerden yararlanılarak ampirik olarak analiz edilecektir.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Araştırma yapılırken büyük ölçüde internet yolu ile elde edilen verilerden yararlanılacaktır. Bununla birlikte bu alanda yayınlanmış tez, makale ve ders kitaplarından bilgi toplanmıştır.

1.3.1. Veri Toplam Yöntemi

Çalışmada, veri analizini kolaylaştırması ve tüm araştırmacılar tarafından ulaşılabilir olan Dünya Bankası internet veri tabanından elde edilen veriler ile birlikte Dünya Ekonomik Forumu başta olmak üzere çeşitli internet sitelerinden ulaşılabilen Küresel Rekabet Raporlarından derlenen rekabet gücü değerleri kullanılmıştır.

1.3.2. Verilerin Analizinde Kullanılacak Yöntem

Elde edilen veriler öncelikle Microsoft Excel programı yardımı ile Eviews 9 paket programına aktarılmıştır. Panel data verisi olarak aktarılan verilere panel data analizi uygulanmıştır.

Bu analizde sırasıyla verilerin yatay kesit bağımlılığı, birim kök sorunu, eşbütünleşme durumu ve eş bütünleşme katsayı tahminleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra Granger nedensellik testi yapılmıştır. Yapılan testlerin ilki olan yatay kesit bağımlılığı testi sonucunda verileri yatay kesit bağımlı olmadığı elde edilmiştir. Buna binaen 1. nesil birim kök testleri yapılabileceğine karar verilerek Im, Peseran & Shin ve Maddala, Wu 1.nesil birim kök testleri yapılmıştır. Düzeyde birim kök problemi içeren verilerin 1.farkları alınarak durağan hale getirilmiştir. Daha sonra Pedroni ve Kao eşbütünleşme testleri uygulanarak verilerin eşbütünleşik

olduğu tespit edilmiştir. Uzun dönemli bir ilişkinin varlığı söz konusu olduğundan bu ilişkinin yönü ve derecesinin tespiti için FMOLS ve DOLS eşbütünleşme katsayı tahminçileri kullanılmıştır. Son olarak veriler arasında tek yönlü veya çift yönlü bir Granger nedenselliğın olup olmadığı analiz edilmiştir.

1.4. Çalışma Planı

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan girişte çalışmanın önemi, amacı, yöntem ve planı ifade edilmiştir.

İkinci bölümde ise öncelikle rekabet ve rekabet gücü kavramlarının açıklanması, bu kavramların tarihsel süreç içerisindeki gelişimleri ifade edilecektir. Daha sonra rekabet kavramının kuramsal çerçevesi çizilerek önemli iktisat okullarının ve temsilcilerinin rekabet gücü kavramına bakış açıları ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde, rekabet gücü ile ekonomik büyüme ilişkisinin teorik temelleri incelenecektir. Burada önce ekonomik büyüme kavramı detaylı bir şekilde açıklanarak ekonomik büyümeye yapılan yeni yaklaşımlar özetlenecektir. Daha sonra rekabet gücü ile ekonomik büyüme göstergesi olarak kabul edilen faktörler arasındaki ilişki incelenerek asıl konumuz olan rekabet gücü ve ekonomik büyüme ilişkisine geçiş yapılacaktır. Bu bölümün son kısmında ise literatürde rekabet gücü ve ekonomik büyüme ilişkisini ele alan çalışmalara yer verilecektir.

Dördüncü bölümde, öncelikle rekabet gücünün sayısal olarak ölçüm yöntemleri ve bu ölçümü yapmaya çalışan kuruluşlar ile bu kuruluşların çalışmaları irdelenecektir. Son olarak yapılacak olan ekonometrik analiz, detayları ile ifade edilerek, OECD ülkelerinde rekabet gücü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, ekonometrik olarak test edilecektir.

Sonuç ve öneriler kısmında ise elde edilen sonuçlar yorumlanarak rekabet gücünün ekonomik büyümeye etkisi tartışılarak daha yüksek rekabet gücü için uygulanabilecek politikalar ifade edilmeye çalışılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

REKABET GÜCÜ OLGUSU VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. REKABET KAVRAMI, TANIMI VE GELİŞİMİ

Gündelik hayatta, yarışma anlamındaki rekabet sözcüğü, doğal olarak hangi bilim dalına ilişkin olarak kullanılıyorsa, o alanın genel kavramlarına uygunluk sağlar. Rekabet kavramı, “amaçları aynı olan kimseler arasındaki çekişme, yarışma ve yarış” şeklinde tanımlanır (www.tdk.gov.tr). Bu sözcüğün İngilizce karşılığı olarak, “competition”, “rivalry”, “emulation” ve “contest” sözcükleri kullanılıyor olsa da ekonomi literatüründe çoğunlukla “competition” kelimesi kullanılmaktadır (Tuğlacı, 2002:114). Ekonomi bilimi açısından “bir piyasada satıcıların, birbirleri aleyhine daha fazla müşteri çekerek mal ve hizmet satışlarını, dolayısıyla karlarını artırmak için, aralarında giriştikleri yarış” olarak ifade edilmektedir (Seyidoğlu, 1999:500).

Rekabet, sosyal hayatta kimin daha iyi olduğunun bilinmediği durumlarda, bunu belirleme yoludur. Ekonomik yaşamda olduğu gibi, sosyal yaşamın diğer bölümlerinde de, rekabet bize belirli bir durumda kimin başarılı olduğunu gösterir. Aynı zamanda kişiler üzerinde de en iyi olabilmek için daha çok gayret göstermek gibi bir etki yapar. Rekabet kişileri, bilgi ve becerilerinin tümünü kullanmak için teşvik edebilecek bilinen en etkin yoldur (Hayek, 1982:68-69). Bu da büyük bir toplumsal kazançtır çünkü bu yolla kişilerin diğerlerinden daha başarılı olmak için tüm faydalı bilgi ve becerilerinden yararlanmış olur. Böylelikle en iyinin tespiti usulü olan rekabet en fazla yeni toplumsal değer de ortaya çıkmasını sağlar (Akıncı, 2001:3).

Rekabet hiç kuşkusuz ekonomi, hukuk, işletme gibi değişik disiplinler açısından farklı tanımlanabilmektedir. Ancak burada bizi daha çok ilgilendiren rekabetin ekonomi bilimi yönünden nasıl tanımlandığıdır. İktisat kuramının en önemli yapı taşlarından biri olan rekabet kavramının tanımlanması üzerinde iktisatçılar kesin bir fikir birliğine varamamışlardır. Bunun yanında araştırmacıların konuyu çok farklı yönlerden ele almaları ve rekabet kavramına farklı tanımlamalar yapmaları konunun iktisat literatüründe tartışılır bir kavram olmasına ve sürekli gündemde kalmasına neden olmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında rekabet, ekonomik birimler arasında ortaya çıkan bir yarış ve karşıtlık şeklindeki ilişkiler sürecidir. Bu süreçte amaç piyasa ekonomilerinde kar, satış miktarı ve piyasa payı gibi belirli iktisadi hedeflere ulaşmaktır (Topçuoğlu, 2001:8).

Rekabet kavramı, klasik ekonomi teorisi bakımından çok önemli bir yere sahiptir. Buna rağmen klasik ekonomi teorisi içinde rekabet kavramı üzerinde pek fazla durulmadığını söylemek mümkündür. Bunun sonucu olarak da rekabet, varlığı sezgi yolu ile algılanan bir kavram olarak kalmıştır (Stigler, 1957:1). Başlangıçta, ekonomi biliminde de bu kavram, günlük dilde kullanıldığı şekli ile yer almış ve iki veya daha fazla kişi arasındaki hasım olma durumunu ifade etmek için kullanılmıştır (Akıncı, 2001:3).

Rekabeti bir yarışmadaki hasımların davranışlarına benzeten Adam Smith bunun mal miktarının sınırlı olmasından kaynaklandığını ileri sürmüştür. Bununla birlikte rekabeti, firmaların piyasada gerçekleşen değişikliklere uyum sağlama faaliyeti olarak görür. Smith' in yaptığı bir diğer rekabet tanımı ise teşebbüslerin kâr elde etmek için, diğerlerinin faaliyetlerini zorlaştırmasıdır. Ünlü iktisatçının rekabet için yaptığı kendi çıkarları uğruna ve diğerlerinin aleyhine davranmak şeklindeki tanımı, günümüzde terkedilmiş olmakla beraber, Smith'in bazı gözlemleri modern ekonomi biliminin gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur. Son olarak Adam Smith, rekabetin piyasaya ilişkin bilgilerin herkese açık olduğu ve piyasaya girişin serbest olduğu bir ortamda, gerçekleşebileceğini ifade etmektedir (Smith, 1973:56-312).

Ekonomi teorileri bakımından rekabet kavramı bir bakıma piyasa yapısı ile sınırlandırılmıştır ve hasım olmak durumunu içermemektedir. Çünkü firmaların hasım olmaları tam rekabet kavramının içinde yer almamaktadır. Ekonomi bilimine göre bilgi akışının tam, malın homojen ve hiçbir alıcı ve satıcının kendi başına fiyatı ve toplam arz miktarını etkilemek gücüne sahip olmadığı bir piyasa tam rekabet piyasası olarak tanımlanabilir (Akıncı, 2001:4-6).

Ekonomi alanında rekabet, ekonomi aktörlerinin (bireyler, devletler, şirketler vb.) belli kurallar içerisinde var olan kaynakları kendi menfaatleri doğrultusunda kullanarak rakiplerine karşı üstünlük sağlama biçiminde ifade edilebilir. Ya da günlük hayatta sıkça rastladığımız reklam, ürün farklılaştırılması, pazar araştırması, pazar payı elde etme çabası, fiyat avantajı meydana getirme, yeni ürün geliştirme, belirli bir tüketici hedefini yakalama çabası biçiminde de söylenebilir (Tokathoğlu, 1999: 5).

Tüketiciler, belirli bir piyasa yapısı içerisinde en kaliteli ürünü en düşük fiyattan satın almak isterler. Üreticiler ise, tüketicilerin beğenisine sunacakları ürünü, en düşük maliyetle üretilen bu üründen maksimum kazanç elde etmek isterler. İktisadi birimlerin bu istekleri, piyasada oluşabilecek aksaklıklar nedeniyle her zaman yerine gelemeyebilir. Bu bağlamda rekabet, iktisadi karar birimlerinin beklentilerinin karşılanmasında ideal bir ortamın sağlanması için söz konusu olabilecek piyasa mekanizmasının önemli bir itici gücüdür (Güner, 2015:4).

Hunter (1966) göre; rekabet temelde dürüst oyun doktrini'dir. Çünkü rekabet kişilere veya firmalara fırsat eşitliği verir. Böylece küçük firmalar endüstriye girmede yani yeni bir işe başlamada kendilerini güçlü ve şanslı hissederler (Hunter, 1966:15). Rekabet, serbest piyasa koşulları altında, bir ülkenin reel milli gelirini artırmasının yanında yabancı rekabete dayanabilecek mal ve hizmet üretebilme yeteneğidir (Erdölek, 2016:2). Tokathoğlu, firmanın kendi ürettiği ürünün fiyatını belirlemesini, bir ekonomi aktörünün piyasada rekabetçi olabilmesi için gerekli en önemli özelliği, olarak görür. Dolayısıyla firmalar, rekabet ederken rakiplerinin pazardaki ekonomik gücünü göz ardı etmemelidirler (Tokathoğlu, 1999:10-33).

2.2. REKABET KAVRAMININ KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Adam Smith'in fikirleri ile birlikte farklı bir boyut kazanan rekabetin önemi ilk çağlardan beri bilinmektedir. Liberal ekonomik felsefesi rekabeti temel alır ve piyasaların rekabet yolu ile gelişeceğini ve böylelikle toplumsal refahın artacağını kabul etmektedir. İktisatçılar Adam Smith'den beri rekabeti ekonominin düzenleyicisi olarak görmekle birlikte ekonomik analizlerinin temel ölçüsü yapmışlardır (Polat, 2002: 53). Buna rağmen rekabeti farklı iktisadi görüşler birbirlerinden farklı şekilde algılayıp buna göre kullanmışlardır. Bu kısımda rekabetin iktisadi bakış açılarına göre değerlendirilmesini irdelemek istiyoruz.

2.2.1. Klasik İktisada Göre Rekabet Kavramı

Klasik iktisat teorisyenleri rekabet kavramı üzerinde pek durmamışlardır fakat bu kavramın varlığı sezgi yolu ile her daim algılanmıştır. Klasik iktisatçılar rekabetin piyasa içinde (görünmez el, the invisible hand) yer aldığına inanmakla birlikte Neo-klasikler gibi bir piyasa yapısı olarak görmemişlerdir. Klasik iktisadın öncüsü olarak kabul edilen Adam Smith rekabeti, piyasada üretilebilecek malın sınırlı olması nedeniyle rakipler arasındaki yarışma olarak görmüştür. Dolayısıyla Smith rekabeti, firmaların piyasadaki değişmelere uyum sağlarken, kazanç elde edebilmek için, hasımlarının işlerini zorlaştırmak olarak ifade etmektedir (Polat, 2002: 53).

Adam Smith analizlerini yaparken serbest rekabet koşullarını varsayımıştır. Serbest rekabetin, üretimde kullanılan sermayenin çeşitli alanlara dağılması ile birlikte her üretim alanında kar oranının eşitlenmesi ve piyasa fiyatlarının doğal fiyatlara yönelmesinde önemli bir rolü vardır. Bu yönüyle serbest rekabet kar oranları arasındaki farkı azaltırken, firma sahiplerinin rekabet sürecinde olabilmek için yeni üretim teknikleri, yeni ürünler, yeni piyasalar ve yeni organizasyonları oluşturup, uygulamalarında tetikleyici bir etken olmaktadır. Bunun sonucu olarak, ekonomide yer alan sermayedarlar arasındaki rekabet artacak, yeni ürün ve üretim teknolojilerinin bulunması ile birlikte sermaye birikimi sürekli artacak ve ekonomi herhangi bir zorlama olmadan dengeye gelecektir (Polat, 2002: 53).

Adam Smith'e göre Laissez-fair (bırakınız yapsınlar) mekanizması en güzel yönetim tarzıdır. Bu yönetimle iktisadi büyüme ile rekabet kavramlarının birbirlerini güçlendireceği ve rekabetin büyümeyi en üst düzeye ulaştıracağı savunulmaktadır. Smith'e göre rekabetin yer aldığı bir toplumda gerçekleşen olumlu sonuçlarla birlikte büyümenin getireceği kazançlar toplumun bütün kesimleri arasında paylaşılır (Polat, 2002: 54).

Özet olarak klasik iktisatçılar rekabeti, sadece üretim faktörlerinin düşük getiri alanlarından yüksek getiri alanlarına yönelmesi durumunda dinamik bir süreç olarak algılamışlardır. Bunun dışında rekabet onlar için dinamik bir kavram ifade etmiyordu ve bundandır ki klasiklerde rekabet kuramları pek gelişmemiştir.

2.2.2. Neo-Klasik İktisada Göre Rekabet Kavramı

Neo-Klasiklerin rekabet kavramını piyasa yapısı olarak görmüşlerdir. Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi klasikler tarafından rekabet sadece piyasa süreci olarak düşünülmüştür. Neo-Klasiklerin piyasadan kasıtları tam rekabet piyasasıdır. Bu piyasada;

- i) Çok sayıda alıcı ve satıcı vardır.
- ii) Giriş ve çıkışlar serbesttir.
- iii) Piyasada bulunan herkes tam bilgiye sahiptir.
- iv) Piyasada bulunan mallar homojendir.

Neo-Klasiklerin en önemli savunucularından olan Alfred Marshall ve Knut Wicksell için tam rekabet normal bir durumdur fakat bundan tesadüfi sapmalar olabilmektedir (Polat, 2002: 55).

Marshall biçimsel bir kuramcı olarak, önemli miktarda piyasa gücünün artmasında gizli olarak rekabet düzeninin bozulmasına neden olacak güçlerin varlığını savunmuştur. Marshall su temini, enerji üretimi gibi kamu hizmetlerini doğal tekel olarak isimlendirmektedir ve bunların rekabet planına uygun olarak organize edilmesinin mümkün olmadığını savunmaktadır. Buna karşın tekel firmaların önemli piyasa gücüne sahip olabileceklerini ve fiyatların rekabet tarafından belirlenemeyeceğini söylemektedir (Polat, 2002: 55).

Serbest rekabetin oluşturduğu kaynak tahsisinin toplumsal açıdan en uygun olmayacağını savunan Knut Wicksell ise devletin önemli bir görev üstlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Wicksell'e göre devlet serbest ve evrensel fırsatlar tanımakla birlikte ağır miras vergileri yükleyerek rekabet mücadelesinde zayıfların karşı karşıya kaldıkları engelleri azaltmaya çalışmalıdır.

2.2.3. Avusturya Okuluna Göre Rekabet Kavramı

Avusturya okuluna göre rekabet, Neo-Klasiklerin düşündüğü gibi durağan bir piyasa yapısı değildir. Bu yaklaşımı benimseyenler arasında bir takım ayrılıklar olmasına karşın, genelde insanların bilgilerinin tam olmayacağı ve süreçlerin karmaşık olacağı savunulmaktadır. Bu nedenle ekonomide devlet müdahalesine karşı çıkarak serbest piyasanın daha üstün olacağını desteklerler (Polat, 2002: 57).

Avusturya okulunun önde gelen isimlerinden Friedrich Hayek Neo-Klasiklerin, herkesin piyasa hakkında tam bilgiye sahip olduğu varsayımını eleştirerek, bilgilenmenin rekabet süreci içerisinde olacağını belirtmiştir. Bu okulun bir diğer önemli savunucularından biri olan Joseph Schumpeter ise rekabeti dinamik bir süreç olarak ele almış ve girişimciliğe büyük önem vermiştir. Schumpeter'e göre girişimciler bir icadı sonuna kadar kullanarak veya önceden tecrübe edilmiş teknolojiler kullanarak ya da bir sanayii yeniden yapılandırarak üretim yöntemlerinde mevcut kalıpları kırabilirler. Bu da girişimcilerin yeni çığır açma gibi işlemlere sahip olduklarını göstermektedir (Polat, 2002: 57).

Neo-Klasikler rekabeti yok ettiği ve tüketiciyi sömürdüğü gerekçesiyle tekele karşıdırlar. Ancak Avusturya Okulu bu konuda da Neo-Klasiklerden ayrılmaktadır. Bu okula göre sistemin dinamiği kazanç güdüsüdür ve yüksek kazanç teknolojik yeniliği teşvik etmektedir. Sonuç olarak piyasada tek firma olsa dahi rekabet her zaman tehdit edici bir unsur olacaktır. Bu nedenle devletin piyasalara müdahalesi uygun değildir.

2.2.4. Keynesyen İktisada Göre Rekabet Kavramı

Klasik iktisadın “ekonomi daima tam istihdamdadır” görüşü 1930'lu yılların başında yaşanan büyük ekonomik buhranla önemli yara almıştır. Eksik istihdam kavramını önemsemeyip ekonominin piyasa koşullarında kendiliğinden tam

istihdamı sağlayacağını savunan klasik iktisat bu buhranın etkileriyle dönemini kapatmıştır. Bu buhranla birlikte “İstihdam, Faiz ve Paranın genel Teorisi” adlı eseriyle ön plana çıkan ve aynı zamanda Keynesyen İktisadın kurucusu John Maynard Keynes ekonominin eksik istihdam dengesi ile karşılaşabileceği görüşünü öne atmıştır. Keynes’e göre ekonomiyi tam istihdama götürecektir güçlü etkiler mevcut değildir. Mal ve hizmet harcamalarının yetersiz olması eksik istihdamın temel nedenidir, kısaca piyasada talep yetersizliği vardır. Bu yüzden eksik istihdam sorununun giderilebilmesinin yolu talebi artırmaktır (Polat, 2002: 58).

Piyasanın fiyatları kendi kendine ayarlanmasını engelleyen bir takım engellerin olması çoğu ekonomiste göre buhranın temel nedeniydi. Fakat genel olarak bu engellerin fiyatların ayarlanma sürecini yavaşlattığı ve son otuz yıldır yavaş yavaş ortaya çıkan yapısal eksikliklerin olup olmadığı konusunda ekonomistler arasında tam bir görüş birliği yoktu. Bu iki durum ekonomi için oldukça ciddi, süreklilik arz eden ve tekrar otomatik ayarlanma sürecinin çalışır hale getirilmesi için acil bir etkinin olması gerektiğini ortaya koymaktaydı. Tam rekabet sistemini ve otomatik fiyatlama mekanizmasını düzenleyecek ve onu tekrar işler hale getirecek olan bir araç olarak ise kamu harcamaları görüldü (Polat, 2002: 59).

Tamamen nominal bir fiyat mekanizması sürecinin fazla işgücü ve fazla miktardaki mal ve hizmet arzının olduğu bir denge durumunu meydana getirebileceği düşüncesi, Keynes’in teorisini ekonomide devrim yapan bir görüş haline getirmiştir. Sonuç olarak Keynes, teorisinin rekabetin derecesinden bağımsız olduğunu ve tam rekabetçi koşullar altındaki ücret ve fiyatların eksik rekabet koşulları altındaki sabitlenmiş ücret ve fiyatlar gibi eşitlenebileceğini ispatlamıştır.

2.2.5. Yeni Keynesyen İktisada Göre Rekabet Kavramı

Ekonomi biliminin makro boyutunu ele alan ve yapmış olduğu analizleri buna göre gerçekleştiren Keynesyen İktisadın, makro iktisat ile mikro iktisat arasındaki bağlantıyı başarılı ve başarılı bir şekilde kuramadığı düşünülmüş ve bu yönde eleştiriler almıştır.

Daha sonra ortaya çıkan Yeni Keynesyen görüş olarak adlandırılan düşünce yapısı ise 1973 yılından itibaren ücret ve fiyatların neden yapışkan olduğu konusunda

önemli çalışmalar gerçekleştiren iktisatçıların düşünce yapısıdır. Bu iktisatçılar başta Monopolcü Rekabetin Geçerliliği olmak üzere Küçük Maliyetleri, Fiyat ve Ücretlerin Aralıklı Olarak Belirlenmesi, Girdi Çıktı tablosu Yaklaşımı gibi birçok yeni teori geliştirmişlerdir (Polat, 2002: 60).

Yeni Keynesyen İktisatçılar düşüncelerini özellikle monopolcü piyasa yapısı üzerine gerçekleştirmişlerdir. Monopolcü bir firma için fiyat her zaman marjinal maliyetin üstündedir. Monopolcü, piyasadaki fiyattan daha yüksek fiyata satış yapma imkânı elde ederse bu fırsatı kaçırmak istemeyecektir sonuçları ortaya konmuştur. Bu yönüyle bakıldığında Yeni Keynesyen iktisatçıların iktisat bilimine yaptıkları en önemli katkılardan biri mikro ekonomik açıdan eksik rekabet ile Keynesyen makroekonomi arasındaki yakın bağına ortaya çıkarmaları olmuştur (Polat, 2002: 60).

2.2.6. Post Keynesyen İktisada Göre Rekabet Kavramı

Post Keynesyen olarak adlandırılan düşünce yapısı olarak bilinen grup çok çeşitli görüşe sahip iktisatçılardan oluşmaktadır. Kendini bu grupta gören iktisatçılar, her biri ayrı iktisatçı tarafından ileri sürülen üç ayrı teorinin sentezi yeni bir düşünceye sahiptirler. Bu teorilerin ilki Keynes'e aittir ve ekonomiyi sadece bireysel davranışların toplamından oluşmayan kendine özgü varlık ve niteliği olan bir sistem olduğu teorisidir. Harrod'a ait ikinci teoriye göre ise, ekonomi devamlı hareket halinde olan bir sistemdir. Üçüncüsü ise Kalecki'nin bir toplumda mevcut gelir bölüşümü ve fiyatlandırma sistemi ile kapital birikim ve büyüme arasında sıkı bir ilişki olduğunu savunan teoridir (Polat, 2002: 61). Post Keynesyen iktisadın rekabet ile ilgili görüşleri şu şekilde sıralanabilir;

- i) Rekabet hayatta kalabilme sürecidir. Firmalar hayatta kalabilmek için maliyetlerini düşürmelidirler.
- ii) Rekabet bir süreç olarak değerlendirildiğinden onun sadece fiyat boyutu değil bununla birlikte üretim, yatırım ve kamusal boyutları da ele alınmalıdır.
- iii) Rekabetin sınırlanmasında dış ticaret politikasının önemi büyüktür. Firmaların duvarları gümrük duvarları yoluyla korunabilirse rekabet sınırlanabilir.
- iv) Rekabetin ölçütü, firmaların araştırma ve geliştirme harcamalarıdır.

2.3. REKABET GÜCÜ KAVRAMI VE GELİŞİMİ

Rekabet kavramının bir uzantısı olan ve uygulamada daha çok önem kazanan kavram rekabet gücüdür. Şimdi de bu kavramı detayları ile birlikte incelemek istiyoruz. Genel olarak rekabet gücü kavramı; bir firmanın, bir endüstrinin ya da bir ülkenin bulunduğu ulusal veya uluslararası piyasada rekabet edebilme yeteneği olarak ifade edilebilir. Fakat iktisat biliminde genel kabul görmüş tek bir tanımın olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Bunlar;

i-) Rekabet gücü ele alınan alana göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin firma, sektör veya ülke bazında ele alınabilir. Ele alınış itibarı ile de her bir düzeyde rekabet gücü farklı tanımlanabilir.

ii-) Rekabet gücünü belirlemede farklı ölçütler kullanılabilir. Örneğin ülkenin sadece dış ticaret açısından rekabet gücü belirlenebilir. Ya da çok sayıda gösterge kullanılarak ülkenin rekabet gücü belirlenebilir.

iii-) Rekabet gücü iktisadi bakış açısına göre farklı tanımlanabilir. Örneğin rekabet gücüne mikro ya da makro açıdan ele alınarak farklı tanımlamalar yapılabilir (Atik, 2005:14).

Öncelikle rekabet gücünün dinamik bir kavram olduğunun belirtilmesi gerekir. Üretim teknolojilerindeki değişimin izlenmesi ve rakip firmalarla eş zamanlı uygulanması gerekmektedir. Rekabet gücünün elde edilmesi ve sürdürülmesi için uygun ekonomik ve siyasi ortamın yaratılması gerekir. Rekabet gücünün artırılması ise üretim ve ticaretin artırılmasına, eş zamanlı olarak kârlılık artışıyla yatırımların gelişmesine ve bunun sonucunda da istihdamın artmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede öncelikle uluslararası literatürde firma düzeyinde, endüstri düzeyinde, ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet gücü tanımlarını vererek konu açıklanmaya çalışılacaktır (Atik, 2005:21).

2.3.1. Firma Düzeyinde Rekabet Gücü

Firma kelimesi mal veya hizmet üretimi ile uğraşan ve bundan kar elde etmeyi amaçlayan ekonomik birim anlamında kullanılır. Firma düzeyindeki rekabet gücü kavramı ise endüstriyel ve ulusal düzeydeki tanımlarla karşılaştırıldığında en

dar kapsamlı tanım olarak kabul edilir. Buna rağmen rekabet gücü kavramının en iyi firma düzeyinde tanımlanabildiği de söylenebilir. Tam rekabet koşulları altında, firmanın piyasaya sunduğu bir ürünün ortalama maliyeti piyasa fiyatını aşacak düzeyde ise bu firmanın rekabet gücüne sahip olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte bir firma ürettiği ürünü ortalama maliyetlerin üzerinde bir fiyata satabilse dahi, rakiplerine kıyasla daha yüksek bir ortalama maliyete sahip olması durumunda homojen ürünlerin üretildiği bir endüstride kar elde edemeyecektir. Bu tip bir endüstride rakiplerine kıyasla marjinal maliyetlerini asgari düzeye indiren bir firmanın karlılığı ve dolayısıyla pazar payı ve dolayısıyla da rekabet gücü artış gösterecektir (Aktan & Vural, 2004:11).

Ürünün maliyeti ve fiyatı üzerinden yapılan bu tanım, ürün kalitesi ve ürün özellikleri de göz önüne alınarak daha da genişletilmiştir. Örneğin, fiyat dışı unsurları da esas alarak bir tanımlama yapan Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum, WEF)' na göre rekabet gücü, rakipleri ile karşılaştırıldığında fiyat ve fiyat dışı unsurlar açısından müşterilerine daha çekici olan mal ve hizmetleri üretme ve satma yeteneğidir (Aktan, Vural, 2004:12).

Feurer ve Cihaharbaghi (1994) ise müşterilerin ve hissedarların beklentilerini de ele alarak başka bir firma düzeyinde rekabet gücü tanımı yapmışlardır. Buna göre rakipleri ile karşılaştırıldığında daha iyi ürün ve hizmetler üretip ve satan bir firma müşterilerin gözünde rekabet gücü yüksek bir firma olarak kabul edilir. Araştırmacılara göre bir firmanın müşterilerinin gözünde rekabetçi olarak görülebilmesi için bazı stratejiler izlemesi gerekir. Bu stratejilerin en önemlileri; fiyat liderliği ve ürün farklılaştırması olarak kabul edilir. Firma bu iki stratejinin birinde tam olarak yoğunlaşmak yerine her ikisine de ağırlık veren karma bir strateji uygulayabilir. Bu stratejiler firmanın rekabet gücünü arttırmasına katkı sağlar. Ayrıca Feurer ve Cihaharbaghi firmanın sadece müşteriler gözünde rekabet gücüne sahip olmasını yeterli görmez. Firma aynı zamanda hissedarlar açısından da rekabetçi olmalıdır. Bu ise firmanın hissedarlara tatmin edici bir getiri sağlaması anlamına gelmektedir (Feurer ve Chaharbaghi, 1994, 49-50).

Başka bir tanıma göre ise yerli bir firmanın ulusal veya uluslararası bir piyasada rekabet gücüne sahip olması demek, ilgili firmanın fiyat, kalite, zamanında

teslim ve satış sonrası hizmet gibi konularda hali hazırda ve gelecekte yerli veya yabancı rakiplerine karşı eşit veya onlardan daha üstün olmasıdır (Kibritçioğlu, 1996:4).

Rekabet gücü, yurt içi piyasalarda istikrarlı bir şekilde gelirleri arttırabilmenin yanında, bir taraftan da uluslararası piyasalarda mal satabilme yeteneğidir (Aiginger, 1998:178).

Bu tanımlamalardan yola çıkarak firmalar açısından rekabet gücünün büyük ölçüde müşteri kararları ve davranışları etrafında şekillendiği söylenebilir. Rekabetin temeli; düşük maliyetle üretim yapmak ve teknolojik yenilikler geliştirmektir. Firmalar, üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve teknolojik yeniliklerin geliştirilmesi hedeflerini yerine getirebilmek için yeni organizasyon yapılarına ve iş yapma biçimlerine yönlenebilmektedir. Örneğin, firmanın ana yetenekleri üzerinde yoğunlaşması, firma bünyesinde ihtiyaçlara daha hızlı cevap veren ve kendini yeni durumlara uyum sağlayacak şekilde örgütleyebilen bir yapı ve içeriğin geliştirilmesini sağlayabilir. Bununla birlikte pazarların birer dünya pazarı olarak algılanması ve hedeflenmesi; diğer şirketlerle bir ağ oluşturulması rekabet gücünü arttırabilecek özelliklerdir. Küçük ve büyük firmalar rekabet gücü artırımında; istikrarlı bir kalite düzeyine, güvenilirliği yüksek mamullere, teslimatta güvenilirliği ve hıza ortak olarak öncelik verirler. Büyük firmaların bunların ötesinde yaptıkları ise marka yaratmak ve bu markayı büyütmeğdir.

Yukarıda yapılan açıklamalar da göstermektedir ki firma düzeyinde rekabet gücüne farklı tanımlamalar yapılmıştır. Fakat bu tanımlamalara baktığımızda firma düzeyinde rekabet gücü genel olarak; beşeri sermaye, teknoloji ve diğer üretim faktörlerine bağlı olarak firmanın rakiplerine göre daha kaliteli ve düşük maliyetli ürünleri ve hizmetleri üretmesini ifade etmektedir.

2.3.2. Endüstri Düzeyinde Rekabet Gücü

Endüstri en yalın ifade ile bir mal veya hizmetin üretiminde birbirleriyle rekabet halinde olan firmalardan oluşan topluluktur. Markusen (1992), yaptığı endüstriyel rekabet gücü tanımı; herhangi bir endüstrinin yüksek düzeyli verimlilik ile rakiplerini geride bırakması, bu verimlilik düzeyini sürdürmesi ve rakiplerinden

daha düşük maliyette üretme ve satma yeteneğidir. Brayn (1994) yılında yaptığı tanımlamada ise endüstri düzeyinde rekabet gücünü, endüstrinin daha etkili bir üretim sergilemesi için rakiplerinden daha yüksek düzeyde bir verimliliğe ulaşması olarak tanımlamaktadır (Atik, 2004:19).

Bu iki tanımın ortak noktası, endüstri düzeyinde rekabet gücü kavramında “verimlilik” kavramına vurgu yapmalarıdır. Birinci tanımda ikincisinden farklı olarak ayrıca önem verilen nokta, ulaşılan verimlilik düzeyinin sürdürülebilir olması gerektiğidir (Atik, 2004:20).

Bir endüstrinin rekabet gücüne sahip olması, kendi faaliyet alanında, bölgesinde veya uluslararası alanda güçlü ve verimli firmalara sahip olması anlamına gelir. Bu açıdan bakıldığında endüstri düzeyinde rekabet gücü, endüstrinin bünyesinde barındırdığı büyük firmaların rekabet gücü olarak da değerlendirilebilmektedir. Burada firma düzeyindeki rekabet gücü tanımı dikkate alınrsa, endüstrinin rekabet gücü, rakiplerinden daha fazla gerçekleştirdiği verimlilik artışı, teknolojik gelişim ve yenilikler sonucu elde edilen düşük maliyetli üretim sonucu uluslararası piyasaların taleplerine uygun ürün ve hizmetleri üretip satma yeteneği olarak tanımlanabilir (Yurttaçıkılmaz, 2014:63).

Porter (1990) için ise endüstrinin sahip olduğu yapı, rekabet yapısını belirleyen önemli bir unsurdur. Fakat endüstriler rekabet yapısı bakımından önemli farklılıklar gösterirler, bunun bir sonucu olarak da sürdürülebilir karlılık için eşit fırsatlar sunmazlar. Örneğin, kozmetik sanayiinde ortalama karlılık son derece yüksek iken; demir çelik sanayiinde karlılık bu düzeyde yüksek olmayabilir. Sonuç olarak bir endüstri ister ulusal isterse uluslararası boyutta olsun Porter’a göre endüstriyel rekabetin yapısı şu faktörlere bağlıdır;

- i) Endüstriye yeni girenlerden kaynaklanan tehdit,
- ii) İkame mallardan veya hizmetlerden gelen tehdit,
- iii) Hammadde veya yarı mamul mal tedarik edenlerin pazarlık gücü,
- iv) Alıcıların pazarlık gücü,
- v) Mevcut rakipler arasındaki rekabet.

Porter'a göre, bu beş unsurun gücü her bir endüstri için değişir ve uzun dönemde endüstrinin karlılığını belirler. Bu beş unsur, firmaların tahsil edebilecekleri fiyatları biçimlendirirken aynı zamanda firmaların katlanmak zorunda olduğu maliyetleri belirlediğinden ve endüstride rekabet için gerekli yatırımlar üzerinde belirleyici olduklarından endüstrinin karlılığı üzerinde doğrudan etkili olacaktır. Bir endüstride bu unsurlar etkin ise bu endüstride bulunan firmalar önemli avantajlar elde ederler. Bununla beraber, bu unsurlardan sadece birinin veya birkaçının etkin olduğu endüstrilerde az sayıda firma karlı olacaktır (Porter, 1990: 33-77).

2.3.3 Uluslararası Düzeyde Rekabet Gücü

Ulusal veya uluslararası rekabet gücü kavramları çoğu kez aynı anlamda kullanılmaktadır. Bununla birlikte her iki kavram da firma veya endüstri düzeyinden ayrı olarak, daha geniş kapsamda bir ülkenin rekabet gücünü ifade etmektedir (Atik, 2004:21).

Ülke düzeyinde rekabet gücünü açıklamak ve değerlendirmek, firma ve endüstri düzeyinden çok daha geniş ve karmaşık bir durum gösterir. Çünkü rekabetin ülke düzeyindeki yapısı, firma ya da endüstri rekabetçiliğinin aksine, daha çok ulusal refah kavramından yola çıkan makroekonomik ve politik yapının gücüne odaklıdır. Dolayısıyla bu geniş anlam yüklemesi farklı tanımlama ve yaklaşımlara dayalı faktörlerin eşgüdümlü olduklarını göstermektedir.

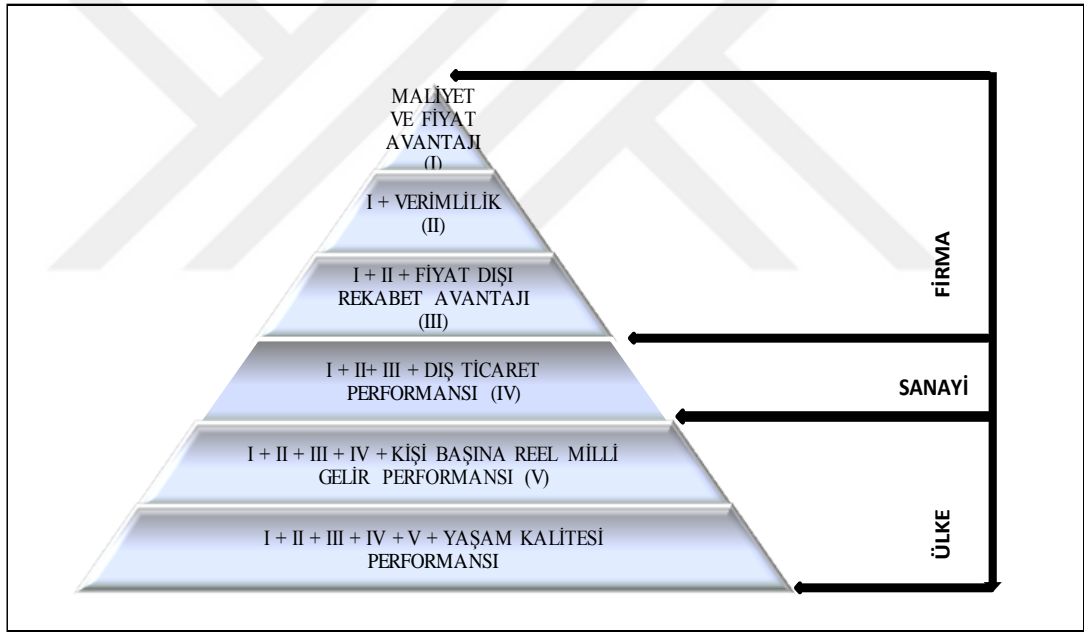
OECD'nin 1992'de yaptığı açıklamada ülke düzeyinde rekabet gücü için; bir ülkenin serbest ve adaletli piyasa koşulları altında, uzun vadede vatandaşlarının reel gelirini artırmanın yanında uluslararası piyasaların koşullarına ve standartlarına uygun mal ve hizmetleri üretebilme yeteneğidir tanımı yapılmıştır. Bir ülkenin rekabet gücünü artırması üstün bir verimlilik performansı göstermesinin yanında ülke kaynaklarının yüksek reel ücretlere sahip olan iktisadi faaliyetlere yönlendirilmesine bağlıdır (Hasdal, 2006:23).

Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (International Institute for Management Development: IMD) ise ülke düzeyinde rekabet gücünü, ilgili ülkenin katma değerde sürekli artış yaratabilecek bir çevre oluşturabilme yeteneği olarak tanımlamıştır (Erol, İnce, 2012: 57). Dolar ve Wolff ise 1995'te yaptığı açıklamada

bir ülkenin rekabet gücünün, sadece dışarıya uygun fiyattan mal satmak olmadığını aynı zamanda ülkedeki istihdam düzeyini artırılması ve yaşam kalitesinde kabul edilebilir ve sürekli artışlar sağlanması gerektiği noktasına vurgu yapmışlardır.

Rekabet Forumu (2011) yapmış olduğu açıklamaya göre: küreselleşen dünyada uluslararası düzeyde rekabet edebilmek; gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkeler açısından büyük önem taşımaktadır. Politika yapımcılar için genel olarak en önemli konular, ekonomiyi rekabet edebilir koşullara getirebilmek ve küresel risklerle sağduyulu ve akılcı bir yaklaşımla başa çıkabilmektir (Ece, 2016: 5).

Yukarıda farklı düzeyler baz alınarak yapılan değişik rekabet gücü kavramları ile ilgili genel bir değerlendirme Şekil 2.1.'de gösterilmektedir.

Şekil 2.1. Rekabet Gücü Kavramları Piramidi

Kaynak: Aktan, C.C., Vural, İ.Y. (2004). *Rekabet Gücü Ve Rekabet Stratejileri*. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Rekabet Dizisi, No:2, Ankara, ss.12.

Şekil 2.1'de firma, sanayi ve ülke düzeyinde rekabet gücünün tanımlanmasında önemli yer tutan kavramları içeren bir piramit yer almaktadır. Şeklin tabanına doğru gidildikçe rekabet gücü tanımı genişlemekte ve daha kapsamlı bir hale gelmektedir. Şekle göre dar anlamda rekabet gücü firma düzeyinde(mikro), geniş anlamda rekabet gücü ise ülke düzeyinde(makro) rekabet gücüne karşılık gelmektedir. Firma düzeyinde rekabet gücü, firmaların ürünlerini buldukları pazarlarda rakiplerinin fiyatlarına eşit ya da daha düşük bir fiyatla üretme ve

satabilme yeteneğidir. Bununla birlikte biraz daha geniş bir tanımı yapan Porter, rekabet gücünü firmaların yenilik, icat ve gelişme önceliklerine dayalı olarak ele alır. Porter'a göre birbirlerinden pazar payı kapmak için firmaların ve ticaret ortaklarının kullandığı en önemli gösterge verimliliktir. Verimlilik ve stratejik ticaret teorisine dayanan dış ticaret teorilerini dikkate alan Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum-WEF) yaklaşımına göre ise rekabet gücü, girişimcilerin rakiplerine kıyasla fiyat ve fiyat dışı özellikleri açısından tasarlama, üretme ve satma yeteneğidir (Aktan, Vural, 2004:12). Bu tanımı bir adım daha ileriye taşıyarak endüstri düzeyinde rekabet gücünü tanımlamak istediğimiz zaman, birden fazla firmanın bulunduğu bir topluluğu ifade etmek için kullanılan endüstride dış ticaret performansı rekabet gücünü etkileyen en önemli kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bunlarla birlikte firma ve endüstrileri bünyesinde barındıran ülkeler için rekabet gücünü piyasalarla sınırlamak mümkün değildir. Öncelikle bir ülkenin rekabet gücünü artırabilmesi için vatandaşların refah düzeyinin yüksek olması gerekir. Bunun en önemli göstergesi olarak da kişi başına reel milli gelir gösterilebilir. Bunun yanında ülkede yaşayan tüm vatandaşların yüksek yaşam kalitesine sahip olmaları refahın bir göstergesidir. Sonuç olarak yüksek refah düzeyine sahip ülkelerin, vatandaşların ve kurumların daha verimli olmalarıyla daha yüksek rekabet gücüne sahip olmaları kaçınılmaz olacaktır.

2.3.4. Rekabet Gücünün Gelişimi

Rekabet, tarih boyunca hep var olmakla birlikte ülkelerin içinde buldukları koşullara bağlı olarak farklı aşamalardan geçerek değişikliğe uğramıştır. Gerek firmalar gerekse ülkeler içinde buldukları ekonomik koşullar doğrultusunda rekabet süreci içinde yer almışlardır. Ancak rekabet süreci zaman içinde değişirken buna uyum sağlayamayanlar ekonomik kalkınma bakımından yetersiz kalmışlardır.

Ekonomik literatürün gelişmesi ile birlikte, rekabet gücünü açıklayan yaklaşımlarda da değişmeler olmuştur. 1960'lı yıllarda, mutlak üstünlükler, karşılaştırmalı üstünlükler ve faktör donatımı kuramları çerçevesindeki üretime bağlı rekabet stratejilerinin temel unsuru üretici olmuştur. Üretim üstünlüğüne dayalı olan dönemde, ürün fiyatı önem kazanmış ve düşük fiyat uygulamalarına dayalı politikalar izlenerek ürün pazarının büyütülmesi hedeflenmiştir. Daha sonraki

yıllarda ise firmalar, piyasa payını korumak ve benzer ürünleri üreten rakiplerine karşı üstünlük sağlamak amacıyla yeni politikalara yönelmişlerdir.

1970'li yıllarla birlikte, rekabet gücünü açıklayan en önemli faktör, maliyet üstünlüğüne dayalı bir üretim anlayışı olmuştur. Artan teknolojinin etkisiyle birlikte, düşük maliyetli çıktılara ulaşabilen firmalar rekabet gücü açısından avantajlı bir konum yakalamışlardır.

1980'den sonra, Michael E. Porter yeni ve farklı bir görüş olan ulusların rekabet gücü teorisini ortaya koymuştur. Bu teori karşılaştırmalı üstünlüklerin rekabetçi üstünlüklere dönüştürülmesine yöneliktir. Bu teori ile birlikte karşılaştırmalı üstünlüklerin yapısı değişmektedir. Rekabet gücünü oluşturan yeni belirleyiciler maliyet, kalite, ürün farklılaştırılması, yeni ürün, teknolojik farklılıklar, odaklanma ve piyasa yapıları olmaktadır. Çünkü ülkelerin sahip olduğu doğal kaynaklar zamanla azalmaktadır. Uluslararası rekabette üstünlüğün sağlanması ve korunması için firmalar ulusal sınırlar içindeki başarılarını, uluslararası piyasalara aktarmaları gerekmektedir (Kaşıkçı, 2007: 183).

Porter'a göre ise rekabet gücü kavramı zamanla bazı aşamalardan geçerek değişime uğramıştır. Bu aşamalar şu şekilde açıklanabilir:

-Faktör GÜdümlü Aşama: Bu aşamada üretici üretimini daha çok temel faktörlerle gerçekleştirir ve genellikle doğal kaynaklara bağlı olarak üretim yapmayı tercih eder. Ülkeler ise bu aşamada uluslararası ekonomik dalgalanmalar ve döviz kurlarına, talebe ve fiyatlara karşı duyarlıdır. Bu aşamada bulunan ülkelerin sahip oldukları faktör avantajlarını diğer ülkeler karşısında her zaman kaybetme riskleri vardır. Yeterli düzeyde sermaye ve emeğe sahip olmak bu aşamayı geçmek için önemlidir. Çünkü bu aşamada kaynaklar kıt ve işgücü maliyeti düşüktür ve işgücü büyümenin itici gücüdür. Düşük ücret ve yüksek işgücüne sahip olabilen ülkeler bir sonraki aşamaya geçebilirler.

-Yatırım GÜdümlü Aşama: Ülkenin sahip olduğu yetenek, üretim isteği ve firmaların modern, etkili, büyük ölçekli ve mevcut teknolojiyi kullanıyor olması ülkenin bu aşamadaki rekabet düzeyini belirler. Bu aşamada lisans anlaşmaları ve

şirket birleşmeleri yapılarak yatırımlar çok uluslu hale getirilebilir. Böylece firmaların ölçekleri büyümekte, maliyetler azalmakta, üretimin kalitesi ve verimlilik artmaktadır. Bu da ülkenin rekabet süreci içerisinde etkili olmasını sağlamaktadır.

-Yenilik GÜdümlü Aşama: Bu aşamada teknolojiyi diğer ülkelerden transfer eden ülkeler kendi yeni teknolojilerini de geliştirmeye başlarlar. Bunun yanında beşeri sermaye yani yüksek düzeyde kalifiye işgücü de önemli bir girdi olarak kabul edilir. Beşeri sermaye ve teknoloji etkili bir şekilde yönetilerek ülkenin üretim, pazarlama ve diğer alanlarda rekabet gücü artarken, firmaların da sürekli yenilik yaratmaları mümkün olabilmektedir.

-Refah GÜdümlü Aşama: Rekabet gücü yüksek firmaların artması nedeni ile bu aşamada verimi düşük olan endüstriler piyasadan silinecektir. Bu durumda piyasadan kaybolmamaları için ülkelerin veya firmaların önceki dönemlerde sağlam bir refah oluşturmaları gerekmektedir.

Rekabetin gücünün geçirmiş olduğu bu aşamaları, kullanılan faktörü ve elde edilen ürünleri göz önünde bulundurarak Tablo 2.1 yardımıyla açıklamak da mümkündür (Uysal, 1999: 32-33).

Tablo 2.1. Rekabet Gücünün Tarihsel Değişimi

Dönem	Faktör	Ürünler
1960 Öncesi	Doğal Kaynaklar	Petrol, Alüminyum
1960'lar	İşgücü- Yoğun	Tekstil, Ayakkabı ve Basit Montajlar
1970'ler	Sermaye- Yoğun	Otomobil, Makine ve Kimya Ürünleri
1980'ler	Teknoloji	Elektronik ve Telekom
1990'lar	Bilgi	Finansal Hizmetler

Kaynak: Uysal, D. (1999). Teknolojik Gelişim ve Global Rekabet Üzerine Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, 1(3):33.

Tablo 2.1'de görüldüğü gibi ülkeler 1960 öncesinde doğal kaynaklara dayalı olarak petrol ve alüminyum gibi alanlarda üretim yaparken, 1960'larda emek yoğun ürünler ağırlık kazanmıştır. 1970'ler ise sermaye yoğun üretime dayalı olarak, otomobil, makine ve kimya ürünlerinin önem kazandığı yıllar olmuştur. 1980'lere gelindiğinde elektronik ve telekomünikasyon önem kazanarak rekabetin yönünü değiştirmiştir. 1990'lardan günümüze ise bilgi, üretimin birinci sıradaki faktörü

haline gelmiştir. Bu nedenle günümüzde ülkelerin sahip oldukları bilgi birikimi ve teknoloji uluslararası rekabet gücünü elde edebilmeleri için son derece önem arz eden unsurlar olarak ifade edilmektedir.

2.4. REKABET GÜCÜNÜ BELİRLEYEN SOSYAL VE EKONOMİK UNSURLAR

Firma ve endüstri düzeyinde ya da ulusal seviyede rekabet gücü çeşitli yaklaşımlarla belirlenmeye çalışılmış, geliştirilen çeşitli formüllerle ve endekslerle ölçülmeye çalışılmıştır. Rekabet gücünün ölçümü amacıyla geliştirilen bu yaklaşımlarda rekabet gücünü belirlediği düşünülen değişkenler ve göstergeler kullanılmıştır. Burada ilk olarak bu göstergelerden bahsedilecek; daha sonra ölçüm amacıyla geliştirilen yaklaşımlar üzerinde durulacaktır.

2.4.1. Döviz Kuru

Döviz kurları, ihracat ve ithalat ürünlerinin fiyatlarını etkileyerek ülkelerin rekabet güçleri üzerinde belirleyici olmaktadır. Döviz kuru politikasıyla kurlarda meydana getirilecek olan değişimler, dış piyasalarda ülkenin göreceli fiyat yapısını değiştirmektedir. Bu şekilde kur politikası yoluyla ihracat yapmak iç piyasaya göre daha karlı hale gelebilecek ve ihraç mallarının dış piyasalarda fiyatlardan dolayı rekabet edebilme şansı doğacaktır (Atik, 2005: 57).

Döviz kurları nominal ve reel olmak üzere ikiye ayrılırlar. Nominal kur, yabancı paranın ulusal para cinsinden fiyatı olarak tanımlanmaktadır. Nominal kurlar, bir ülkenin rekabet gücünün iyi bir göstergesi olarak kabul edilmemektedir. Bu durumda enflasyondan arındırılmış kurları ifade eden reel kurlar rekabet gücünü belirleyen bir gösterge olarak kullanılmaktadır (Atik, 2005: 58).

Reel döviz kuru, kavramsal olarak, ticarete konu olan ve olmayan malların göreceli fiyatı şeklinde tanımlanmaktadır. Ticarete konu olan malların yurtiçi üretim maliyetinin göreceli olarak artması, söz konusu göreceli fiyatları yükseltir yani reel kuru değerlendirmesine yol açar. Böylece, diğer koşulların değişmediğini varsayarsak ticarete konu malların yurtiçi üretimi göreceli olarak verimsizleşmiş ve ülkenin uluslararası rekabet gücü olumsuz etkilenmiş olur (Kotan, 2002:2). Diğer taraftan

döviz kurlarındaki artışta (reel döviz kurundaki düşüşte), dış piyasalara ihracat yapmak, iç piyasaya göre daha karlı hale gelebilmekte ve ihraç mallarının görece piyasa fiyatlarındaki azalmadan dolayı rekabet gücü elde edebilme şansı doğmaktadır (Manavkat, 2014: 26).

2.4.2. Birim İşgücü Maliyetleri

Rekabet gücünde ele alınan bir diğer faktör ise üretimde birim işgücü maliyetleridir. Ülke dış ticaretinde döviz kurunda, fiyat endeksine dayalı ortaya çıkan değişimler, ihracat ve ithalat fiyatlarını açıklamada kimi zaman yetersiz kalmaktadır. Özellikle sanayi malları üretiminde ağırlığı bulunan emek girdisinin maliyet yapısında meydana gelen değişimler rekabeti daha fazla etkileyebilmektedir. Bundan dolayıdır ki reel döviz kuru endeksi yanında birim işgücü maliyetleri de rekabet gücünü etkileyen bir diğer önemli göstergedir (Keyder, vd. 2004: 43-70).

Birim işgücü maliyeti ile ilgili farklı tanımlamalar kullanılmakla birlikte yaygın olarak, çıktı başına düşen ortalama birim maliyet şeklinde ifade edilmektedir. Birim işgücü maliyetinin hesaplanmasında ücretler, işgücü maliyetinin reel çıktıya oranı olan katma değer ve kur endeksi olmak üzere üç değişken kullanılmaktadır. Kısaca ifade edecek olursak birim işgücü maliyeti, birim ücretin birim katma değere oranının döviz kuruyla çarpımına eşittir. Bu eşitliğin değerinin düşük olması üretim maliyetinin düşük olması sonucunu doğuracaktır ve önceki kısımda da bahsettiğimiz gibi rekabet gücüne katkıda bulunacaktır (McKenzie, Brackfield, 2008: 1-31).

Gelişmekte olan ülkeler için bakıldığında sanayi mallarının işgücü maliyetleri düşük olmakla birlikte üretkenlik görece olarak yüksek olabilmektedir. Bu yüzden birim işgücü maliyeti gelişmekte olan ülkelerin rekabet güçleri açısından önemli olmaktadır (Manavkat, 2014: 28).

2.4.3. Teknoloji ve Yenilik Düzeyi

Teknoloji, uygulamada önem taşıyan beceri ve yetenekler, herhangi bir ürünün içerdiği bilgi ve yenilikler ile üretim süreçlerinin bünyesinde barındırdığı bilgi ve yenilikleri içerir. Son yıllarda şirketlerle bağlantılı ve sosyal ve beşeri yaşamla ilgili bilgi ve beceriler de teknolojinin bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca elektronik teknolojisindeki hızlı gelişmeler sonucunda firmaların rekabet

güçleri üzerinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkisi artmaktadır (Aktan, Vural, 2004: 37-38).

Küreselleşme ile birlikte teknolojik yeniliklerin ve bununla birlikte gelişmelerin öneminin arttığı inkâr edilemeyen bir gerçektir. Rekabet gücü açısından bakıldığında ise, ülkedeki firmaların ya da girişimcilerin teknolojiye yönelik plan ve programları rekabet dönüşümünde güçlü rol oynamaktadır (Manavkat, 2014: 30). Üretilen mal ve hizmetlerin kalite, miktar ve çeşitlerinin artması ile birlikte iş hayatında karşılaşılan fiziki ve teknik bazı engellerin ortadan kaldırılmasını büyük ölçüde teknolojik yenilik ve değişimin bir sonucu olarak görebiliriz. Aynı zamanda daha ucuza daha kaliteli ve bireylerin zevk ve tercihlerine uygun mal ve hizmetlerin üretilmesinde yine teknolojik yenilik ve değişiminin payı büyüktür (Aktan, Vural, 2004: 38).

Nelson ve Winter'in 1982' de yaptıkları açıklamaya göre, gelişmekte olan ülkelerdeki firma faaliyetleri geleneksel yönde şekillenmektedir. Bu firmaların yenilik ve teknolojik gelişmeler için harcadıkları çaba rekabetçi avantaj kazanmakta hayati önem taşımaktadır. Çünkü gelişmekte olan ekonomilerde yer alan firmalar teknolojik yeniliği elinde bulunduran diğer ülke firmalarına göre eksik bilgiyle üretim gerçekleştirmektedirler (Lall, 2000: 3).

Gelişmekte olan ülkelerin bilim ve teknoloji politikaları izlemeleri ve ar-ge faaliyetlerine önem vermeleri rekabet güçlerinin artması için önemlidir. Çünkü teknolojik üstünlük sağlamak ve bu yolla, ürün ve hizmet çeşitliliğini sağlamanın yanında bilgili, nitelikli ve teknoloji üreten kurumların varlığı ülkelere oldukça avantajlı durumlar sağlar. Burada dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan bir tanesi de teknolojide yetenekli olabilmektir. Bunu da kısaca yeni teknolojiler geliştirmekle birlikte, ithal edilen teknolojinin etkin kullanılması şeklinde ifade edebiliriz. Gelişmiş ülkelerle teknoloji bakımından önemli bir açıklığın bulunduğu gelişmekte olan ülkeler için başarılı bir teknoloji politikasının anahtar kelimesi teknolojide yetenekli olmaktır. Bu da en azından başlangıç için ithal edilen teknolojinin etkin bir biçimde kullanılması ile mümkündür. İthal edilen teknolojinin yerel koşullara uyarlanıp daha sonra ilerletilmesi pazarlamada, üretimde, ulaştırmada ve servis ağında yeni yöntemler sağlamanın yolunu açar (Başkılıç, 2006: 34).

2.4.4. Verimlilik Düzeyi

Verimlilik düzeyi, ülkelerin uluslararası rekabet gücüne etki eden bir diğer parametredir. Ekonomik üretim sürecinde kullanılan her türlü faktörden en uygun düzeyde çıktı elde edilebilmesi bu girdi faktörlerindeki verimlilik artışına bağlıdır. Ülke sanayi stratejileri açısından verimlilik odaklı çalışma önemli bir makroekonomik gösterge olarak kabul edilmektedir. Çünkü verimlilik, kaynakların etkin kullanılması ile üretim artışı sağlamanın yanında dış piyasadaki payı artırmakta ve bu yolla ekonomide hem gelir hem de istihdam artışı yaratan önemli bir unsurdur (Manavkat, 2014: 34).

Sanayileşmiş ülkelerde birim işgücü başına çıktı yüksek ve büyüme oranları kalıcıdır. Bunlar bu ülkeleri diğerlerinden ayıran en büyük özelliklerdendir. Yüksek verimlilik düzeyi ülkelerin uluslararası piyasalarda ihracat gelişimini artırırken, ihracat artışı da toplam faktör verimliliğini artırmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında ise emek faktörünün ucuzluğu nedeniyle, üretim sürecinde emek yoğun endüstrilerde yoğunlaşmak ücret maliyetlerini azaltma imkânı sağlar. Fakat bu sürdürülebilir bir strateji değildir. Çünkü rekabet ederken amaç sadece birim ücret avantajı değil, refah artışı da sağlamaktır. Asıl önemli olan üretim sürecinde verimli işleyen üretim yapısının yaratacağı yüksek katma değerdir (Manavkat, 2014: 35).

Kök ve Deliktaş (2003) e göre faktör getirilerinin prim kaynağı veya yaşam standardındaki gelişmenin asıl kaynaklarından biri olan verimlilik, ücret artışlarını engellemeye yönelik bir baskı söz konusu olduğunda maliyet üzerindeki etkiyi ortadan kaldıracak bir politika aracına dönüşmektedir. Bu yüzdendir ki verimlilik gerek firma gerek endüstri gerekse genel ekonomik performansı açısından iktisadi faaliyetlerin rekabetçi özünü açıklayan önemli bir unsurdur (Kök, Deliktaş, 2003:195).

2.4.5. Beşeri Kaynaklar

Beşeri kaynaklar, yenilik ve teknolojinin rekabet gücü kaynağı olarak önemini artırmasından sonra bir firmanın sahip olması gereken en önemli göstergelerden birisi haline gelmiştir. Beşeri sermaye stratejik bir role sahiptir çünkü

beşeri sermayeye yapılan yatırımlar gelecekteki yenilik ve icatlar ile birlikte rekabet gücünün en önemli kaynağıdır (Aktan, Vural, 2004: 45).

Firma yöneticilerinin takındıkları tutumlar ve sahip oldukları yeteneklerin yeni teknoloji ve süreçlerin devreye sokulmasındaki rolü son derece önemlidir. Ancak günümüzde tüm üretim faaliyetlerinde kalifiye olmayan işgücünün bile, okuryazarlık, basit matematik bilgileri ve disiplin gibi orta dereceli okullarda elde edilen temel bilgi ve becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Bu nedenle günümüzde firmaların başarılı olabilmeleri ve yeni teknolojilere erişip bu teknolojilerden azami yararı elde edebilmeleri için mutlaka eğitilmiş ve kalifiye işgücüne ve gerekli olan yönetim kapasitesine sahip olmaları gerekmektedir (Aktan, Vural, 2004: 47).

Küreselleşmenin hız kazandığı günümüzde, diğer ülkelerle rekabeti artırmak ve yeni teknolojilere yakın olabilmek için eğitilmiş insan gücü potansiyeline ihtiyaç duyulmaktadır. Bir ülkenin ekonomik zenginliğini oluşturan unsurların başında insan sermayesi, teknoloji ve altyapı gelmektedir. Çalışanların teknik bilgi ve beceri oranının yüksek olması, teknik gelişmelerin anlaşılmasını, geliştirilmesini ve uygulanmasını kolaylaştırır. Özellikle gelişmiş ülkelere bakıldığında, ekonomilerinde makineleşmenin yaygınlaşarak üretim teknolojilerinin karmaşıklaşması bu süreçte sahip olunan nitelikli ve donanımlı işgücünün bir sonucudur (Atalay, Turhan, 2003:95).

Sonuç olarak uluslararası ticaret literatüründe rekabetçi avantajların belirlenmesinde; ülkelerin birbirlerine göre üstünlüklerinin göreceli nicelik farklılıklarına bağlı faktör-maliye unsurlarından daha çok üretim sürecindeki nitelikli işgücünün yarattığı farklılıklarla açıklanabilmektedir (Manavkat, 2014: 37).

2.4.6. Makro Ekonomik Ortam, Yatırımlar ve Kamusal Politikalar

Rekabet gücü, uluslararası piyasalardan daha fazla pay almakla birlikte bireylerin yaşam standartlarında bir azalma meydana gelmeden, ülkelerin refahının sürdürülebilir bir şekilde artırılabilmesi olarak düşünülür. Bu anlamda rekabet gücü genel ekonominin varlığını ve istikrarlı bir makroekonomik ortamla ilişkisini ortaya koymaktadır. Makroekonomik ortam, ekonominin sahip olduğu kapasitenin artırılmasında, endüstrilerin ve birbirinden farklı sektörlerin hem etkin hem de

istikrarlı bir şekilde faaliyet göstermesinin yanında dış istikrarın sağlanmasında da son derece önem arz etmektedir. Bu bağlamda, iyi ve başarılı bir makroekonomik ortam uluslararası rekabet gücünü olumlu etkileyen bir yapı ortaya koyar (Vietor, Weinzierl, 2012: 2-3).

Devletin rekabet gücüne katkısı nedir sorusunun cevabı ise; yatırımları teşvik edici niteliğe sahip kamu politikaları ve verimliliği artırmak suretiyle uyguladığı rekabet gücü politikalarıdır. Devlet, iş dünyasının karşı karşıya kalacağı riskleri azaltmak için fonksiyonel ya da seçici nitelikteki müdahalelerle makroekonomik ortamı iyileştirebilir, altyapıyı geliştirebilir ve firmaları teşvik edebilir. Burada fonksiyonel müdahaleler ile kastedilen eğitim, sağlık ve altyapı alanlarında ekonominin tümünü etkileyen, firmalar üzerinde yansız bir etki oluşturan ve piyasaların işlevini artırmayı amaçlayan müdahalelerdir. Seçici müdahaleler ile kastedilen ise korumacılık uygulamaları, ihracatın teşviki, ar-ge teşvikleri gibi belirli sektör ya da firmaları hedefleyen kamusa müdahalelerdir (Aktan, Vural, 2004: 34-35).

Ulusal yenilik sistemleri ve devletin sunduğu mal ve hizmetler firmaların ve genelde ulusal ekonominin rekabet gücünün artırılmasında önemli bir role sahiptir. Günümüzde ülkeler yol, köprü, liman, ulaşım ağları, eğitim ve öğretim, ar-ge ve sağlık hizmetleri alanlarında gerçekleştirdikleri kamu yatırımları yoluyla hem fiziki hem de sosyal nitelikteki altyapılara gayrisafi yurt içi hasıllarından daha fazla pay ayırmaktadırlar. Zayıf altyapıya yönelik kamu yatırımları verimsizliğe yol açar ve maliyetleri artırarak yatırımları engeller. Altyapıya yönelik kamu yatırımları verimli ve düşük maliyetli ulaşım ve dağıtım ağlarının oluşmasına yol açarak firmaların rekabet güçlerine olumlu yönde katkıda bulunur. Temel eğitimin ve yeterli bir sağlık hizmetinin sunulması rekabet gücünün önemli unsurlarında biri olan sağlıklı ve eğitilmiş işgücünün oluşmasına neden olur. Başka bir ifade ile kamu fiziki ve sosyal altyapı giderlerini ne kadar artırır ve bu giderleri ne kadar etkin bir şekilde kullanırsa firmaların rekabet güçleri de o ölçüde artar (Aktan, Vural, 2004: 36).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

REKABET GÜCÜ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN TEORİK TEMELLERİ

3.1. EKONOMİK BÜYÜME

İktisat bilimi ve sistemi içerisinde kendisine özel bir alan yaratılarak, önemli bir çalışma alanına sahip olan kavramların başında ekonomik büyüme gelir. İçerisinde, gerek farklı iktisat ekollerinden olan gerekse farklı siyasal sistemlerden olan bilim insanlarının büyüme kavramına bakış açıları her dönemde farklılık göstermiştir. Farklı ülke grupları arasında yaşanan refah ve zenginlik uçurumunun dönemler itibariyle artma eğilimi göstermiş olması, bu farklılığın en önemli nedeni olarak gösterilebilir. Bu düşünceler çerçevesinde ekonomik büyüme olgusu, kendisine iktisat bilimi içerisinde dinamik bir biçimde her dönemde tartışmaların merkezinde bir yer bulabilmiştir. Belki de iktisadın giderek daha karmaşık bir yapıya bürünmeye başlamasından dolayı üzerinde uzlaşmanın çok zor olduğu konulardan biri haline gelen büyüme konusunda farklı ekollere mensup iktisatçılar tarafından farklı tanımlar ortaya konulmuştur (Cengiz, 2013:5).

3.1.1. Ekonomik Büyüme Kavramı ve Büyüme Yaklaşımları

En basit ifade ile bir ülkenin milli gelirinin artması o ülkenin iktisadi olarak büyümesi anlamına gelmektedir. Büyüme sırasıyla üretim kapasitesinin artması ve bunun sonucu olarak da hasılanın büyümesi ile sağlanmaktadır. Ekonomik büyüme kavramı, iktisat biliminin mucidi olarak kabul edilen Adam Smith'ten günümüze birçok iktisat görüşü ve bu görüşlere mensup iktisatçılar tarafından ele alınmış ve farklı tanımlamalar yapılmıştır. Kısaca genel kabul görmüş bu görüşlerin ekonomik büyüme olgusuna yaklaşımları şu şekilde ifade edilebilir:

3.1.1.1. Klasik iktisadın büyüme yaklaşımı

18. yy. sonlarında ve 19. yy. başlarında başlayan klasik büyüme teorisi Adam Smith, David Ricardo, Robert Malthus ve Karl Marx tarafından geliştirilmiştir. Sermaye ve iş gücünün yer aldığı klasik üretim fonksiyonunda toprak sabit olarak alınmaktadır. Klasik iktisatçılar kişi başına düşen gelir, nüfus artışı, sermaye birikimi, rekabetin şartları, genel denge dinamikleri, iş gücünün uzmanlaşması, yeni üretim metotlarının geliştirilmesinde teknolojinin rolü, azalan verimler yasası ve fiziki sermayenin oluşumuna katkısı gibi modern iktisadi büyüme teorilerinin temel olarak aldığı genel konularda büyüme perspektifini belirlemişlerdir.

Büyüme kendi kendine besleyen bir süreç olarak tanımlayan Adam Smith'e göre; bu sürece giren ekonomilerde sermaye birikimi, nüfus ve gelir gittikçe artar. Smith büyümenin temel nedeni olarak üretimde işbölümünü görür ve işbölümü sonucu verimlilik artacağından çalışan kişi başına artan verimler yasaının geçerli olacağını iddia eder. Fakat bu artış sonuna kadar devam etmez ve karlar er geç sıfıra düşer. Sermaye birikimi ile birlikte nüfus ve gelir artışı durur böylece ekonomik durgunluk safhasına girilir (Parasız, 2005: 6).

Serbest ticaret, sağlam para, karşılaştırmalı üstünlük yasaının savunucusu olan David Ricardo ise ekonominin gidişatını, gelişme dönemi ve durgunluk dönemi olmak üzere ikiye ayırmıştır. Gelişme döneminde karlar yüksek olacaktır fakat kaliteli topraklar gittikçe azalacağından daha verimsiz topraklar işlenmek zorunda kalacaktır. Bu yüzden emek ve sermaye de azalan verimler kanunu geçerli olarak durgunluk dönemine girilecek ve bu dönemde sadece yenileme çalışmaları yapılacaktır (Ricardo, 2008: 106-107).

Marx'dan fazlasıyla etkilenen Joseph Schumpeter'e göre bir ekonominin dinamik gücü, ekonominin gelişimini ve iktisadi büyümesini etkileyen unsurlarından ilki, üretim faktörlerinin miktarında meydana gelen değişimlerdir. Diğerleri ise yeniliklerdir. Schumpeter'e göre büyümenin esas nedeni, nüfus ve sermaye mallarında oluşan artış değil, yenilikler alanında ortaya çıkan gelişmelerdir (Cengiz, 2013: 33).

3.1.1.2. Keynesyen iktisadın büyüme yaklaşımı

Keynes'in iktisat tarihine geçmesinde önemli yeri olan ve bir anlamda büyük buhrandan çıkış yolu gösteren 1936'da yayımladığı "Genel Teori" deki analizinde büyümenin iki temel değişkeni olduğu belirtilmektedir. Bunlar yatırım ve tasarruflardır. Bu analizde yatırım, talep yaratan bir harcama ve üretimle çıktı kapasitesini artırarak kısa dönem dengesini belirleyen gelirden bağımsız bir değişken olarak ele alınmıştır. Keynesyen teoride tam istihdam seviyesine ulaşmak için eksik olan talebi artırmak gerekir. Keynes burada yatırımları gelir artırıcı ve talep yaratıcı olarak göstermenin yanında kapasite yaratarak üretimi artırıcı bir etken olarak ele almıştır. Bu anlamda ekonomideki yatırım seviyesiyle beraber tam istihdam gelir seviyesine ulaşmak ve bunu koruyabilmek için tasarruf yatırım eşitliğini sağlamak önem kazanmaktadır (Önal, 2009: 18).

Keynes'ten esinlenen ve 1939 yılında yazdığı makalesinde büyüme oranlarını fiili büyüme oranı, garantili büyüme oranı ve doğal büyüme oranı olarak üçe ayıran Harrod'a göre dengeli büyüme için fiili büyüme oranı ile garantili büyüme oranı birbirine eşit olmalıdır. Burada fiili büyüme oranı, dönem sonundaki tasarruf eğiliminin sermaye-çıktı oranına bölünmesi ile elde edilir. Garantili büyüme oranı ise dönem başındaki tasarruf edenlerin planladıkları tasarruf eğiliminin üreticilerin öngördükleri sermaye-çıktı oranına bölünmesi ile elde edilir. Harrod'a göre artan gelir tüketim, tasarruf ve yatırımı tetikler ve ekonomi gelişir. Bunun tersi olması durumunda ise ekonomik performans düşer ve daralma süreci başlar. Böyle bir durumda ise ekonominin dengeye gelebilmesi için devletin müdahalesi gerekir (Harrod, 1939: 19-23).

Bir diğer Keynesyen iktisatçı olan Domar ise 1946 da yaptığı bir çalışmada büyümeyi yatırıma, yatırımın potansiyel ortalama verimliliğine ve çarpan değerine bağlı görmektedir. Domar da Keynes gibi yatırımların hem gelir hem de kapasite artırıcı etkisinin olduğunu öne sürmektedir. Dengeli büyüme için yatırımların gelir artırıcı etkisi ile kapasite artırıcı etkisinin birbirine eşit olması gerekir. Domar yatırımların gelir artırıcı etkisini Keynesyen çarpan aracılığı ile elde eder. Yatırımların kapasite artırıcı etkisini ise yatırım ile onun potansiyel verimliliğinin

çarpımı sonucu elde eder. Bu durumda yatırım harcaması ve marjinal tüketim eğilimi artıkça büyüme artar (Önal, 2009: 19).

3.1.1.3 Neoklasik iktisadın büyüme yaklaşımı

Neoklasik iktisatta nüfus artışının ve teknolojik değişimin tasarruf, yatırım ve ekonomik büyümeye etkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Nüfus artışı ve teknoloji dışsal değişkenler olarak büyümeyi etkilerken bunun tersi yani büyümenin nüfus artışını ve teknolojiyi etkilediği söylenemez. Neoklasikler emek başına sermaye ile emek başına çıktı arasındaki ilişkiyi göz önüne alır. Kişi başı sermaye stoku ne kadar hızlı büyürse, reel GSMH ve kişi başı gelir de o kadar büyür. Bu tanımlamayı 1956'da ortaya koyanlar ise ABD'li Solow ve Avusturyalı Swan'dır (Önal, 2009: 13).

Solow' a göre büyümenin yaklaşık olarak sekizde yedilik (7/8) kısmı teknolojik ilerlemeden kaynaklanıyordu. Solow, ekonomik büyümenin sadece geri kalan sekizde birlik (1/8) kısmının sermaye yoğunluğundaki artıştan kaynaklandığını iddia ediyordu. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta geniş anlamda teknolojik ilerleme sadece teknolojik değil , “insan faktöründe” de gelişme anlamına geliyordu (Gürak, 2006: 95). Solow' un bu yaklaşımı büyüme sürecinde teknolojik yeniliklerin önemini ortaya koymasından büyük önem taşımaktadır. Bundan sonra teknolojik yeniliklerin büyüme üzerindeki rolü göz ardı edilemez bir konuma gelmiş ve diğer iktisatçılar tarafından da göz ardı edilemez duruma gelmişti (Önal, 2009: 14).

Solow bu yaklaşım ile iktisadi büyüme literatürüne çok önemli bir katkı yapmış olsa da burada açıklanmayan, eksik kalan şey teknolojik yeniliklerin dışsal bir etken olarak kabul edilmesi ve kaynağının meçhul olmasıdır. Solow teknolojiyi büyümenin motoru olarak göstermiş fakat bunun kaynağını belirtmemiştir. Bu da bazı iktisatçılar tarafından, büyümeyi sihirli bir değnek veya bir büyücü sağlıyor esprisinin yapılmasına neden olmuştur (Gürak, 2006: 97).

3.1.1.4. Post keynesyen iktisadın büyüme yaklaşımı

1970'li yıllarda ortaya çıkan ekonomik krizde Keynesyen politikaların yetersiz kalması ve Neoklasik iktisadın yeniden canlanmasına karşın bu ekol geliştirilmiştir. (Önal, 2009: 13) Keynes'in genel teoride ele aldığı konuları genişletmeye çalışan Post Keynes'lerin uğraş alanı, Keynes'in çalışmalarından ortaya çıkabilecek fakat Keynes tarafından ifade edilmemiş yeni bir iktisadi büyüme tanımı ortaya koymak olmuştur. Bu anlamda Post Keynesyenlerin uğraş alanını, iktisadi büyüme kuramı ve bunun uzantısı olan konjonktür ve milli gelirin bölüşümünü belirleme oluşturmaktadır. Post Keynesyenler büyümeyi tanımlarken genel olarak Harrod ve Domar'dan esinlenmişlerdir (Cengiz, 2013: 38).

Önemli bir Post Keynesyen iktisatçı olan Kaldor, dengeli büyümeyi sağlamak için tasarruf oranını esnek kabul eder. Kaldor'un amacı ekonomi tam istihdamda iken görelî faktör paylarını, yatırım oranının belirlediğini ortaya koymaktır. Nitekim ekonominin tam istihdam koşullarında olduğu, ücretli ve ücret dışı gelir elde edenlerin tasarruf eğilimlerinin sabit olduğu varsayımları dikkate alındığında toplam gelirdeki kar payı; yatırımın, gelire oranının bir fonksiyonu olarak ortaya çıkmaktadır (Cengiz, 2013: 38).

Bir diğer Post Keynesyen olan Pasinetti ise Kaldor'un yaklaşımlarını daha da geliştirmiştir. Pasinetti, ekonominin tam istihdam koşullarında büyüdüğü varsayımı ile büyüme süreci içerisinde ortaya çıkan bölüşüm ve birikim ilişkilerini de inceleyerek Kaldor'un eksikliğini gidermeye çalışmıştır. Kaldor'un büyüme modelinde kapitalistler biriktirdikleri ve yatırdıkları tasarruflar karşılığında kar elde ederken, işçi sınıfı için bu geçerli değildi. Pasinetti bu eksikliğı fark etmiş ve işçilerin tasarruflarını menkul kıymetlere yatırarak faiz geliri elde edebileceklerini belirtmiştir. Büyüme için yeni bir değişken olan faiz oranını ele alan Pasinetti bu değişkenin belirlenmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Nitekim uzun dönem denge koşulları altında faiz oranının kar oranına eşitleneceğini varsaymaktadır. Buda işçiler ve kapitalistlerin tasarruflarından aynı oranda gelir elde edebilecekleri anlamına gelmektedir (Cengiz, 2013: 42).

Buraya kadar ele alınan ekonomik büyüme yaklaşımları göz önünde bulundurulduğunda, ülkeler arasındaki mevcut gelir farklılıklarının nedenleri ve uzun dönemde ekonomik büyümenin kaynakları nelerdir sorusu bu çalışmaların yapılması için temel iktisadi hedef olmuştur. 1776 Adam Smith'ten 1975'e kadar geçen iki yüzyıl boyunca yapılan bu çalışmaları genel olarak değerlendirdiğimizde ekonomik büyümeyi etkileyen faktörleri sırasıyla şu şekilde sıralayabiliriz. 1776-1936 arası dönem klasik iktisat dönemi olarak belirtilecek olursa bu dönemde iş bölümü, uzmanlaşma ve teknik ilerleme büyüme yaratacak temel unsurlar olarak görülmüştür. 1936- 1950 arası dönemde ise Keynesyen iktisatçılar bu unsurlara emek ve sermayeyi ve bunların tam istihdamı durumunu eklemiştir. Bundan sonraki on yıllık dönemde ise Neo-Klasik iktisatçılar klasik iktisadın teknik ilerleme olarak ele aldığı teknolojik gelişmeyi ekonomik büyümenin temel yapı taşı olarak göstermişlerdir. Daha sonraki on beş yıllık dönemde ise kendilerini Post-Keynesyen olarak tanımlayan iktisatçılar ekonomik büyüme için yapılan yatırım ve tasarruf oranlarının da göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğuna vurgu yapmışlardır. Bu düşünceler Tablo 3.1'de özetlenmiştir.

Tablo 3.1. Ünlü İktisatçıların Ekonomik Büyümeye Bakış Açıları

Ünlü İktisatçı	Ekonomik Büyüme Alanındaki Eseri	Eserin Yayınlandığı Yıl	İktisadi Düşünce Akımı	Savunduğu Görüş
Adam Smith	Ulusların Zenginliği (The Wealth Of Nations)	1776	Klasik	İktisadi büyümenin kaynağı iş bölümüdür.
David Ricardo	Politik İktisadın ve Vergilemenin İlkeleri Üstüne (On The Principles Of Political Economy And Taxation)	1817	Klasik	İktisadi büyümenin kaynağı iş bölümü ile birlikte uzmanlaşmadır.
Karl Heinrich Marx	Ücretli Emek ve Sermaye (Lohnarbeit Und Kapital)	1849	Klasik	İktisadi büyümenin kaynağı teknik ilerlemedir.
Joseph Alois Schumpeter	İktisadi Gelişme Kuramı (Thorie Der Wirtschaftlichen Entuicklung)	1912	Klasik	İktisadi büyümenin kaynağı yenilik ve gelişimdir.
John Maynard Keynes	İstihdam Faiz ve Paranın Genel Kuramı (General Theory Of Employment, Interest And Money)	1936	Keynesyen	İktisadi büyümenin kaynağı efektif taleptir. Bu da kısa tüketim ve yatırım harcamalarıdır.

Tablo 3.1'in Devamı.

Roy Forbes Harrod	Dinamik Teori Üzerine (An Essay In Dynamic Theory)	1939	Keynesyen	İktisadi büyüme emek ve sermayenin tam istihdamı ile mümkündür
Tjalling Koopmans	Üretim ve Kaynak Tahsisiyle İlgili Faaliyet Çözümlemesi (Activity Analysis Of Production And Allocation)	1951	Neo-Klasik	İktisadi büyüme tasarruf, nüfus ve teknolojik gelişmeye bağlıdır.
Robert Merton Solow	İktisadi Büyüme Teorisine Bir Katkı (A Contribution To The Theory Of Economic Growth)	1956	Neo-Klasik	İktisadi büyümenin en önemli kaynağı teknolojik ilerlemedir.
Evsey Domar	İktisadi Büyüme Kuramı Üzerine Denemeler (Essays In The Theory of Economic Growth)	1957	Keynesyen	İktisadi büyüme emek ve sermayenin tam istihdamı ile mümkündür
Nicholas Kaldor	İktisadi İstikrar ve Büyüme Üzerine Denemeler (Essays On Economic Stability And Growth)	1960	Post-Keynesyen	İktisadi büyümede yatırımların payı büyüktür ve tasarruflar esnekler.
Michal Kalecki	Sosyalist Bir Ekonomide Büyüme Kuramı (The Theory Of Growth In A Socialist Economy)	1969	Post-Keynesyen	Piyasa koşullarının iktisadi büyüme için önemine değinmiştir.
Luigi Lodovico Pasinetti	Büyüme ve Gelir Bölüşümü (Growth And Income Distribution)	1974	Post-Keynesyen	İktisadi büyümede işçi sınıfının tasarrufları ve faiz oranları önemlidir.

Kaynak: Bu tablo yukarıda ifade edilen çalışmalar dikkate alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.1.2. Ekonomik Büyümede Yeni Yaklaşımlar

Buraya kadar ortaya konulan büyüme yaklaşımlarında uzun dönemli büyüme, genellikle dışsal olarak belirlenen tasarruf oranı, nüfus artış hızı ve teknolojik gelişme gibi etmenlere bağlı olarak gösterilmektedir. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki bu yaklaşımlar ekonomilerin uzun dönemli büyümelerini tam olarak açıklayamamaktadır. Bu nedenle bu kısımda 1980'li yılların ortalarında ortaya çıkan ve daha sonra devamı gelen yeni içsel büyüme yaklaşımları ele alınarak uzun dönemli büyüme daha geniş anlamıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1.2.1. Ar-Ge'ye Dayalı Yeni İçsel Büyüme Yaklaşımları

Bu grupta Romer, Grossman ile Helpman ve Aghion ile Howitt'in sırasıyla 1990, 1991 ve 1992'de ele aldıkları yaklaşımlar açıklanmaya çalışılacaktır.

Romer 1990 yılında ele aldığı çalışmasında büyümeyi; karlarını maksimize etmeyi amaçlayan firmaların yatırım kararlarından açığa çıkan teknoloji olarak ifade etmektedir. Bu yönü ile Romer'in Solow yaklaşımını içselleştirerek yeni bir yaklaşım ortaya attığı söylenebilir. Romer bu yaklaşımda ekonomik büyümenin Ar-Ge sektörüne tahsis edilen beşeri sermaye miktarına ve dünya ekonomisiyle bütünleşme ile olabileceğini iddia etmektedir. Nitekim bu iki faktörün teknolojik gelişmeyi artıracığı kaçınılmazdır. Ayrıca Romer'in dikkat çektiği bir diğer husus ise büyümenin toplam nüfustan ziyade beşeri sermaye artışıyla olabileceğidir. Bu da eğitim harcamalarının artışıyla sağlanabilecektir (Romer, 1990: 97-103).

Grossman ve Helpman'in 1991 yılında yaptıkları çalışma Ar-Ge çalışmalarının ekonomik büyümeye katkısı yönüyle önemlidir. Bu yönüyle Ar-Ge araştırmaları iki amaç için yapılmaktadır. Bunlardan birincisi üretim maliyetlerini azaltacak daha iyi üretim yöntemlerinin geliştirilmesi, ikincisi ise yenilikçi ve farklı ürün ve hizmetlerin üretilebilmesidir. Daha çok ikinci nedene yönelen Grossman ve Helpman Ar-Ge yatırımlarının artması ile bu tür üretimlerin artacağını ve bu yolla ekonomik büyümenin sağlanabileceğini vurgulamaktadırlar (Grossman, Helpman, 1991: 57).

Bu gruba dâhil edebileceğimiz bir diğer yaklaşım ise Aghion ve Howitt'in bir anlamda yeni Schumpeteryen yaklaşım olarak tanımlanabileceği yaklaşımlarıdır. Aghion ve Howitt 1992 yılında yaptıkları çalışmada ekonomide beklenen büyümeyi, tüm ekonomi içinde yapılan sürekli ve beklenen Ar-Ge faaliyetlerinin miktarına bağlı olarak görmektedirler. Schumpeter'in 1942 yılında ortaya koyduğu *yaratıcı yıkım* süreci ile benzerlik gösteren bu yaklaşımda da birinci dönemde yapılan Ar-Ge çalışmaları, ikinci dönemde meydana gelecek *yenilikler* nedeniyle değerini yitirecektir. Kısaca bu yaklaşımda ekonomik büyüme için yapılacak Ar-Ge harcamaları ele alınırken ileri dönemlerde meydana gelecek yeniliklerin dikkate alınması gerektiği savunulmaktadır (Aghion, Howitt, 1992: 323-351).

3.1.2.2. Yatırımlar Yoluyla Teknolojinin ve Bilgi Birikiminin İçselleştirilmesine Dayalı Büyüme Yaklaşımları

Romer 1986 yılında yaptığı bir çalışmada Ar-Ge den farklı olarak ekonomik büyümenin arkasındaki asıl itici gücü fiziksel sermaye yatırımları olarak göstermektedir. Bu yatırımlar yoluyla oluşan bilgi birikiminin ekonomin ölçeğe göre artan getiriyle çalışmasına ve ekonomide büyüme etkisine yol açacağını iddia etmektedir. Romer bu yaklaşımda sermaye ve yatırımların sınırsızca genişlemekle birlikte azalan getiri değil artan getiri varsayımını yapmaktadır (Romer, 1986: 1002-1037).

Lucas 1988 yılında fiziksel sermaye ile birikim ilişkileri üzerine yoğunlaştığı çalışmasında teknoloji ile bilgi stoku kavramlarının farklılığına vurgu yapmıştır. Lucas bilgi stokunu beşeri sermaye yoluyla ele almış ve bunu bireyin genel beceri düzeyi olarak tanımlamıştır. Yani Lucas, beşeri sermaye büyüme oranının beşeri sermayeye yapılan yatırımların etkinliği ile artırılabilirliğini savunmuştur (Lucas, 1988: 3-42).

1991 yılında iktisat politikalarındaki farklılıkların büyüme farklılıklarına yol açabileceği üzerine bir yaklaşımda bulunan Rebelo, ekonomilerin farklı hızlarda büyümelerini uygulanan iktisat politikalarına bağlamıştır. Burada asıl değinmek istediği konu ise bazı iktisat politikalarının büyümeye negatif etkilerinin olabileceğidir. Örneğin gelir vergisi uygulamasının fiziksel sermaye yatırımlarının getiri oranını azaltarak sermaye birikim oranını düşüreceğini ve bunun sonucu olarak büyüme oranının azalabileceğini iddia etmektedir (Rebelo, 1991: 500-521).

3.1.2.3. Beşeri Sermaye Olgusu İçsel Büyüme Yaklaşımları

Burada ekonomik büyümeyi sağlayan etmen olarak beşeri sermayeyi içselleştiren bazı yaklaşımlar ele alınacaktır.

Hane halklarının yaşam boyunca elde ettikleri gelirler ve büyüme sürecini 1989 yılında ele alan çalışmasında Arrau, bu sürecin ana unsuru olarak beşeri sermaye olgusunu seçmiştir. Arrau'ya göre büyümenin asıl itici gücü beşeri sermayedir ve fiziksel sermaye ikincil planda kalmaktadır (Arrau, 1989: 14-25).

Gemmell'a göre ise beşeri sermaye konusu büyüme literatüründe ya hiç ele alınmamış ya da yeterince ayrıntılı bir biçimde incelenmemiştir. Buna örnek olarak ise beşeri sermayenin bir göstergesi olarak yalnızca okullaşmanın ya da okuryazarlık oranlarının alınmasını göstermekte ve bunu basitleştirme olarak görmektedir. Gemmell'a göre beşeri sermaye yatırımları resmi olmayan eğitim, iş eğitimi, sağlık bakımı ve yaparak öğrenme gibi değişik biçimlerde yapılabilir. Sonuç olarak 1996 yılında yapılan çalışmada beşeri sermaye ile büyüme arasında şu şekilde bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Temel eğitim yoksul ülkelerde, orta dereceli eğitim geliştirmekte olan ülkelerde ve yüksek eğitim gelişmiş ülkelerde beşeri sermaye birikimini oluşturarak büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir (Gemmell, 1996:9-28).

Judson, 1996 yılında beşeri sermayeyi ölçmek için yeni bir yaklaşım geliştirmiştir. Judson beşeri sermayeyi ölçerken eğitim maliyetlerinin zaman içinde, ülkeler arasında ve düzey olarak değişken olabileceğine dikkat çekmiştir. Ayrıca ölçüm yapılırken ABD doları cinsinden yapılmasının, beşeri sermayenin makro büyüklüklerle (fiziksel sermaye stoku, GSYİH gibi) karşılaştırılabilmesine olanak vereceğini belirtmiştir. Kısacası Judson yaptığı çalışmalarda beşeri sermaye ve büyümeyi panel regresyon analizi ile test etmiş bu ikili arasındaki pozitif ilişkiyi ortaya koymuştur (Ateş, 1998: 125-129).

3.1.2.4. İktisat Politikalarının Uzun Dönemli Büyümeye Etkilerini Ele Alan İçsel Büyüme Yaklaşımları

Burada vergileme, sübvansiyonlar, kamu harcamaları gibi iktisat politikalarının uzun dönemde büyümeye etkilerini ele alan içsel büyüme yaklaşımları ele alınacaktır. Nitekim Rebelo 1991 de ortaya attığı bir tezde iktisat politikalarının uzun dönemli büyüme üzerindeki etkilerinin ihmal edilemeyeceğini savunmaktadır.

Fiziksel ve beşeri sermayeyi ülkeler arası gelir farklılıklarının ve uzun dönemli büyümenin nedeni olarak gören King ve Rebelo'ya göre bir diğer önemli neden ise özellikle vergiler olmak üzere iktisat politikalarıdır. Özellikle küçük boyutlu ekonomilerde uygulanan iktisat politikaları duruma göre kalkınma için tuzak veya mucize etkisi yaratabilir. King ve Rebelo 1990 yılında yaptıkları çalışmada vergi oranlarındaki değişimlerin, uzun dönemde büyüme oranlarını önemli ölçüde negatif yönde etkilediğini göstermişlerdir. İkilinin bu çalışmadaki asıl tezleri ise

sermaye hareketliliğinin yüksek olduğu küçük ölçekli açık ekonomilerde, iktisadi politikaların etkilerinin daha da artacağıdır (King, Rebelo, 1990: 126-150).

1996 yılında yaptığı çalışmasında Ihori vergilemenin etkileri bağlamında, hane halklarının yaşam boyu sermaye birikimi ile gelecek kuşaklara sermaye aktarımı ve büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Burada uygulanan üç tip vergi ele alınmıştır. Bunlar hane halklarının yaşam boyu elde ettikleri fiziksel sermaye üzerine uygulanan vergiler, beşeri sermaye üzerine uygulanan vergiler ve gelecek kuşaklara aktarılacak olan sermayeye uygulanan vergilerdir. Elde edilen sonuçlara göre gerek fiziksel gerekse beşeri sermaye birikimini gelecek kuşaklara aktarmayı düşünen ekonomiler için uygulanacak olan vergiler büyüme hızında yavaşlatıcı etkiler yapmaktadır (Ateş, 1998: 156-160).

Frenkel ve Trauth ise 1996 yılında Romer'in 1990 yılına ait Ar-Ge çalışmasından yola çıkarak, bir diğer iktisat politikası olan sektöre yapılan sübvansiyonların Ar-Ge üzerine ve dolayısıyla büyümeye etkilerini incelemiştir. İncelemeden çıkan ilk sonuç sübvansiyonun etkilerinin, sübvansiyonların nasıl tasarlandığına bağlı olduğudur. Çalışmanın nihayetinde ise en uygun büyüme oranına ulaşılabilmesi için Ar-Ge sektörüne sübvansiyon verilmelidir sonucu bulunmuştur (Frenkel, Trauth, 1996: 3-14).

Yukarıda da bahsedildiği gibi 1970'li yılların ortalarına kadar yapılan çalışmalarda emek, sermaye ve teknoloji gibi büyümeyi etkileyen unsurlar dışsal olarak kabul edilmiştir. Daha sonra ekonomik büyüme çalışmalarında yaklaşık on yıllık bir boşluk olduğu gözlemlenmektedir. 1980'li yılların ortalarına gelindiğinde ise bu unsurlar içselleştirilerek modellere dâhil edilmiş ve çalışmalar bu yönde ilerlemiştir.

3.1.3. Ekonomik Büyümede Yapısal Unsurların Rolü

Bu çalışmalar yapıldığı sıralarda 1993 yılında Amerikalı iktisatçı Douglass North'un Nobel ekonomi ödülünü kazanmasının ardından iktisatçıların ekonomik gelişme ile kurallar ve kurumlar arasındaki ilişkiler üzerine çalışmaları yeniden yoğunluk kazanmıştır. Nitekim 1930'lu yıllarda iki Alman bilim adamı olan Walter Eucken ve Franz Böhm ekonominin işleyişi ile kurallar ve kurumlar arasındaki ilişkiyi

ilk olarak incelemişlerdir. Fakat daha sonra kurallar ve kurumların büyüme üzerindeki rolü uzun yıllar boyunca ihmal edilmiştir (Aktan, 2006: VII).

Douglass North için de amaç, ülkeler arasındaki mevcut gelir farklılıklarının nedenleri nelerdir ve uzun dönem ekonomik büyümeyi sağlayan kaynaklar nelerdir sorularına yanıt bulmaktır. Daha önce yapılan çalışmalarda yanıt olarak işgücü, doğal kaynaklar, fiziksel sermaye ve teknoloji gibi üretim faktörlerinin büyümeyi belirleyen temel unsurlar olduğu ifade edilmiştir. Fakat son dönemde yapılan çalışmalar, ekonomik unsurların tek başına büyümeyi açıklamada yeterli olmadığını ortaya koymuş ve farklı bakış açılarının geliştirilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Douglass North ile birlikte bu sorunun cevabı olarak ekonomik dışı unsurlar (non-economic factors) inceleme alanına girmiştir.

Böylece ekonomik dışı unsurların en önemli payını oluşturan kurum ve kurumsal unsurlar, günümüz büyüme literatürünün en önemli inceleme alanını oluşturmaya başlamıştır. Bir ekonominin sahip olduğu rekabet gücü, eğitim düzeyi, teknoloji, mülkiyet hakları, siyasi yapı, hukuk düzeni gibi unsurlar, kurumsal yapı çatısı altında değerlendirilir. Dolayısıyla iktisadi büyüme literatüründe, büyüme analizlerinde büyümenin belirleyicisi olarak ele alınan değişkenler kurum ve kurumsal yapıların bileşenleri olarak ifade edilebilir. Bu kapsamda kurumsal yapının bir göstergesi olarak rekabet ve rekabet gücü ile büyüme arasındaki ilişki, üzerinde çalışılmaya değer görülen bir soru olarak ortaya çıkmıştır.

Bu kısımdan itibaren çalışmanın asıl amacını oluşturan rekabet gücü ve ekonomik büyüme ilişkisi ele alınacaktır.

3.2. REKABET GÜCÜ VE MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER ARASINDAKİ ETKİLEŞİM

3.2.1. Rekabet Gücü Ve İstihdam

Hem işgücü piyasası hem de ekonominin geneli için son derece önemli olan kavramların başında istihdam gelir. İstihdamın temel iki amacı vardır. Bunların birincisi, üretimi düzenlemek ve üretimi artırmak olarak ifade edilebilecek olan ekonomik amaçtır. İkincisi ise çalışmak isteyen herkese iş bulmak, verimliliği

artırmak, çalışma barışını sağlamak, emek arz ve talebini uyumlaştırmak olarak ifade edilen sosyal amaçtır (Murat, 2007: 193).

Kavram olarak istihdamın ne ifade ettiği ve kimleri kapsadığı genel olarak ülkelerin istihdam düzeyini saptayan kurumlar tarafından belirlenir. Bunun yanında hemen hemen her ülkede istihdam edilenler Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün yaptığı tanım doğrultusunda değerlendirilmektedir. Bu tanıma göre istihdam edilenler kısaca, belirli bir yaşın üzerinde olup bir hafta veya bir gün belirli bir kısa dönem boyunca ücretli olarak veya kendi hesabına çalışan kişiler olarak tanımlanmaktadır (Eser, 2012: 29).

Ekonomik büyüme için büyük önem arz eden istihdam oranı, şüphesiz ülkelerin rekabet gücünden etkilenecektir. Nitekim ülkeler küresel ekonomi piyasasında etkin bir biçimde yer alabilmek için mal ve hizmet üretimi yapmak zorundadırlar. Üretim sürecinin vazgeçilmez faktörlerinden biri de emek olduğundan rekabet gücünü yükseltmek isteyen ülkeler istihdam oranlarını artırırlar. Bunu görmek için 34 OECD ülkesi içerisinde nüfusu 2014 yılı itibari ile Dünya Bankası verilerine göre 20 milyonun üzerinde olan ülkelerin 2010-2014 arası rekabet gücü ve istihdam oranlarını karşılaştırabiliriz.

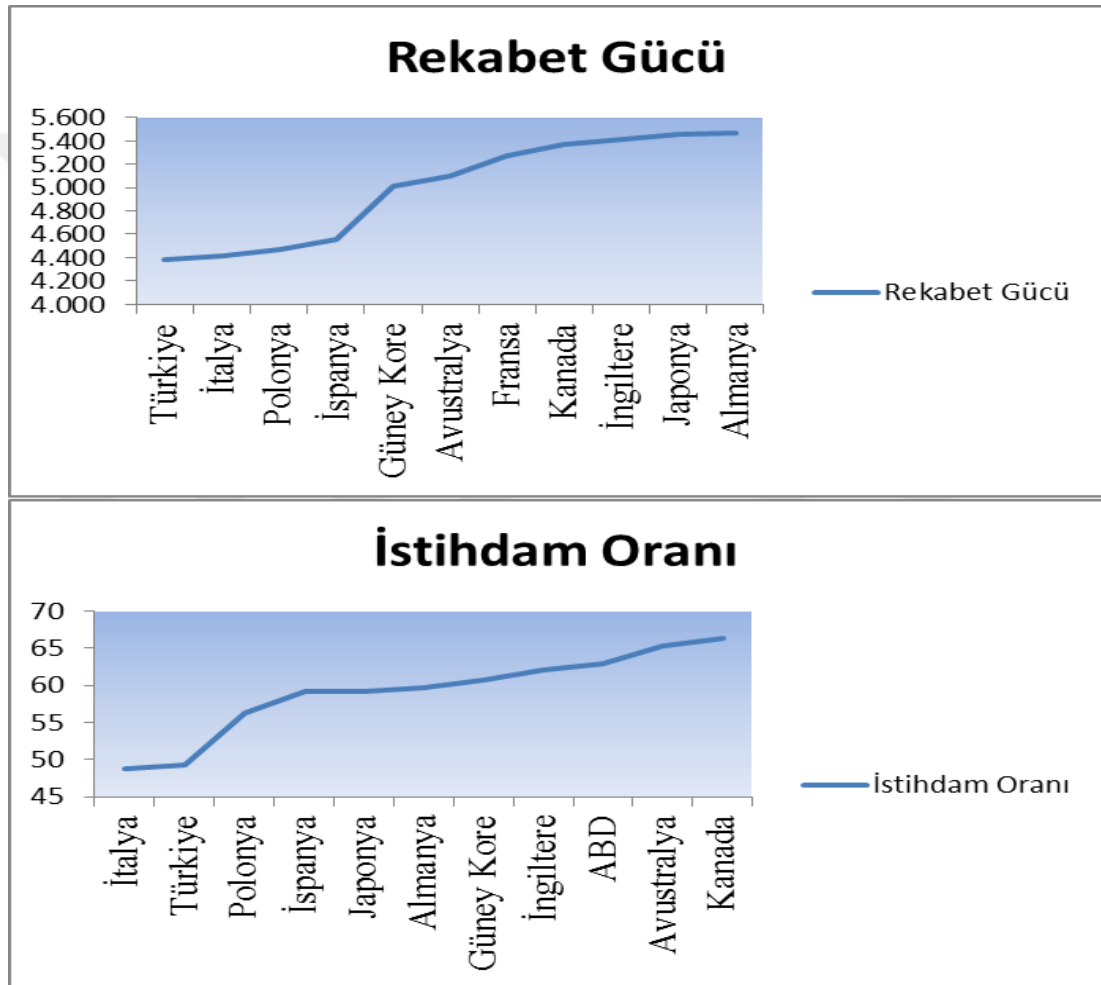
Tablo 3.2. Rekabet Gücü ve İstihdam Oranları Karşılaştırması

YIL/ÜLKE	2010		2011		2012		2013		2014	
	Rekabet Gücü	İstihdam Oranı	Rekabet Gücü	İstihdam Oranı	Rekabet Gücü	İstihdam Oranı	Rekabet Gücü	İstihdam Oranı	Rekabet Gücü	İstihdam Oranı
Türkiye	4.25	48.50	4.28	49.50	4.45	49.40	4.45	49.40	4.46	49.40
İtalya	4.37	48.20	4.43	48.10	4.41	49.00	4.46	49.10	4.42	49.20
Polonya	4.51	55.90	4.46	56.10	4.46	56.50	4.46	56.50	4.48	56.50
İspanya	4.49	59.20	4.54	59.30	4.57	59.40	4.60	59.00	4.55	59.00
Güney Kore	4.93	60.30	5.02	60.50	5.01	60.80	5.12	61.00	4.96	61.00
Avustralya	5.11	65.60	5.11	65.60	5.09	65.30	5.12	65.20	5.08	65.10
Fransa	5.13	56.20	5.14	56.00	5.05	56.10	5.11	55.90	5.08	55.70
Kanada	5.30	66.60	5.33	66.40	5.20	66.30	5.27	66.20	5.24	66.10
İngiltere	5.25	61.90	5.39	61.90	5.37	62.10	5.45	62.10	5.41	62.10
Japonya	5.37	60.10	5.40	59.10	5.40	58.90	5.40	59.20	5.47	59.00
Almanya	5.39	59.30	5.41	59.90	5.51	59.80	5.48	59.90	5.49	59.90
ABD	5.43	63.50	5.43	63.00	5.48	62.90	5.47	62.50	5.54	62.40

Kaynak: Tablodaki veriler ilgili yıllara ait Küresel Rekabet Raporlarından ve Dünya Bankası veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 3.2 çalışmada kullanılan 34 OECD ülkesinden 12'si için yapılmıştır. Tablodaki istihdam oranı verileri Dünya Bankası veri tabanından, rekabet gücü verileri ise Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan Küresel Rekabet Gücü

Raporları 'ndan derlenmiştir. Sıralama beş yılın ortalaması alınarak bu ülkeler arasında en düşük rekabet gücüne sahip Türkiye'den en yüksek rekabet gücüne sahip ABD'ye doğru yapılmıştır. Burada bazı istisnalar hariç rekabet gücü düşük olan ülkelerde istihdam oranının düşük, rekabet gücü yüksek ülkelerde istihdam oranının yüksek olduğu görülebilir. Bunu daha açık bir şekilde görebilmek için Şekil 3.1'deki grafiklere bakmak faydalı olacaktır. Grafikler beş yılın ortalaması alınarak elde edilmiştir.

Şekil 3.1. Rekabet Gücü ve İstihdam Oranı

Kaynak: Şekilde kullanılan veriler ilgili yıllara ait Küresel Rekabet Raporlarından ve Dünya Bankası veri tabanından derlenmiştir.

3.2.2. Rekabet Gücü Ve Enflasyon

Enflasyon, fiyatlar genel düzeyindeki sürekli bir artışı ifade etmektedir. Dolayısıyla enflasyon anlık değil bir süreç itibari ile karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle enflasyon, ekonomide herhangi bir nedenle ortaya çıkan ve süreklilik arz

eden bir dengesizliğin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Enflasyonun tanımından da anlaşılacağı üzere ekonomiye en büyük etkisi fiyatlar genel düzeyinde artış meydana getirmesidir. Bu artış beraberinde, kaynak ve gelir dağılımını bozan, tasarruf ve yatırımları önemli ölçüde sınırlayan ve ekonomik genişlemeyi yavaşlatan bir sürece neden olmaktadır (Saraç, 2009: 4).

Literatürde enflasyonun büyüme üzerine olumlu etkilerinin olduğunu ifade eden çalışmalar olmakla birlikte, yaygın olan görüş enflasyonun ekonomik büyümeyi yavaşlatacağıdır. Olaya rekabet gücü açısından bakıldığında ise uluslararası rekabet gücü yüksek ekonomilerde bu tür dengesizliklerin olmadığı ve büyümenin normal seyrinde devam ettiği görülmektedir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında ise enflasyonun, rekabet edebilirliğin ve dolayısıyla büyümenin önünde bir engel olduğu görülmektedir.

Bu durumu verilerle ifade etmek istersek Tablo 3.3 bize yardımcı olacaktır. Tabloya dikkat edilecek olursa sıralama enflasyon oranı en yüksek ülke olan Türkiye'den enflasyon oranı en düşük olan İsviçre'ye doğru yapılmıştır. Burada 34 OECD ülkesi arasından 10 tanesi için 2010-2014 yılları arasındaki beş yıllık veriler yeterli görülmüştür.

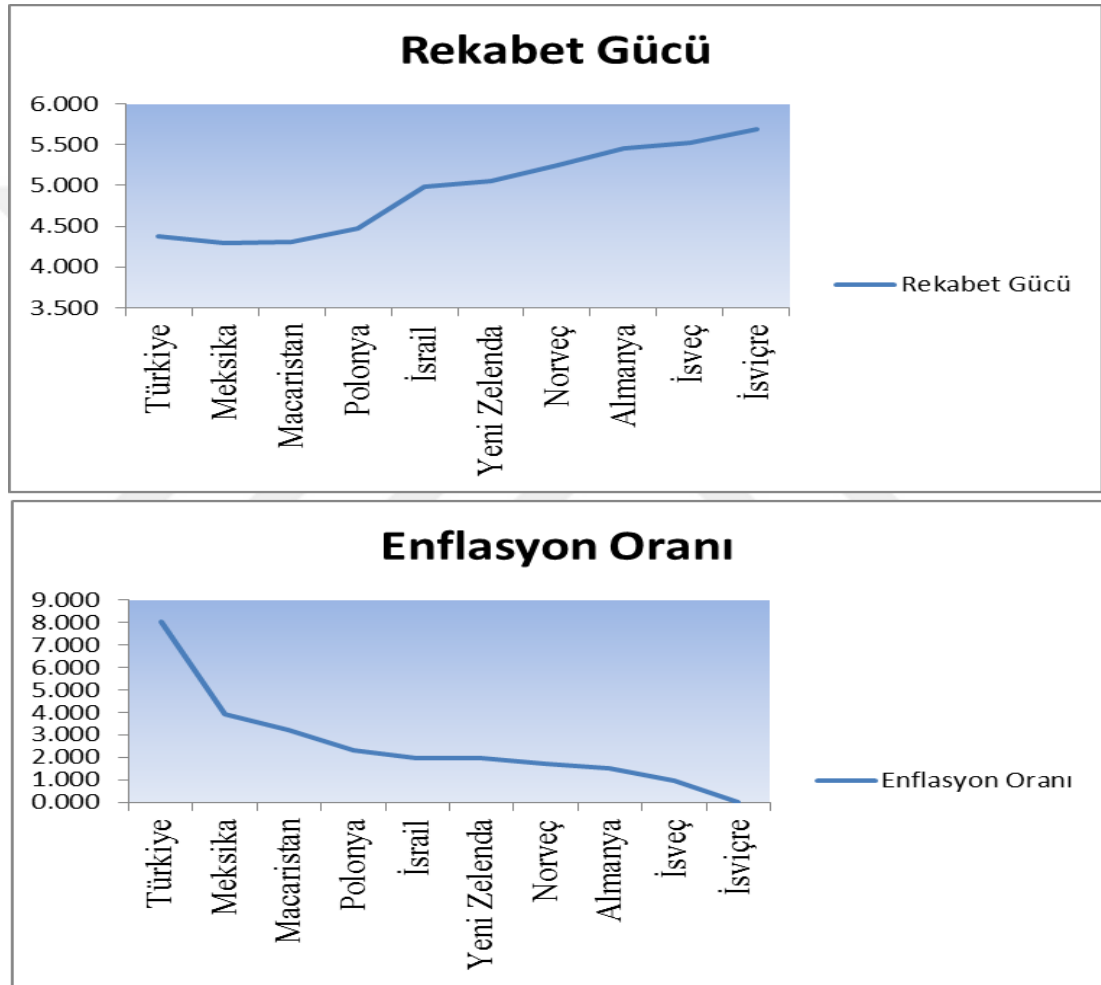
Tablo 3.3. Rekabet Gücü ve Enflasyon Oranları Karşılaştırması

YIL/ÜLKE	2010		2011		2012		2013		2014	
	Rekabet Gücü	Enflasyon Oranı	Rekabet Gücü	Enflasyon Oranı	Rekabet Gücü	Enflasyon Oranı	Rekabet Gücü	Enflasyon Oranı	Rekabet Gücü	Enflasyon Oranı
Türkiye	4.25	8.566	4.28	6.472	4.45	8.892	4.45	7.493	4.46	8.855
Meksika	4.19	4.157	4.29	3.407	4.36	4.112	4.34	3.806	4.28	4.019
Macaristan	4.33	4.881	4.36	3.957	4.30	5.706	4.25	1.726	4.29	-0.238
Polonya	4.51	2.707	4.46	4.258	4.46	3.557	4.46	1.034	4.48	0.107
İsrail	4.91	2.693	5.07	3.459	5.02	1.708	4.94	1.526	4.95	0.476
Yeni Zelanda	4.92	2.302	4.93	4.433	5.09	0.883	5.11	1.303	5.20	0.907
Norveç	5.14	2.399	5.18	1.301	5.27	0.709	5.33	2.132	5.35	2.025
Almanya	5.39	1.104	5.41	2.075	5.48	2.008	5.51	1.505	5.49	0.907
İsveç	5.56	1.158	5.61	2.961	5.53	0.888	5.48	-0.044	5.41	-0.180
İsviçre	5.63	0.699	5.74	0.226	5.72	-0.667	5.67	-0.241	5.70	-0.013

Kaynak: Tablodaki veriler ilgili yıllara ait Küresel Rekabet Raporlarından ve Dünya Bankası veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 3.3 çalışmada kullanılan 34 OECD ülkesinden 10'u için yapılmıştır. Tablodaki enflasyon oranı verileri Dünya Bankası veri tabanından, rekabet gücü verileri ise Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan Küresel Rekabet Gücü Raporları'ndan derlenmiştir. Sıralama beş yılın ortalaması alınarak bu ülkeler

arasında en enflasyon oranına sahip Türkiye'den en düşük enflasyon oranına sahip İsviçre'ye doğru yapılmıştır. Burada bazı istisnalar hariç rekabet gücü düşük olan ülkelerde enflasyon oranının yüksek, rekabet gücü yüksek ülkelerde ise enflasyon oranının düşük olduğu görülebilir. Bunu daha açık bir şekilde görebilmek için Şekil 3.2'deki grafiklere bakmak faydalı olacaktır. Grafikler beş yılın ortalaması alınarak elde edilmiştir.

Şekil 2.2. Rekabet Gücü ve Enflasyon Oranı

Kaynak: Şekilde kullanılan veriler ilgili yıllara ait Küresel Rekabet Raporlarından ve Dünya Bankası veri tabanından derlenmiştir.

3.2.3. Rekabet Gücü Ve Dış Ticaret

David Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlük teorisiyle ekonomik büyümeye katkısını açıkladığı dış ticaret o günden günümüze büyüme için vazgeçilmez olan bir diğer faktördür. Ricardo'ya göre ülkeler, uluslararası maliyet farklarından dolayı başka ülkeler ile dış ticaret yapmalıdırlar. Çünkü küresel piyasadaki her bir ülke

göreceli olarak ucuza ürettiği malı üretip ihtiyacından fazlasını ihraç ederek karşılığında daha yüksek fiyata üretebildiği ürünleri ithal ederek reel gelir artışı elde edebilir (Kazgan, 1985: 37). Burada dış ticaret göstergesi olarak karşımıza ihracat ve ithalat kavramları çıkıyor.

Ekonomik büyüme açısından bu gelir-gider durumuna bakıldığında, bir ülkenin göreceli olarak ucuza mal ve hizmet üretip dış piyasaya pazarlaması o ülkenin gelirini artırarak büyümesi için önemli bir adım olacaktır. Diğer taraftan üretim düzeyi düşük ve sürekli yabancı ülkelere mal ve hizmet ithal eden bir ülkenin de kaynakları tükendiğinde ekonomik olarak küçülmesi de kaçınılmaz olacaktır. Sonuçta dış ticaret bir bütün olarak ele alındığında ülkenin ihracat gelirleri ithalat giderlerinden fazla ise dış ticaretin büyümeye pozitif bir etki yapacağını beklemek yanlış olmaz.

Tablo 3.4'te ülkelerin dış ticaret gelirleri ile rekabet gücü verileri verilmiştir. Tabloya göre; rekabet gücü yüksek ülkelerde dış ticaret gelirinin de fazla olduğu görülmektedir. Bunun tersine rekabet gücü düşük ülkelerde dış ticaret gelirlerinin çok az veya negatif olduğunu söyleyebiliriz.

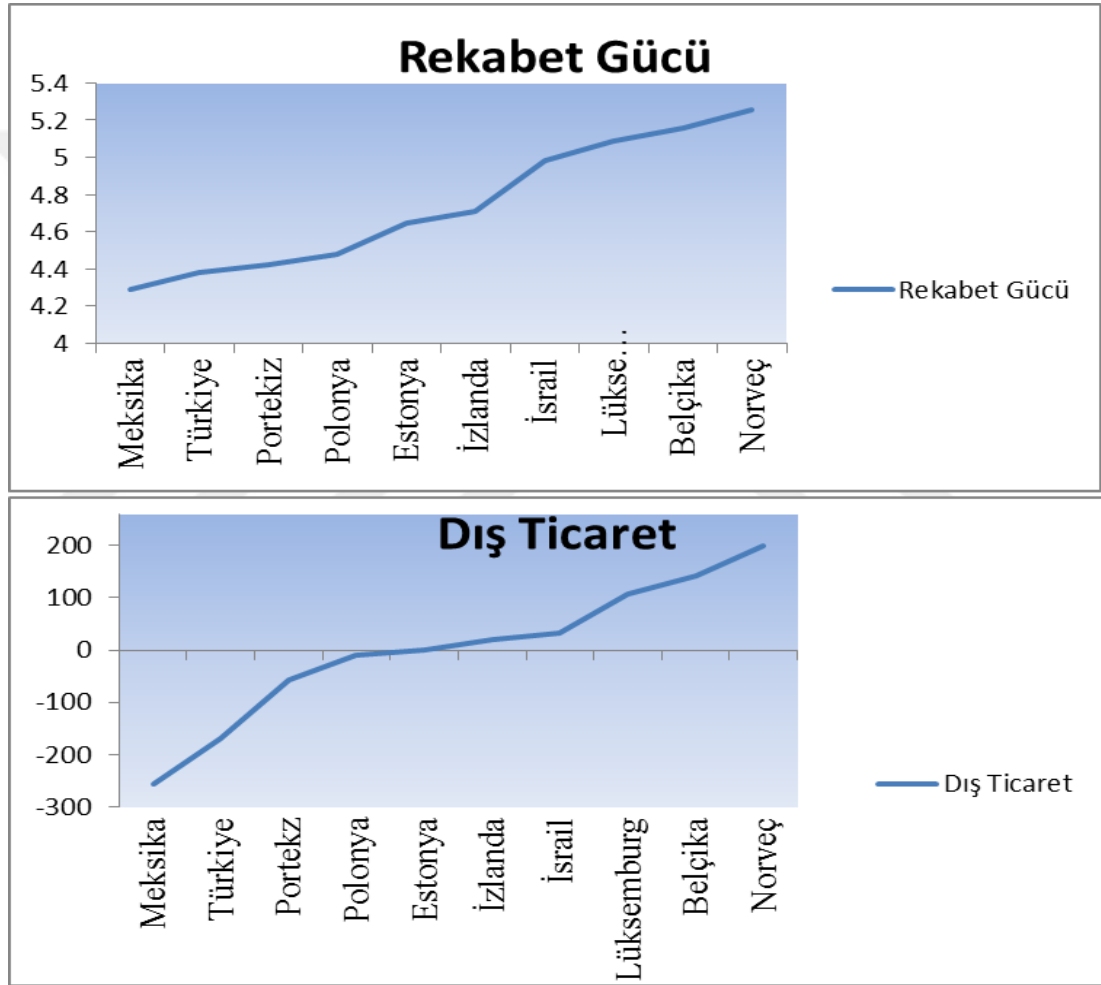
Tablo 3.4. Rekabet Gücü ve Dış Ticaret Oranları Karşılaştırması

YIL/ÜLKE	2010		2011		2012		2013		2014	
	Rekabet Gücü	Dış Ticaret	Rekabet Gücü	Dış Ticaret	Rekabet Gücü	Dış Ticaret	Rekabet Gücü	Dış Ticaret	Rekabet Gücü	Dış Ticaret
Meksika	4,19	-240,97	4,29	-255,90	4,36	-259,01	4,34	-272,93	4,28	-258,40
Türkiye	4,25	-218,06	4,28	-275,44	4,45	-54,75	4,45	-200,56	4,46	-93,71
Portekiz	4,38	-174,18	4,40	-83,88	4,40	-13,64	4,40	1,74	4,54	-22,15
Polonya	4,51	-98,45	4,46	-72,72	4,46	7,81	4,46	84,14	4,48	26,28
Estonya	4,61	6,50	4,62	4,80	4,64	-2,38	4,65	-2,16	4,71	-1,52
İzlanda	4,68	18,69	4,75	17,67	4,74	17,78	4,66	22,56	4,71	19,56
İsrail	4,91	47,11	5,07	41,48	5,02	31,72	4,94	28,61	4,95	17,48
Lüksemburg	5,05	113,07	5,03	106,11	5,09	97,89	5,09	112,74	5,17	111,64
Belçika	5,07	129,70	5,20	120,10	5,21	135,44	5,13	164,92	5,18	156,22
Norveç	5,14	280,32	5,18	229,77	5,27	214,96	5,33	128,52	5,35	141,31

Kaynak: Tablodaki veriler ilgili yıllara ait Küresel Rekabet Raporlarından ve Dünya Bankası veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 3.4 çalışmada kullanılan 34 OECD ülkesinden 10'u için yapılmıştır. Tablodaki dış ticaret geliri oranı ihracat, ithalat farkı alınarak hesaplanmış ve sonucun sade görünebilmesi için 100 milyona bölünerek sadeleştirilmiştir. Bu veriler Dünya Bankası veri tabanından, rekabet gücü verileri ise Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan Küresel Rekabet Gücü Raporları'ndan derlenmiştir. Sıralama

beş yılın ortalaması alınarak bu ülkeler arasında en düşük dış ticaret gelirine sahip Meksika'dan en yüksek dış ticaret gelirine sahip Norveç'e doğru yapılmıştır. Burada rekabet gücü düşük olan ülkelerde dış ticaret gelirinin düşük, rekabet gücü yüksek olan ülkelerde ise dış ticaret gelirinin yüksek olduğu görülebilir. Bunu daha açık bir şekilde görebilmek için Şekil 3.3'deki grafiklere bakmak faydalı olacaktır. Grafikler beş yılın ortalaması alınarak elde edilmiş sıralama ticaret geliri düşük ülkelere göre rekabet gücü düşük ülkelere doğru yapılmıştır.

Şekil 3.3. Rekabet Gücü ve Dış Ticaret Oranı

Kaynak: Şekilde kullanılan veriler ilgili yıllara ait Küresel Rekabet Raporlarından ve Dünya Bankası veri tabanından derlenmiştir.

3.2.4. Rekabet Gücü ve Kişi Başı Gelir

Gayri safi yurt içi hâsıla (GSYİH), bir ülkenin ekonomik büyüklüğünü gösteren önemli göstergelerden biri olarak kabul edilir. GSYİH, bir ülke sınırları içerisinde belirli bir zaman aralığında ki bu genelde bir yıl alınır, ürettiği tüm nihai

mal ve hizmetlerin para birimi cinsinden değeridir. Bu değer in ülke nüfusuna bölünmesi sonucu elde edilen değer kişi başı gayri safi yurt içi hâsıla veya kısaca kişi başı gelir olarak adlandırılır. Bir ülkede yaşayan vatandaşların gelirleri, bu kişilerin refah düzeyini gösteren en önemli faktördür. Bu gelirin eşit dağıtılması ayrı bir inceleme konusu olmakla birlikte, kişi başı geliri yüksek olan ülkelerin gelişmiş ülkeler olduğu göz önünde olan bir gerçektir.

Konuya rekabet gücü açısından bakıldığında ise rekabet gücü yüksek olan ülke vatandaşlarının sahip oldukları teknoloji, eğitim seviyesi ve sosyal yaşam gibi birçok açıdan avantajlı oldukları görülmektedir. Buna bağlı olarak daha verimli ve daha değerli üretim yapılarak ülke geliri artırılmaktadır. Bu da sonuç olarak ülke vatandaşlarının gelir seviyesinin yükselmesi anlamına gelmektedir. Bu açıklamalar dikkate alındığında rekabet gücü ile kişi başı gelir arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu söylemek zor olmayacaktır. Rekabet gücü yükseldikçe ülke vatandaşlarının da gelirleri buna bağlı olarak yükselecek ve göreceli olarak rekabet gücü düşük olan ülke vatandaşlarının çok üstünde olacaktır. Bu durum tablo 3.5’ deki verilerde görülmektedir.

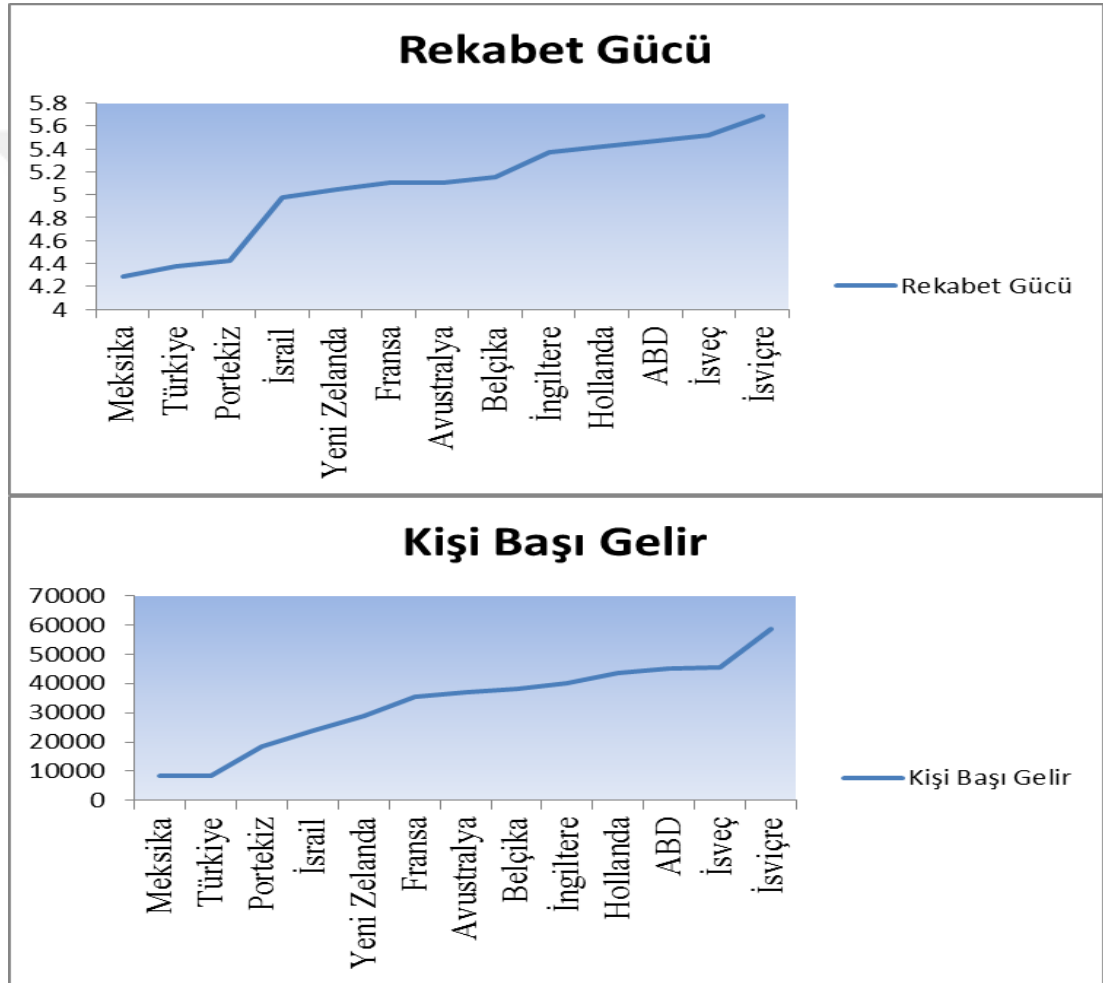
Tablo 3.5. Rekabet Gücü ve Kişi Başı Gelir Oranları Karşılaştırması

YIL/ÜLKE	2010		2011		2012		2013		2014	
	Rekabet Gücü	Kişi Başı Gelir	Rekabet Gücü	Kişi Başı Gelir	Rekabet Gücü	Kişi Başı Gelir	Rekabet Gücü	Kişi Başı Gelir	Rekabet Gücü	Kişi Başı Gelir
Meksika	4.19	8037.938	4.29	8231.705	4.36	8444.507	4.34	8446.801	4.28	8521.892
Türkiye	4.25	7814.801	4.28	8397.143	4.45	8471.642	4.45	8719.621	4.46	8864.743
Portekiz	4.38	19240.69	4.40	18916.99	4.40	18228.72	4.40	18121.89	4.54	18391.39
İsrail	4.91	23169.65	5.07	23889.53	5.02	24127.95	4.94	24451.83	4.95	24600.86
Yeni Zelanda	4.92	27856.43	4.93	28258.11	5.09	28715.65	5.11	29201.11	5.20	29626.63
Fransa	5.13	35214.13	5.14	35772.88	5.11	35675.97	5.05	35754.65	5.08	35666.6
Avustralya	5.11	36210.36	5.11	36560.44	5.12	37241.39	5.09	37494.17	5.08	37834.53
Belçika	5.07	38006.9	5.20	38243.41	5.21	38024.18	5.13	37844.89	5.18	38210.34
İngiltere	5.25	39300.97	5.39	39764.09	5.45	39954.16	5.37	40558.32	5.41	41489.63
Hollanda	5.33	43505.02	5.41	44022.97	5.50	43396.74	5.42	43054.64	5.45	43361.6
ABD	5.43	43961.17	5.43	44324.94	5.47	45008.61	5.48	45660.73	5.54	46405.25
İsveç	5.56	44877.91	5.61	45727.03	5.53	45260.04	5.48	45435.18	5.41	46066.75
İsviçre	5.63	58138.63	5.74	58533.32	5.72	58566.42	5.67	58920.93	5.70	59294.76

Kaynak: Tablodaki veriler ilgili yıllara ait Küresel Rekabet Raporlarından ve Dünya Bankası veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 3.5 çalışmada kullanılan 34 OECD ülkesinden 13’ü için yapılmıştır. Tablodaki kişi başı gelir değerleri 2005 yıl temel yıl alınmış ve Amerikan doları cinsinden olan kişi başı GSYİH değerleridir. Bu veriler Dünya Bankası veri tabanından, rekabet gücü verileri ise Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan Küresel Rekabet Gücü Raporlarından derlenmiştir. Sıralama beş yılın ortalaması

alınarak bu ülkeler arasında en düşük kişi başı gelire sahip Meksika'dan en yüksek kişi başı gelire sahip İsviçre'ye doğru yapılmıştır. Burada rekabet gücü düşük olan ülkelerde kişi başı gelirin düşük, rekabet gücü yüksek olan ülkelerde ise kişi başı gelirin yüksek olduğu görülebilir. Bunu daha açık bir şekilde görebilmek için Şekil 3.4'deki grafiklere bakmak faydalı olacaktır. Grafikler beş yılın ortalaması alınarak elde edilmiş sıralama kişi başı geliri düşük ülkelere göre gelir yüksek ülkelere doğru yapılmıştır.

Şekil 3.4. Rekabet Gücü ve Kişi Başı Gelir Oranı

Kaynak: Şekilde kullanılan veriler ilgili yıllara ait Küresel Rekabet Raporlarından ve Dünya Bankası veri tabanından derlenmiştir.

Ülkelerin makroekonomik performanslarını belirleyen en önemli göstergeler ile rekabet gücü arasındaki ilişkiyi inceledikten sonra çalışmamızın asıl amacı olan rekabet gücü ile ekonomik büyüme arasındaki etkileşimi irdelemeye geçebiliriz.

3.3. REKABET GÜCÜNÜN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için, makroekonomik performansı ifade eden ve ekonomik durumu özetleyebilecek en önemli göstergelerden bir kaçını yukarıda inceledik. Gerçekten de günümüz şartlarında bir ülke ekonomisi “iyi durumdadır” diyebilmek için istihdam oranının yüksek olması yani çalışmak isteyen herkesin iş bulabilmesi gerekir. Bunun yanında hane halklarının elde ettiği gelir ile ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, bunun içinde düşük bir enflasyon oranı aranacak bir diğer kıstas olacaktır. Ayrıca bir ülkenin gelişmişliğinin ve büyüklüğünün dünya ekonomisindeki yerini belirleyecek bir diğer gösterge diğer ülkelerle yaptığı ticaret ve bunun sonucunda elde ettiği gelirdir. Bunu da yaptığı ithalat ve ihracat sonucu kazancı olarak ifade edersek, bu kazancı yüksek ülkelerin refah düzeyi yüksek ve gelişmiş ülkeler olduğu kolay görülebilecek bir sonuçtur. Son olarak kişi başına gelir düzeyi ülkede yaşayan bireylerin refah düzeyini gösteren en önemli göstergedir ki bu gösterge dolar bazında alınıp karşılaştırma yapıldığında yine gelişmiş ülkelerde bu düzeyin yüksek olduğu kolayca görülebilir. Yukarıda bu göstergeler tek tek ele alınmış ve rekabet gücü ile aralarındaki ilişki saptanmaya çalışılmıştır. Tablo ve grafiklerden de görebileceğimiz gibi rekabet gücü ile bu göstergeler arasında inkâr edilemez bir ilişki vardır. Rekabet gücü yüksek ülkelerde istihdam oranı, dış ticaret geliri, kişi başına gelir yüksek ve enflasyon oranı düşüktür. Bunun tersine rekabet gücü düşük ülkelerde istihdam oranı, dış ticaret geliri, kişi başına gelir göreceli olarak düşük ve enflasyon oranı yüksektir.

Ekonomik büyüme ise yukarıda ele alınan göstergeler ve daha birçok etmene bağlıdır ve farklı büyüklükler ile ifade edilebilir. Bunların başında da GSYİH gelir. Yukarıda da açıklandığı gibi GSYİH, bir ülke sınırları içinde bir yıl boyunca üretilen mal ve hizmetlerin tamamının para birimi cinsinden değeridir. Biz de burada ekonomik büyüklük göstergesi olarak GSYİH değerlerini alarak rekabet gücü ile arasındaki ilişkiyi incelemeye çalışacağız. Genel kanı rekabet gücü ve GSYİH oranlarına bakıldığında bu ikili arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu yönündedir. Yani rekabet gücü yüksek olan gelişmiş ülkelerde GSYİH oranları yüksek, rekabet gücü düşük olan ülkelerde göreceli olarak GSYİH oranları daha düşüktür. Başka bir şekilde ifade etmek istersek ülkelerin rekabet gücü düzeyleri

arttıkça GSYİH düzeylerinde bir artış görmek mümkündür. Bu ifadeleri destekleyecek sayısal değerler Tablo 3.6'da verilmiştir.

Tablo 3.6. Rekabet Gücü ve GSYİH Değerleri Karşılaştırması

YIL/ÜLKE	2010		2011		2012		2013		2014	
	Rekabet Gücü	GSYİH	Rekabet Gücü	GSYİH	Rekabet Gücü	GSYİH	Rekabet Gücü	GSYİH	Rekabet Gücü	GSYİH
Estonya	4,61	137,53	4,62	147,95	4,64	155,62	4,65	158,06	4,71	162,66
Macaristan	4,33	1113,59	4,36	1133,16	4,30	1114,02	4,25	1135,07	4,29	1176,75
Polonya	4,51	3832,85	4,46	4024,82	4,46	4087,68	4,46	4139,38	4,48	4277,39
Türkiye	4,25	5650,92	4,28	6146,66	4,45	6277,42	4,45	6540,61	4,46	6731,21
Hollanda	5,33	7228,53	5,41	7348,79	5,50	7271,11	5,42	7235,09	5,45	7308,24
İspanya	4,49	12199,41	4,54	12077,40	4,60	11760,94	4,57	11564,30	4,55	11721,66
İtalya	4,37	18250,65	4,43	18357,75	4,46	17840,44	4,41	17528,69	4,42	17450,89
İngiltere	5,25	24667,79	5,39	25154,34	5,45	25450,92	5,37	26000,63	5,41	26765,12
Almanya	5,39	30424,35	5,41	31537,88	5,48	31665,67	5,51	31759,98	5,49	32268,07
ABD	5,43	135992,58	5,43	138170,44	5,47	141377,49	5,48	144515,10	5,54	147966,40

Kaynak: Tablodaki veriler ilgili yıllara ait Küresel Rekabet Raporlarından ve Dünya Bankası veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 3.6 çalışmada kullanılan 34 OECD ülkesinden 10'u için yapılmıştır. Tablodaki GSYİH değerleri 2005 yıl temel yıl alınmış ve Amerikan doları cinsinden olan GSYİH değerleridir. Bu veriler Dünya Bankası veri tabanından, rekabet gücü verileri ise Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan Küresel Rekabet Gücü Raporlarından derlenmiştir. Tablonun sıralaması bu on ülke içerisinde en düşük GSYİH değerine sahip ülke olan Estonya'dan en yüksek GSYİH değerine sahip ABD'ye doğru yapılmıştır. İstisnalar olmakla birlikte bu tabloda ülkelerin rekabet gücü değerleri artarken GSYİH değerleri de artış göstermektedir. Bununla birlikte rekabet gücü değerlerinde gözlemlenen düşüşlerin olduğu yıllarda ülkelerin GSYİH Değerlerinde düşüşler meydana gelmektedir.

Her şeyden önce GSYİH, tanımı itibarı ile de en çok bir ülkede üretilen mal ve hizmet miktarından etkilenir. Uluslararası piyasalarda yüksek değere sahip mal ve hizmet üretimini gerçekleştirmeyi başarabilen ülkeler otomatik olarak GSYİH değerlerini artıracak ve ekonomik olarak büyüyeceklerdir. Bu açıdan bakıldığında özellikle firma bazlı rekabet gücüne sahip ülkeler ekonomik büyüme sürecine gireceklerdir. Ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği için ticari anlamda yeterliliğin sağlanması yanında ülkelerin sosyal ve demokratik yönlerden gerekli adımları atmaları gerekmektedir. Burada sosyal ve demokratik adımlar olarak ifade edilmek istenen aslında gelişmiş kurumların rekabet gücünü ölçerken değerlendirmeye

aldıkları başlıklar ve bunların altında yer verdikleri alt başlıklardır. Örnek olarak bir sonraki bölümde yer vereceğimiz Dünya Ekonomik Forumu ve Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezinin yıllık olarak yayınladıkları raporlarda ülkelerin rekabet gücünü ölçmek için ele aldıkları başlıklar verilebilir. Bu raporlarda kullanılan başlıklar bazı farklılıklar gösterse de genel olarak aynı konuları ön plana çıkarmaktadırlar. Örneğin ülkelerin sahip olduğu makroekonomik ortam, altyapı, iş âleminin durumu, kamu kurum ve kuruluşlarının etkinliği gibi konular bu raporlarda ortak konulardır. Bu konularda ülkelerin gelişimleri rekabet gücünü artırmaları için önemlidir.

Sonuç olarak ülkelerin gerek ekonomik büyüme gerekse bu büyümenin sürdürülebilirliği için uluslararası rekabet gücüne sahip olmaları ve bu gücü artırmak için gerekli politikaları izlemeleri son derece önemlidir.

3.4. REKABET GÜCÜ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ LİTERATÜRÜ

Rekabet gücünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde doğrudan rekabet gücünün büyüme üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar oldukça sınırlıdır. Buna karşılık rekabet gücünü oluşturan değişkenlerin ve rekabet gücünün belirleyicilerinin büyüme üzerindeki etkisini konu alan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Yaygın olarak kullanılan rekabet gücünün belirleyicileri ve bunların ekonomik büyüme üzerindeki olası etkileri ile ilgili temel görüşleri özetledik. Şimdi rekabet gücünün ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini literatür kapsamında yapılan çalışmalarla gelişmiş ülkeler üzerine yapılan çalışmalar, gelişmekte olan ülkeler üzerine yapılan çalışmalar ve karma ülkeli çalışmalar olarak sınıflandırılarak şu şekilde özetleyebiliriz (Yurttañıkımaz, 2014:122).

3.4.1. Gelişmiş Ülkeler Üzerine Yapılan Rekabet Gücü Ve Büyüme İlişkisi Çalışmaları

Yapılan çalışmaları kronolojik sırayı da göz önünde bulundurursak şu şekilde özetleyebiliriz.

Buccirossi vd. (2009); 12 OECD ülkesinde faaliyet gösteren 22 sanayi kolu için 1995-2005 yılına ait verilerle yaptıkları çalışmada uygulanan rekabet politikaları ile toplam faktör verimliliği arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Uygulanan rekabet

politikaları ile toplam faktör verimliliği arasında güçlü ve pozitif yönlü bir ilişkinin tespit edildiği çalışmanın sonucunda ayrıca tekelciliğe karşı ve adil bir şekilde uygulanan rekabet politikalarının önemine vurgu yapılmıştır (Buccirosi vd., 2009:1-29).

Ünlükaplan (2009); Avrupa Birliği üyesi 27 ülke için iktisadi büyüme ile yenilik ve rekabetçilik değişkenleri arasındaki ilişkiyi kanonik korelasyon analizi ile tespit etmeyi hedefleyen Ünlükaplan, 2009 yılında yaptığı çalışmanın sonuçlarını şu şekilde ifade etmektedir. Çalışmada iktisadi kalkınma ve yenilik-rekabetçilik kümesi arasında yüksek ilişki tespit edilmiştir. Bu çalışmada kalkınma kümesi içerisinde yer alan kamu yatırımları ile GSYİH'nın yenilik ve rekabetçiliğe büyük katkısının olduğu aynı zamanda yenilik ve rekabetçilik kümesi içerisinde yer alan ar-ge ile ekonominin enerji yoğunluğunun da kalkınma üzerinde etkili olduğu sonucu çıkarılabilir (Ünlükaplan, 2009: 235-250).

Lapinskiene (2011); 13 Avrupa Birliği üyesi ülke için Küresel Rekabet Gücü Endeksini temel alarak rekabet gücü ile sürdürülebilir büyüme ilişkisini 2007-2011 yıllarına ait verilerle test etmiştir. Bu çalışmanın amacı rekabetin ülkelerin büyümesi için bir köşe taşı olarak kabul edilmesi varsayımını araştırmak olarak ifade edilmiştir. Çalışmada kişi başı GSYİH, GSYİH artış oranı ve doğrudan yabancı yatırım oranı ile rekabet gücü değişkenleri ele alınmıştır. Çalışmanın sonucu birkaç cümle ile özetlenebilir. Birincisi sürdürülebilir büyüme ile rekabet gücü arasında güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. İkincisi gelişmekte olan ülkeler için sürdürülebilirliğin devam edebilmesi için GSYİH artış oranı korunmalıdır. Üçüncüsü belli bir büyüme ve rekabet oranından sonra daha ileriye gitmek mümkün olmamaktadır. Son olarak çalışmada ülkenin yabancı yatırımcılara çekici olabilmesi için rekabet oranlarının önemli olmadığı ifade edilmiştir (Lapinskiene, 2011:434-444).

Petrariu vd.(2013); Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayan bir başka çalışma 2013 yılında Petrariu vd. tarafından yapılmıştır. Çalışmanın temel amacı yenilik yoluyla rekabet ve büyüme ilişkisini irdelemektir. 1996-2010 yılları ve toplamda 15 ülke için sağlıklı veriler elde edildiğinden çalışmanın sınırları bu şekilde belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda ise bu ülkelerde yenilenme ile rekabet

gücünün ve dolayısıyla büyümenin artacağı tespit edilmiştir (Petrariu vd., 2013:15-26).

Cazacu (2015); 2015 yılında Ana-Maria Cazacu tarafından yapılan çalışmada ise 28 Avrupa ülkesi için büyüme ile rekabet gücü arasında karşılıklı ilişki incelenmiştir. Burada büyüme göstergesi olarak GSYİH, rekabet gücü göstergesi olarak WEF'in yayınladığı GCI endeksi kullanılmış ve araştırma 2006-2013 yıllarını kapsamaktadır. Yapılan panel analizi sonucunda GCI de görülen artışın GSYİH üzerinde pozitif bir etkisi olduğu görülmüştür. Bununla birlikte GSYİH oranında yaşanan büyük bir sıçramanın GCI üzerinde pozitif fakat göreceli olarak daha küçük bir etki yarattığı sonucuna varılmıştır. Bunun nedeni olarak ise GCI'yi etkileyen birçok faktörün var olması ve GSYİH'nın da bunlardan sadece bir tanesi olduğu şeklinde ifade edilmiştir (Cazacu, 2015:369-373).

3.4.2. Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Yapılan Rekabet Gücü Ve Büyüme İlişkisi Çalışmaları

Scopelliti (2009); çalışmasında 20 OECD ülkesi için 1995-2005 periyoduna ait verilerini kullanarak üretim piyasasındaki rekabet ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Ayrıca bu çalışmada teknolojiye olan uzaklığın büyümeye etkisi de göz önünde bulundurulmuştur. Burada rekabet gücünü belirleyen faktörler ekonomik özgürlük ve üretim piyasasının düzeni olarak alınmıştır. Büyümeyi temsil eden değişken ise toplam faktör verimliliğidir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre gerek ekonomik özgürlük gerekse piyasa koşullarının iyi olması rekabet gücünü ve dolayısıyla toplam faktör verimliliğini yani büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir (Scopelliti, 2009:1-60).

Güneş (2012); çalışmasında aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 20 gelişmekte olan ülkeyi ele almıştır. Bu ülke grubu 2005 sonu itibari ile kişi başı milli gelir seviyesi 5.500-10.000 Amerikan Doları aralığında bulunan ülkelerden oluşmaktadır. Çalışma 2006-2011 arası yıllara ait veriler ile yapılmıştır. Küresel Rekabet Gücü Endeksinin temel gereklilik, etkinlik ve yenilik olarak üç gruba ayrılan faktörler grup olarak değerlendirmeye alınmış ve bu grupların ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda ilk iki grubun yani temel gereklilik ve etkinlik faktörlerinin bu ülkelerin büyümesini pozitif yönde

etkilediği, yenilik faktörlerinin ise ülkelerin büyümelerini negatif etkilediği tespit edilmiştir. Yeniliklerin negatif etkisi ise Reel Konjonktürel Dalgalanmalar teorisi ile açıklanmaya çalışılmış ve bu tür ülkelerde teknolojik ilerlemelerin bazen mevcut sermayeyi kullanılamaz hale getirdiği ifade edilmiştir (Güneş, 2012: 43-54).

Kalimeris (2012); 2012 yılında Kalimeris tarafından yapılan bir başka çalışmada İspanya, İtalya, İrlanda ve Yunanistan için WEF rekabet gücü endeksi ele alınarak rekabet değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmada 2001-2008 arası yıllara ait veriler kullanılarak VAR metodu ile nedensellik ilişkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Burada WEF raporuna göre rekabet gücünü etkileyen sekiz değişkenin GSYİH'ye oranı olarak değerleri alınarak bu değişkenler arasında gerçekten de önemli derecede nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma da WEF'in rekabet gücü endeksini oluştururken belirlediği faktörlerin doğru ve yerinde seçimler olduğu göstermektedir (Kalimeris, 2012:101-114).

Yurttaçıkırmaz (2014); çalışmasında aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ve gelişmekte olan ülke grubunda yer alan 12 ülke için panel veri analizi yapmıştır. Çalışmada seçili orta gelirli ülkelerde 1997-2012 dönemi rekabet gücü rakamları, literatür çalışmalarından elde edilen rekabet gücünün belirleyicileri, kişi başına gelir, işgücüne katılım ve sermaye birikimi değişkenleri yardımıyla ekonomik büyüme ve rekabet gücü ilişkisi incelenmiştir. Elde edilen analiz sonuçlarına göre rekabet gücündeki artışlar ekonomik büyüme üzerinde etkilidir. Paneli oluşturan ülkelerde ekonomik performans ve altyapı değerlerinin düşüklüğü rekabet gücünü olumsuz etkilerken, iş âlemi ve kamu etkinliği endeksleri rekabet gücü üzerinde pozitif etkilidir. Bu sonuçlar uzun dönemli olarak orta gelirli ülkelerde rekabet gücünün artırılması, kamusal düzenlemeler ve iş âlemi etkinliğinin yanında, ekonomik performans ve altyapı üzerinde daha yoğun çalışılması gerektiğini göstermektedir. Orta gelirli ülkelerde bu alanlarda iyileşme sağlanmasının rekabet gücünü ve ekonomik büyümeyi olumlu etkileyeceği tespit edilmiştir (Yurttaçıkırmaz, 2014: 207-211).

3.4.3. Karma Ülkeli Rekabet Gücü Ve Büyüme İlişkisi Çalışmaları

Clougherty (2009); 2009 yılında yaptığı çalışmasında Clougherty, nüfus, açıklık oranı, işsizlik, kişi başına düşen milli gelir, fiziksel sermaye, beşeri sermaye,

enflasyon, Devlet Etkinlik Endeksi gibi makroekonomik göstergelerin yanında rekabet kurumunun bütçesi değişkenlerinin kullanmıştır. Bu değişkenleri rekabet uygulamalarının sonuçları ve rekabet ile büyüme arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için ele almış ve 1992-2007 arası yıllara ait veriler ile çalışmıştır. Çalışmasında sabit etki panel analizi yöntemini kullanmış ve sonuç olarak rekabet kurumunun bütçesi için anlamlı ve pozitif istatistikler elde edilmiştir. Bu da rekabete ayrılan bütçe ile büyüme arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu anlamını taşımaktadır (Clougherty, 2009:111-127).

Dutz ve Hayri (2000); yaptıkları geniş kapsamlı araştırmada birden fazla ülke grubu için 1989-1996 yılları arasındaki verileri temel alarak ülkelerin karşılaştırmalı analizlerini yapmışlardır. Bu çalışmada rekabet ile uzun dönem büyüme ilişkisi cevaplanmayı bekleyen açık bir soru olarak ele alınmış ve Latin Amerika, Avrupa Birliği üyesi, küçük Avrupa ülkeleri ile Asya ülkelerinden oluşan farklı panel grupları üzerine analizler yapılmıştır. Çalışmada bu ülkelerde faaliyet gösteren 30 a yakın firmadan veri toplanmıştır. Çalışmanın genel sonucunda rekabet verisi olarak alınan tekelliğe karşı olma ile uzun dönemli büyüme arasında güçlü bir ilişki saptanmıştır. Ülke grupları için ayrı ayrı yapılan analizlerde ise Latin Amerika, Avrupa Birliği üyesi ve küçük Avrupa ülkeleri için çok güçlü sonuçlar elde edilirken Asya ülkeleri için sonuç bu derece anlamlı bulunmamıştır. İlk üç ülke grubunda iyi sonuçların alınması ve Asya ülkeleri için sonuçların yeterli düzeyde anlamlı olmaması ise Asya ülkelerindeki gelişmişlik düzeyi farklılıkları olmasına bağlanmıştır (Dutz, Hayri, 2000: 1-26).

Gerni vd. (2012); 2012 yılında Orta Asya ve Kafkasya geçiş ekonomilerinde rekabet gücü ve ekonomik büyüme ilişkilerinin araştırılmasına dair çalışmalarında 1995-2010 arası döneme ait verileri kullanmışlardır. İfade edilen geçiş ekonomileri Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan ülkeleri araştırma konusudur. Çalışmada 10 farklı ticari mal grubuna ait veriler alınarak, Balassa ve Lafay endeksleri kullanılarak ülkelerin ticari anlamdaki rekabet güçleri ölçülmüştür. Yapılan ölçümler sonucu elde edilen değerler ile her bir mal grubu için farklı modeller kurulup ülkelerin hangi mal gruplarında rekabet avantajına sahip oldukları ve bu avantajın büyümeyi ne şekilde etkilediği

belirlenmiştir. Sonuçta yapılan ekonometrik analizlerde, genel olarak Orta Asya ve Kafkasya geçiş ekonomilerinin makine ve ulaşım araçları ile sanayi mallarında avantajlı oldukları tespit edilmiştir. Bu iki sektörü dinamik hale getirecek politikaların uygulanmasının bu ülkelerde reel büyüme ve istihdama önemli katkılar yapacağı vurgulanmıştır (Gerni, vd. 2012: 140-150).

Amar ve Hamdi (2012); Küresel rekabet ve ekonomik büyüme üzerine yapılan bir diğer önemli çalışma 2012 yılında Amar ve Hamdi tarafından yapılmıştır. Çalışmanın temel hedefi Afrika ülkelerinde rekabet gücü ile ekonomik büyüme ilişkisini analiz etmektir. Bu çalışmada 23 Afrika ülkesine ait 2004-2009 dönemi verileri kullanılmıştır. Yapılan analizlerden üç ana sonuç elde edilmiştir. Bunlardan ilki WEF'in GCI oluştururken ele aldığı başlıkların büyüme teorilerinde özellikle içsel büyüme teorisinde önemli yere sahip olduğudur. İkinci sonuç olarak son on yıl boyunca Afrika ülkelerinde ekonomik büyümeye yönelik etkileyici adımların atıldığı ve bu ülkelerin önemli bir potansiyele sahip oldukları tespit edilmiştir. Son olarak bu ülkelerde elde edilecek uluslararası rekabet gücünün, son yıllarda gerçekleştirdikleri büyümeye önemli katkısının olacağı vurgulanmıştır (Amar ve Hamdi, 2012:125-131).

Gomaa (2014); Rekabet ile büyüme arasındaki geniş çaplı bir diğer araştırma 2014 yılında Gomaa tarafından yapılmıştır. Çalışmanın altında yatan sebep, rekabetin büyümeye etkisini ve incelemeye dâhil olan ülkeler arasında var olan teknoloji farkı ile birlikte teknolojik anlamda lider ülkeyi değiştirip değiştiremeyeceğini analiz etmektir. Çalışmada kısaca MENA olarak adlandırılan Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yer alan 115 ülke ele alınmıştır. Panel veri analizinin kullanıldığı bu çalışmada veriler 1995-2010 dönemine aittir. Çalışmada öncelikle Schumpeteryan argümanlar olarak ifade edilen ve ülkedeki rekabeti ve dolayısıyla ekonominin gelişimini etkileyen şu faktörlere dikkat çekilmek istenmiştir. Bunlar sırasıyla iş âlemi özgürlüğü, içerideki yoğun rekabet ve teknolojiye olan uzaklıktır. Bu faktörlerin, özellikle de teknolojik yetersizliğin ülkelerin rekabetini ve ekonomik gelişimlerini ciddi olarak olumsuz yönde etkileyeceği çalışmada elde edilen sonuç olarak verilmiştir (Gomaa, 2014: 192-213).

Kordalska ve Olyczk (2015); Küresel rekabet ve ekonomik büyüme için literatüre dâhil edebileceğimiz son çalışma Kordalska ve Olyczk tarafından 2015 yılında yapılmıştır. Gelir miktarı temel alınarak beş ayrı gruba ayrılan 114 ülkeyi kapsayan bu çalışmada rekabet göstergesi olarak GCI alınmıştır. Panel nedensellik analizinin yapıldığı bu çalışmadaki veriler 2006-2014 arası döneme aittir. Yapılan analiz sonucunda ekonomik büyümeden GCI'ye doğru tek yönlü güçlü bir nedenselliğin olduğu tespit edilmiştir. GCI'den ekonomik büyümeye doğru ise tüm ülkeleri kapsayan bu denli güçlü bir nedensellik tespit edilememiştir. Fakat Çin, Hindistan, ABD ve Rusya gibi birkaç büyük ülkede GCI'den ekonomik büyümeye doğru da güçlü bir nedenselliğin tespit edildiği vurgulanmıştır (Kordalska ve Olyczk, 2015:121-142).

Tablo 3.7. Rekabet Gücü İle Ekonomik Büyüme İlişkisine Dair Literatürde Yer Alan Çalışmalar

YIL	YAZAR(LAR)	KONUSU	SONUÇ
2009	Buccirosi vd.	12 OECD ülkesinde faaliyet gösteren 22 sanayi kolu için 1995-2005 dönemine ait veriler kullanılarak, uygulanan rekabet politikaları ile toplam faktör verimliliği arasındaki ilişki incelenmiştir.	Uygulanan rekabet politikaları ile toplam faktör verimliliği arasında güçlü ve pozitif yönlü bir ilişkinin tespit edildiği çalışmanın sonucunda ayrıca tekelciliğe karşı adil bir şekilde uygulanan rekabet politikalarının önemine vurgu yapılmıştır.
2009	İlter Ünlükaplan	Avrupa Birliği üyesi 27 ülke için iktisadi büyüme ile yenilik ve rekabetçilik değişkenleri arasındaki ilişki kanonik korelasyon analizi ile tespit edilmek hedeflenmiştir.	Çalışmada iktisadi kalkınma ve yenilik-rekabetçilik kümesi arasında yüksek ilişki tespit edilmiştir. Bu çalışmada kalkınma kümesi içerisinde yer alan kamu yatırımları ile GSYİH'nın yenilik ve rekabetçiliğe büyük katkısının olduğu aynı zamanda yenilik ve rekabetçilik kümesi içerisinde yer alan ar-ge ile ekonominin enerji yoğunluğunun da kalkınma üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.
2009	Scopelliti	Çalışmada 20 OECD ülkesi için 1995-2005 periyoduna ait veriler kullanılarak üretim piyasasındaki rekabet ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu çalışmada teknolojiye olan uzaklığın büyümeye etkisi de göz önünde bulundurulmuştur.	Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre gerek ekonomik özgürlük gerekse piyasa koşullarının iyi olması rekabet gücünü ve dolayısıyla toplam faktör verimliliğini yani büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.

Tablo 3.7'nin Devamı

2009	Clougherty	Çalışmada nüfus, açıklık oranı, işsizlik, kişi başına düşen milli gelir, fiziksel sermaye, beşeri sermaye, enflasyon, Devlet Etkinlik Endeksi gibi makroekonomik göstergelerin yanında rekabet kurumunun bütçesi değişkenleri rekabet uygulamalarının sonuçları ve rekabet ile büyüme arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için ele alınmış ve 1992-2007 arası yıllara ait veriler ile çalışmıştır.	Sonuç olarak rekabet kurumunun bütçesi için anlamlı ve pozitif istatistikler elde edilmiştir. Bu da rekabete ayrılan bütçe ile büyüme arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu anlamını taşımaktadır.
2010	Dutz ve Hayri	Yapılan geniş kapsamlı araştırmada birden fazla ülke grubu için 1989-1996 yılları arasındaki veriler temel alınarak ülkelerin karşılaştırmalı analizleri yapılmıştır. Bu çalışmada rekabet ile uzun dönem büyüme ilişkisi cevaplanmayı bekleyen açık bir soru olarak ele alınmış ve Latin Amerika, Avrupa Birliği üyesi, küçük Avrupa ülkeleri ile Asya ülkelerinden oluşan farklı panel grupları üzerine analizler yapılmıştır.	Çalışmanın genel sonucunda rekabet verisi olarak alınan tekelliğe karşı olma ile uzun dönemli büyüme arasında güçlü bir ilişki saptanmıştır. Ülke grupları için ayrı ayrı yapılan analizlerde ise Latin Amerika, Avrupa Birliği üyesi ve küçük Avrupa ülkeleri için çok güçlü sonuçlar elde edilirken Asya ülkeleri için sonuç bu derece anlamlı bulunmamıştır. İlk üç ülke grubunda iyi sonuçların alınması ve Asya ülkeleri için sonuçların yeterli düzeyde anlamlı olmaması ise Asya ülkelerindeki gelişmişlik düzeyi farklılıkları olmasına bağlanmıştır.
2011	Lapinskiene	13 Avrupa Birliği üyesi ülke için Küresel Rekabet Gücü Endeksini temel alınarak rekabet gücü ile sürdürülebilir büyüme ilişkisi 2007-2011 yıllarına ait verilerle test edilmek istenmiştir.	Çalışmanın sonucu birkaç cümle ile özetlenebilir. Birincisi sürdürülebilir büyüme ile rekabet gücü arasında güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. İkincisi gelişmekte olan ülkeler için sürdürülebilirliğin devam edebilmesi için GSYİH artış oranı korunmalıdır. Üçüncüsü belli bir büyüme ve rekabet oranından sonra daha ileriye gitmek mümkün olmamaktadır.
2012	Kalimeris	Çalışmada İspanya, İtalya, İrlanda ve Yunanistan için WEF rekabet gücü endeksi ele alınarak rekabet değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmada 2001-2008 arası yıllara ait veriler kullanılarak VAR metodu ile nedensellik ilişkisi anlaşılmasına çalışılmıştır.	WEF raporuna göre rekabet gücünü etkileyen sekiz değişkenin GSYİH'ye oranı olarak değerleri alınarak bu değişkenler arasında gerçekten de önemli derecede nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.7'nin Devamı

2012	Sevcan Güneş	Çalışmada aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 20 gelişmekte olan ülke ele alınmıştır. Bu ülke grubu 2005 sonu itibari ile kişi başı milli gelir seviyesi 5.500-10.000 Amerikan Doları aralığında bulunan ülkelerden oluşmaktadır. Çalışma 2006-2011 arası yıllara ait veriler ile yapılmıştır. Küresel Rekabet Gücü Endeksinin temel gereklilik, etkinlik ve yenilik olarak üç gruba ayrılan faktörler grup olarak değerlendirmeye alınmış ve bu grupların ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırılmıştır.	Çalışmanın sonucunda ilk iki grubun yani temel gereklilik ve etkinlik faktörlerinin bu ülkelerin büyümesini pozitif yönde etkilediği, yenilik faktörlerinin ise ülkelerin büyümelerini negatif etkilediği tespit edilmiştir. Yeniliklerin negatif etkisi ise Reel Konjonktürel Dalgalanmalar teorisi ile açıklanmaya çalışılmış ve bu tür ülkelerde teknolojik ilerlemelerin bazen mevcut sermayeyi kullanılamaz hale getirdiği ifade edilmiştir.
2012	Gerni vd.	Orta Asya ve Kafkasya geçiş ekonomilerinde rekabet gücü ve ekonomik büyüme ilişkilerinin araştırılmasına dair çalışmada 1995-2010 arası döneme ait veriler kullanılmıştır. İfade edilen geçiş ekonomileri Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan ülkeleri araştırma konusudur. Çalışmada 10 farklı ticari mal grubuna ait veriler alınarak, Balassa ve Lafay endeksleri kullanılarak ülkelerin ticari anlamdaki rekabet güçleri ölçülmüştür.	Yapılan ölçümler sonucu elde edilen değerler ile her bir mal grubu için farklı modeller kurularak ülkelerin hangi mal gruplarında rekabet avantajına sahip oldukları ve bu avantajın büyümeyi ne şekilde etkilediği belirlenmiştir. Sonuçta yapılan ekonometrik analizlerde, genel olarak Orta Asya ve Kafkasya geçiş ekonomilerinin makine ve ulaşım araçları ile sanayi mallarında avantajlı oldukları tespit edilmiştir. Bu iki sektörü dinamik hale getirecek politikaların uygulanmasının bu ülkelerde reel büyüme ve istihdama önemli katkılar yapacağı vurgulanmıştır.
2012	Amar ve Hamdi	Çalışmanın temel hedefi Afrika ülkelerinde rekabet gücü ile ekonomik büyüme ilişkisini analiz etmektir. Bu çalışmada 23 Afrika ülkesine ait 2004-2009 dönemi verileri kullanılmıştır.	Yapılan analizlerden üç ana sonuç elde edilmiştir. Bunlardan ilki WEF'in GCI oluştururken ele aldığı başlıkların büyüme teorilerinde özellikle içsel büyüme teorisinde önemli yere sahip olduğudur. İkinci sonuç olarak son on yıl boyunca Afrika ülkelerinde ekonomik büyümeye yönelik etkileyici adımlar atıldığı ve bu ülkelerin önemli bir potansiyele sahip oldukları tespit edilmiştir. Son olarak bu ülkelerde elde edilecek uluslararası rekabet gücünün, son yıllarda gerçekleştirdikleri büyümeye önemli katkısının olacağı vurgulanmıştır.

Tablo 3.7'nin Devamı

2013	Petrariu vd.	Çalışmanın temel amacı yenilik yoluyla rekabet ve büyüme ilişkisini irdelemektir. 1996-2010 yılları ve toplamda 15 ülke için sağlıklı veriler elde edildiğinden çalışmanın sınırları bu şekilde belirlenmiştir.	Araştırmanın sonucunda bu ülkelerde yenilenme ile rekabet gücünün ve dolayısıyla büyümenin artacağı tespit edilmiştir.
2014	Ziya Çağlar Yurttaçıkılmaz	Çalışmada seçili orta gelirli ülkelerde 1997-2012 dönemi rekabet gücü rakamları, literatür çalışmalarından elde edilen rekabet gücünün belirleyicileri, kişi başına gelir, işgücüne katılım ve sermaye birikimi değişkenleri yardımıyla ekonomik büyüme ve rekabet gücü ilişkisi incelenmiştir.	Elde edilen analiz sonuçlarına göre rekabet gücündeki artışlar ekonomik büyüme üzerinde etkilidir. Paneli oluşturan ülkelerde ekonomik performans ve altyapı değerlerinin düşüklüğü rekabet gücünü olumsuz etkilerken, iş âlemi ve kamu etkinliği endeksleri rekabet gücü üzerinde pozitif etkilidir.
2014	Gomaa	Çalışmanın altında yatan sebep, rekabetin büyümeye etkisini ve incelemeye dâhil olan ülkeler arasında var olan teknoloji farkı ile birlikte teknolojik anlamda lider ülkeyi değiştirip değiştiremeyeceğini analiz etmektir. Çalışmada kısaca MENA olarak adlandırılan Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yer alan 115 ülke ele alınmıştır. Panel veri analizinin kullanıldığı bu çalışmada veriler 1995-2010 dönemine aittir.	Çalışmada öncelikle Schumpeteryan argümanlar olarak ifade edilen ve ülkedeki rekabeti ve dolayısıyla ekonominin gelişimini etkileyen şu faktörlere dikkat çekilmek istenmiştir. Bunlar sırasıyla iş âlemi özgürlüğü, içerideki yoğun rekabet ve teknolojiye olan uzaklıktır. Bu faktörlerin, özellikle de teknolojik yetersizliğin ülkelerin rekabetini ve ekonomik gelişimlerini ciddi olarak olumsuz yönde etkileyeceği çalışmada elde edilen sonuç olarak verilmiştir.
2015	Ana-Maria Cazacu	Çalışmada 28 Avrupa ülkesi için büyüme ile rekabet gücü arasında karşılıklı ilişki incelenmiştir. Burada büyüme göstergesi olarak GSYİH, rekabet gücü göstergesi olarak WEF'in yayınladığı GCI endeksi kullanılmış ve araştırma 2006-2013 yıllarını kapsamaktadır.	Yapılan panel analizi sonucunda GCI de görülen artışın GSYİH üzerinde pozitif bir etkisi olduğu görülmüştür. Bununla birlikte GSYİH oranında yaşanan büyük bir sıçramanın GCI üzerinde pozitif fakat göreceli olarak daha küçük bir etki yarattığı sonucuna varılmıştır.
2015	Kordalska ve Olyczk	Gelir miktarı temel alınarak beş ayrı gruba ayrılan 114 ülkeyi kapsayan bu çalışmada rekabet göstergesi olarak GCI alınmıştır. Panel nedensellik analizinin yapıldığı bu çalışmadaki veriler 2006-2014 arası döneme aittir.	Yapılan analiz sonucunda ekonomik büyümeden GCI'e doğru tek yönlü güçlü bir nedenselliğin olduğu tespit edilmiştir. GCI'den ekonomik büyümeye doğru ise tüm ülkeleri kapsayan bu denli güçlü bir nedensellik tespit edilememiştir. Fakat Çin, Hindistan, ABD ve Rusya gibi birkaç büyük ülkede GCI'den ekonomik büyümeye doğru da güçlü bir nedenselliğin tespit edildiği vurgulanmıştır.

Kaynak: Bu tablo yukarıda ifade edilen çalışmalar dikkate alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Literatürde yapılan çalışmalar Tablo 3.7’de özetlenmiştir. Bu çalışmalar göz önüne alındığında, rekabet gücü ve ekonomik büyüme ilişkisi üzerine az sayıda çalışmanın olduğu görülmektedir. Genelde bu çalışmalar çok ülkeli panel veri analizleri yapılarak ortaya konmuştur. Burada değinilmesi gereken önemli bir nokta bu konuda yapılan çalışmaların son on yıl içerisinde yoğunlaştığıdır. Bunun nedeni ise 1980 li yıllardan sonra büyümenin sadece emek ve sermaye stoku ile yeterli düzeye ulaşamayacağı görüşünün oluşmasıdır. Alternatif büyüme modellerinin oluşturulduğu bu görüşten sonra emek ve sermayenin yanına yeni değişkenler eklenerek büyümeyi etkileyecek diğer faktörler de araştırılmaya başlanmıştır. Genelde bu tarihten itibaren ülkelerin rekabet gücünü ölçmeye yönelik çalışmalar başlatılmış ve yeterli olgunluğa ulaşan veriler ile son yıllarda ekonometrik analizler yapılmaya başlanmıştır.

Şimdi de teorik olarak ifade etmeye çalıştığımız bu durumu, öncelikle rekabet gücünü ölçen kurumların yayımladıkları yıllık raporları baz alarak nasıl bir yöntem izlediklerini araştırdıktan sonra yeni bir ekonometrik uygulama yaparak desteklemek istiyoruz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

REKABET GÜCÜ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: EKONOMETRİK UYGULAMA

4.1. ULUSLARARASI REKABET GÜCÜNÜN ÖLÇÜLMESİ VE GÖSTERGELERİ

Günümüzde birçok kuruluş ülkelerin dünyadaki rekabetçilik düzeyini belirlemeye yönelik çalışmalar yürütmektedirler. Ülkelerin rekabetçilik düzeyini ölçmeye yönelik farklı faktörleri farklı ağırlıklandırma ile dikkate alan bu kuruluşların bir tek ortak amacının olduğunu söyleyebiliriz. Bu çalışmaların yapılmasının en büyük amacı bu ülkelerin vatandaşlarına sunduğu sosyo-ekonomik ortamın iyileştirilmesi ve insanların refah düzeylerini artırmaya yönelik çalışmalar yapılması için yol göstermektir.

Uluslararası rekabet gücünü ölçmeye yönelik çalışma yürüten ve literatürde sıkça başvurulan kurumların birkaçını yaptıkları çalışmaların özetiyle birlikte aşağıda vermeye çalışacağız.

4.1.1. Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi (IMD) Küresel Rekabet Gücü Araştırması

Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi (International Institute for Management Development – IMD), her yıl Dünya Rekabet Yıllığı (World Competitiveness Yearbook) adıyla bir rekabet gücü raporu yayınlamaktadır. Literatürde sıkça başvuru yapılan yıllıkların yayınlandığı IMD'nin merkezi İsviçre'nin Lozan kentinde bulunmaktadır.

Merkezin uluslararası rekabet gücünü ölçmede kullandığı kriterler ise, yurtiçi ekonominin genel durumu, küreselleşme, kamu sektörünün yapısı, hükümet politikaları, finans sektörünün yapısı, altyapı, yönetim, bilim ve teknoloji ile insan gücü başlıkları altında toplanmaktadır (Coşkun, 2007: 15).

IMD, bir ülkenin rekabet gücünün sadece GSYİH ve verimliliğe indirilerek ölçülemeyeceğini çünkü işletmelerin aynı zamanda politik, sosyal ve kültürel boyutlarla da uğraşmak durumunda olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, ülkelerin rekabet gücünün işletmelerin rekabet gücüne bağlı olduğu düşüncesinden yola çıkarak ülkelerin, işletmelerin rekabet gücünü artıracak en etkin yapıya kurumlara ve politikalara sahip bir ortam sunmaları gerektiğini vurgulamaktadır (Gökmenoğlu, 2011: 44).

Dünya Rekabet Gücü Yıllığı ile araştırmaya dâhil edilen ülkeler, farklı kaynaklardan toplanan istatistiki veri ve anket sonuçlarına göre oluşturulan ve 0 ile 100 arasında değer alan rekabet gücü endeksine göre sıralanmaktadır. 2014 yılında yayınlanan yıllığa göre, 60 ülke için 338 kriter temel alınarak rekabet gücü hesaplaması yapılmıştır. Bu hesaplama yapılırken ulusal ve uluslararası kuruluşlar ile dünya geneli faaliyet gösteren 55 kuruluşun bilgi ve veri toplanmıştır. Bu verilerin 253'ü istatistiki hesaplamalarda kullanılmaktadır, geri kalan 85'i ise geçmişe dönük bilgilendirme için kullanılmıştır (IMD, 2014: 483).

IMD, ülkelerin rekabet gücünü belirleyen faktörleri aşağıda gösterildiği gibi dört ana başlıkta göstermiştir. Bu ana başlıkların her birinin 5 alt başlığı vardır. Her biri farklı sayıda kriter içeren bu başlıkların ölçüm yapılırken ağırlıkları eşit ve %5'tir.

Tablo 4.1. IMD'ye Göre Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler

Ana Başlık	Alt Başlıklar	Açıklama
Ekonomik Performans	Yerel Ekonomi	Ülke ekonomisinin makroekonomik açıdan durumu
	Uluslararası Ticaret	
	Uluslararası Yatırım	
	İstihdam	
	Fiyatlar	
Kamu Etkinliği	Kamu Finansmanı	Kamu politikalarının uluslararası rekabet gücüne yansımaları
	Maliyet Politikası	
	Kurumsal Çerçeve	
	İş Ortamının İlişkin Mevzuat	
	Sosyal Çerçeve	
İş Dünyası Etkinliği	Verimlilik	Ulusal ortamın firmaların yenilikçi, karlı ve sorumlu bir yapıda faaliyet göstermelerine katkısı
	İş Gücü Piyasası	
	Finans	
	Yönetim Uygulamaları	
	Tutum ve Değerler	

Tablo 4.1'in Devamı.

Altyapı	Temel Altyapı	Temel, teknolojik, bilimsel ve beşeri kaynakların ihtiyaçları yeteri kadar karşılaması
	Teknolojik Altyapı	
	Bilimsel Altyapı	
	Sağlık ve Çevre	
	Eğitim	

Kaynak: IMD, (2014). <https://www.imd.org/wcc/wcy-world-competitiveness-yearbook-online> (20.05.2016).

4.1.2. OECD Tarafından Yayınlanan Küresel Rekabet Gücü Araştırması

Küresel rekabet gücünü ölçmeye yönelik çalışma yürüten kurumlardan biri de OECD sekreteryasıdır. Söz konusu kurum ülkelerin rekabet gücü ölçümü yapılırken, ülkenin faaliyette bulunduğu ticari sektörlerdeki performansının ve ticari performansı etkileyen tüm faktörlerin dikkate alınması gerektiğini savunmaktadır (Durand vd. 1992: 5). Uluslararası rekabet gücü ölçümü yapılırken bazı faktörlerin göstergeleri ülkelere özgüdür. Bu nedenle rekabet gücü ölçümleri reel efektif döviz kuruna dayalı yapılmaktadır. OECD sekreteryası reel efektif döviz kurunu, birim işgücü maliyetlerini ve tüketici fiyat endekslerini dikkate alarak hesaplamaktadır. Genelde dış ticaret eğilimini analiz etmek ve öngörüleme için kullanılan bu göstergeler yıllık olarak, görece ticaret fiyatlarına dayalı rekabet gücü endeksi ve üretim sektöründeki görece birim iş gücü maliyetlerine dayalı rekabet gücü endeksi olarak yayımlanmaktadır.

Burada bahse konu olan iki rekabet gücü göstergesi hesaplaması yapılırken, hem ihracat hem de ithalat piyasalarındaki rekabet yapısı hesaba katılarak çifte ağırlıklandırma prensibine dayalı ağırlıklar kullanılmaktadır. Rekabet gücü endeksleri tüketici fiyatları ve üretimdeki birim işgücü maliyetlerine dayalı görece endekslerdeki zincirleme yüzdelerle değişimler ile hesaplanmakla birlikte görece endekslerdeki bu yüzdelerle değişimler ilgili ülkenin endeksindeki değişim ağırlıklandırılmış ortalamasıyla karşılaştırılması yöntemiyle ortaya çıkartılmakta ve aşağıdaki gibi formüle edilmektedir.

$$\Delta \ln R_{i,0}^t = \Delta \ln \left(\frac{P_i^t}{P_i^0} \cdot \frac{X_i^t}{X_i^0} \right) - \sum_{j \neq i} w_{ij}^{t-1} \cdot \Delta \ln \left(\frac{P_j^t}{P_j^0} \cdot \frac{X_j^t}{X_j^0} \right)$$

Burada gösterilen değişkenler şu şekilde ifade edilebilir. $R_{i,0}^t$ 0 periyot tabanlı i ülkesinin reel efektif döviz kuru endeksini, X_i^t t zamanında Amerikan Dolarına karşı döviz kurunu (i ülkesinin para birimi başına düşen Amerikan Doları şeklinde ifade edilir), P_i^t ise ya i ülkesinin tüketici fiyatlarını ya da üretim sektöründeki birim işgücü maliyetlerini temsil etmektedir (Gökmenoğlu, 2011: 45).

Özet olarak yukarıda açıklanan ve ülkelerin uluslararası rekabet gücünü ölçerken OECD sekretaryasının yaptığı çalışmanın, uluslararası rekabet gücünü tam olarak ölçtüğünü söylemek doğru olmaz. Bunun en önemli nedeni olarak ise ülkelerin rekabet gücünün çok farklı faktörlere bağlı olmasına karşı sekretaryanın yaptığı çalışmada sadece tüketici fiyatlarını, işgücü maliyetlerini ve bunlara dayalı olarak hesapladığı reel efektif döviz kurunu dikkate alması gösterilebilir.

4.1.3. İnsani Gelişim Raporları

Burada ülkelerin rekabet gücünü ifade etmekte kullanılan bir diğer gösterge olan ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP; UNDP) tarafından hazırlanan insani gelişim raporlarını ele almak istiyoruz. BMKP, bu raporlarda insani gelişimi farklı açılardan ele alarak ülke bazında değerlendirmeler yapmaktadır. 2009 yılına ait rapora bakıldığında Hong Kong ve Filistin Yönetimi dâhil 192 Birleşmiş Milletler (BM) üyesi ülkenin insani gelişmişlik seviyesinin ölçüldüğünü görüyoruz. Ayrıca insani gelişimin küreselleşme, çevre, cinsiyet, yoksulluk ve göç gibi farklı temalarının da 1990 yılından itibaren işlenerek analizlerin raporlarda yayınlandığını söyleyebiliriz (UNDP, 2009: 203).

Genel olarak insani gelişim kavramı ele alınırken, büyümenin bütün bireylere faydalı olacağı düşüncesi ile büyümeye özel önem verildiğini görmekteyiz. Fakat günümüz araştırmaları göstermektedir ki ekonomik göstergelerdeki büyüme insani gelişim için tek başına yeterli değildir. Çünkü ekonomik büyüme bireylerin yaşam kalitesini artırmak için kullanılmalıdır. Buradan çıkarılacak sonuç ise ekonomik büyümenin insani gelişimin amacı değil fakat önemli bir aracı olduğudur. Ekonomik büyüme ile insani gelişim birbirini tetikler, şöyle ki insanlar büyümeye katkıda bulunurken büyümede insanların gelişimine katkıda bulunur. Bunu dikkate alan BMKP, İnsani Gelişim Raporu (İGR; HDR) hazırlarken insana yapılan yatırımın

önemine vurgu yaparak sağlıklı eğitim almış bireylerin daha verimli çalışarak ekonomik büyümeye katkıda bulunacağını savunmaktadır. Şüphesiz bireylerin yapacağı bu katkı ülkelerin rekabet gücünü artıracaktır (UNDP, 1992: 12).

İnsani gelişimin insanlara daha çok seçenek sunma işlemi olarak tanımlandığı 1990 yılına ait ilk raporda gelir bu seçeneklerden sadece bir tanesidir. Gelirin yanında sağlık, eğitim, iyi bir fiziksel çevre ile ifade ve hareket özgürlüğü önemli seçenekler arasındadır. Bu raporda yer alan en önemli endeks İnsani Gelişim Endeksi(İGE; HDI)'dir. Çünkü bu endeks, bir ülkenin insani gelişimini GSYİH'den daha kapsamlı bir ölçü ile sunmaktadır. Bu endeks hesaplanırken, ülkenin insani gelişimin üç temel boyutundaki performansı dikkate alınmaktadır. Bu boyutlar sırasıyla şunlardır. Doğumdaki ortalama ömür beklentisiyle ölçülen uzun ve sağlıklı yaşam. Yetişkinlerdeki okuma yazma oranı ile ilk, orta ve yüksekokula kayıt oranı ile ölçülen bilgiye erişim düzeyi. Satın alma gücü değer eşitliğine göre hesaplanmış kişi başına düşen GSYİH oranı ile ölçülen asgari yaşam standardıdır (UNDP, 2009: 208).

Ülkeler arasındaki refah ve yaşam standardı farkını değişik açılardan değerlendirmek için üç farklı daha endeks sunulmaktadır. İnsani Gelişim Raporlama Ofisi, çeşitli kurum ve kuruluşlardan veri temin ederek bu endeksleri oluşturmaktadır. Bu endeksleri kısaca şöyle ifade edebiliriz. Birincisi İnsani Yoksulluk Endeksi(İYE; HPI) ki bu endeks gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için ayrı ayrı oluşturulmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler için oluşturulan ve İYE-1 olarak adlandırılan endeks, İGE'de ele alınan uzun ve sağlıklı yaşam, bilgi ve asgari yaşam standardı konularındaki mahrumiyeti ölçmektedir. Yüksek gelire sahip OECD, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş ülkeler için yapılan İYE-2 ise bu üç temel göstergeye ilaveten sosyal yaşamdan mahrumiyeti de ölçmektedir (UNDP, 2007:227; UNDP, 2009:208).

İkinci ve üçüncü endeksler özellikle kadınların ülkenin gelişiminden ne derece yararlandığını ölçmek üzere oluşturulmuş olan Cinsiyete Bağlı Gelişim Endeksi (CBGE; GDI) ve Cinsiyet Yetkilendirme Ölçüsü (CYÖ; GEM)'dür. CBGE, oluşturulurken İGE'deki göstergeler kullanılmakta fakat farklı olarak kadın erkek arasındaki eşitsizliğe önem verilerek değerler iki cinsiyet için ayrı ayrı

değerlendirilmektedir. CYÖ ise isminden de anlaşılacağı üzere kadınların ve erkeklerin aktif olarak politik, ekonomik ve sosyal hayata katılma derecelerini ölçmektedir (UNDP, 1995: 73).

Yapılan ölçümler sonucu ülkeler 0 ile 1 arasında değerler almaktadırlar ve 1 en yüksek gelişmişlik seviyesini, gösterirken 0 en düşük gelişmişlik seviyesini göstermektedir. Arada kalan değerler basitçe Tablo 4.2’de görüldüğü gibi yorumlanmaktadır. Tablo 2010 yılına ait rapora göre düzenlenmiştir.

Tablo 4.2. İnsani Gelişim Raporuna Göre Ülkelerin Değerlendirilmesi

Puan Aralığı	Değerlendirme	Örnek Ülkeler
0.00-0.470	Düşük İnsani Gelişme	Kenya, Bangladeş, Gana, Yemen, Benin, Nepal, Nijerya, Uganda, Senegal, Angola
0.488-0.676	Orta İnsani Gelişme	Türkmenistan, Çin, Tayland, Suriye, Mısır, Özbekistan, Paraguay, Filipinler, Endonezya, Güney Afrika
0.677-0.787	Yüksek İnsani Gelişme	Şili, Arjantin, Kuveyt, Uruguay, Meksika, Bulgaristan, Kazakistan, Azerbaycan, Ukrayna, Türkiye
0.788-1.00	Çok Yüksek İnsani Gelişme	Norveç, Avusturalya, Yeni Zelanda, ABD, İrlanda, Japonya, Fransa, İspanya, Belçika, İngiltere

Kaynak: UNDP,(2010).<http://hdr.undp.org> (20.06.2016).

4.1.4. Dünya Ekonomik Forumu (WEF) Küresel Rekabet Gücü Araştırması

Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum, WEF)’nun yıllık olarak yayınladığı Küresel Rekabet Raporu (Global Competitiveness Report) ülkelerin rekabet gücünü gösteren Küresel Rekabet İndeksi (Global Competitiveness Index, GCI) içeren kapsamlı bir rapordur. 1979 yılında 16 ülkeyi kapsayan ilk Küresel Rekabet Gücü Raporunu yayınlayan Dünya Ekonomik Forumu, düzenli olarak uluslararası rekabet gücünü ölçen kurumlardan biridir (WEF, 2010: 57).

WEF bir ülkenin rekabet gücünün, o ülkede sürdürülebilir büyümeye katkı sağlayacak kurumların, politikaların ve üretim faktörlerinin bütününe kapsayacak şekilde tanımlanmasını gerekli görür. Bu tanımla rekabet gücünün sadece üretilen mal ve hizmetlerin dünya piyasasındaki yaygınlığına bağlı olmadığını vurgulamaktadır. WEF kendine misyon olarak ise yöneticilere ve politika

uygulayıcılara ileri düzey rekabet gücüne sahip olabilmenin önündeki engelleri tanımlayabilecek bir ölçüm aracını sunmayı seçmiştir. Bu yolla engellerin üstesinden gelebilecek stratejilerin oluşturulmasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır (WEF, 2010:3-4).

2014-2015 Küresel Rekabet Gücü Raporunda, WEF ülkelerin rekabet gücünü gösteren Küresel Rekabet Gücü Endeksini oluştururken Tablo 4.3'te gösterilen ve üç temel gruba ayrılan ana faktörleri dikkate almaktadır. Tablodaki her bir faktörün değeri ya uluslararası kaynaklardan ya da forum tarafından düzenlenen Yönetici Fikir Anketlerinden elde edilen göstergelerden oluşturulmaktadır. Ülkelerin rekabet düzeyi sayısal olarak belirlenirken bu faktörler en iyi puanın 7 olduğu 1-7 aralığında puanlanmakta ve daha sonra her bir faktöre bu göstergelerin ortalaması alınarak bir puan verilmektedir. Aynı şekilde grup içerisinde yer alan faktörlerin ortalaması alınarak grubun ortalaması bulunmaktadır (WEF, 2014:102).

Tablo 4.3. WEF'e Göre Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler

Gruplar	Ana Faktörler
Temel Gerekliklik Faktörleri	Kurumlar
	Altyapı
	Makroekonomik Ortam
	Sağlık ve Temel Eğitim Seviyesi
Etkinlik Artırıcı Faktörler	Yükseköğretim ve Mesleki Eğitim Düzeyi
	Mal Piyasası Etkinliği
	İşgücü Piyasası Etkinliği
	Finansal Piyasa Etkinliği
	Teknoloji Düzeyi
	Pazar Büyüklüğü
Yenilik ve Sofistikasyon Faktörleri	İş Âlemi Sofistikeliği
	İnovasyon

Kaynak: WEF, 2014:9. <http://reports.weforum.org> (12.05.2016).

Burada vurgulanması gereken önemli bir durum şudur ki bu faktörlerin birinde veya birkaçında iyi olmak rekabet gücünü yükseltmede yeterli olmayabilir. Ancak tüm faktörlerde görülecek bir iyileşme sonucunda ana rekabet gücü endeksinde ilerlemenin sağlanabileceği söylenebilir. Faktörlerin birbiriyle olan bağlantıları da rekabet gücünü yükseltmede önemli rol oynamaktadır. Örneğin kurumların iyileştirilmesi, işgücü piyasalarındaki etkinlik ve düzenli piyasaların olması makroekonomik istikrarın sağlanmasında etkili olacaktır.

Ana rekabet gücü endeksi hesaplanırken incelemeye alınan ülke ekonomileri üç gruba ayrılmış ve yukarıdaki faktörlerin ağırlıklandırılması ülkenin ait olduğu gruba göre yapılmıştır. Bu ekonomi grupları gelişmişliklerine göre sırasıyla faktör odaklı, etkinlik odaklı ve yenilik odaklı ekonomiler olarak adlandırılmıştır. Tablo 4.4'te görüleceği gibi ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça temel gereklilik faktörleri grubuna verilen ağırlık azalmakta diğer faktör gruplarına verilen ağırlık artmaktadır. Burada gelişmişlik düzeyleri iki kritere göre belirlenmektedir. Birincisi kişi başına düşen gayri safi milli hâsıla düzeyi ikincisi ise ülkelerin ne derece faktör odaklı olduğunu ölçmekte kullanılan ve toplam ihracat içerisinde maden ürünlerinin oranına bakılarak belirlenen kriterdir. Bir ülkenin faktör odaklı olarak tanımlanabilmesi için ise maden ürünlerinin yüzde yetmişinden fazlasını ihraç ediyor olması gerekir.

Tablo 4.4. WEF Küresel Rekabet Gücü Endeksinde Ağırlıklandırmalar ve Gelişmişlik Seviyeleri

	1.Seviye: Faktör Odaklı	1.Seviyede n 2.Seviyeye Geçiş	2.Seviye: Etkinlik Odaklı	2.Seviyed en 3.Seviyey e Geçiş	3.Seviy e: Yenilik Odaklı
Kişi başına GSYİH (\$)	< 2.000	2.000– 2.999	3.000- 8.999	9.000– 17.000	> 17.000
Temel Gereklilik Faktörleri	60%	% 40-60	40%	% 20-40	20%
Etkinlik Artırıcı Faktörler	35%	% 35-50	50%	50%	50%
Yenilik ve Sofistikasyon Faktörleri	5%	% 5-10	10%	% 10-30	30%

Kaynak: WEF, 2014:10. <http://reports.weforum.org> (12.05.2016).

Tablo 4.4'te yukarıda belirtilen iki kritere göre ülkelerin rekabet gücü endeksindeki seviyeleri ile bu seviyedeki faktörlerin etkisi ve bir seviyeden diğerine geçişte gerekli olan gelir düzeyi gösterilmektedir. Tabloya bakarak her bir ülke için bulunulan seviyeden bir üst seviyeye geçişte hangi alanda gelişmenin gerekli olduğunu tespit etmek mümkündür.

Şimdi Küresel Rekabet Gücü Endeksinin dayandırıldığı 12 ana faktörü detayları ile ele almak ve değerlendirmek istiyoruz.

Kurumlar: Bu faktörlerden ilki ve belki de en önemlisi kurumlar başlığı ile ele alınmıştır. Bir ülkedeki kurumların ve kurumsal yapıların durumunun ince ayrıntıları ile dikkate alındığı bu başlıkta kurumlar, kamu kurumları ve özel kurumlar

olarak ikiye ayrılmıştı. Özel kurumlardan ziyade kamu kurumlarına verilen ağırlık kamu kurumlarının etkinliğinin, ülkenin rekabet gücüne etkisinin daha fazla olduğunu göstermektedir. Tablo 4.5'te bir ülkede bulunan kurumların hangi yönleriyle rekabet gücünü etkilediği ve rekabet gücü endeksi hesaplanırken kurumlar başlığı altında hangi değişkenlerin ele alındığı verilmektedir.

Tablo 4.5. Kurumlar Alt Başlıkları

KURUMLAR	
➤	Kamu Kurumları
○	Mülkiyet Hakları
▪	Mülkiyet Hakları
▪	Fikri Mülkiyet Hakları
○	Etik ve Yolsuzluk
▪	Kamu Fonlarını Saptırma
▪	Kamunun Politikacılara Güveni
▪	Düzensiz Ödemeler Ve Rüşvet
•	İhracat Ve İthalatta
•	Kamu Hizmetlerinde
•	Yıllık Vergi Ödemelerinde
•	Kamu Sözleşmelerinde ve Lisanslamada
•	Olumlu Yargı Kararlarında
○	Yetkiyi Kötüye Kullanma
▪	Yargı Bağımsızlığı
▪	Hükümet Yetkililiklerinin Kararlarında Kayırmacılık
○	Hükümetin Etkinliği
▪	Kamu Harcamalarında İsraf
▪	Devlet Düzenlemesi Sorumluluğu
▪	Yasal Çerçevenin Yerleşme Anlaşmazlıklarındaki Etkinliği
▪	Yasal Çerçevenin Zorlu Düzenlemelerdeki Etkinliği
▪	Hükümetin Politika Yapmadaki Şeffaflığı
○	Güvenlik
▪	Terörizm Maliyetleri
▪	Suç Ve Şiddetin Maliyetleri
▪	Organize Suçlar
▪	Polis Hizmetlerinin Güvenirliliği
➤	Özel Kurumlar
○	Kurumsal Etik
▪	Firmaların Etik Davranışları
○	Sorumluluk
▪	Denetim Ve Raporlama Standartlarının Sağlamlığı
▪	Kurumsal Kuralların Etkinliği
▪	Azınlık Hak Sahiplerinin Korunması
▪	Yatırımcıyı Koruma Gücü

Kaynak: WEF, 2014:49. <http://reports.weforum.org> (12.05.2016).

Tablo 4.5’te görüldüğü gibi kurumlar başlığı altında özellikle kamu kurumlarının etkinliğini ölçen durumlar dikkate alınmıştır. Buradan kamu kurumlarındaki gerek mülkiyet hakları, kamu kurumlarındaki yolsuzluklar ve yargılama sürecinin adil olması gerekse ülke yönetiminin ve güvenliğinin bir ülkenin rekabet gücünü ciddi oranda etkilediği sonucunu çıkarabiliriz. Ayrıca özel kurumlardaki davranışların etik olması ve sorumlulukların tam anlamıyla yerine getirilmesi ülkenin gelişimi için önemlidir.

Altyapı: WEF rekabet gücünü ölçmede kullandığı ana başlıklarda ikinci sırada ülkelerin altyapı durumların dikkate almış ve değerlendirmiştir. Bir ülkenin sağlam bir altyapıya sahip olması hem ulaşımda hem de iletişimde hızlı olması anlamına gelir ki bu da küresel piyasalarda önemli bir rekabet gücü sağlar. Rekabet gücü ana endeksi oluşturulurken altyapı başlığı altında Tablo 4.6’daki durumlar dikkate alınmıştır.

Tablo 4.6. Altyapı Alt Başlıkları

ALTYAPI	
➤ Ulaşım Altyapısı	
	▪ Genel Altyapı Kalitesi
	▪ Yolların Kalitesi
	▪ Demiryolu Altyapısının Kalitesi
	▪ Liman Altyapısının Kalitesi
	▪ Hava Ulaşımı Altyapısının Kalitesi
	▪ Mevcut Havayolu koltuk Sayısı
➤ Elektrik ve Telefon Altyapısı	
	▪ Elektrik Arz Kalitesi
	▪ Cep Telefonu Aboneleri
	▪ Sabit Telefon Hatları

Kaynak: WEF, 2014:50. <http://reports.weforum.org> (12.05.2016).

Altyapı denildiğinde ilk aklımıza gelen elektrik, su ve kanalizasyon gibi ihtiyaçların yanında WEF bu başlık altında Tablo 4.6’da da görüleceği üzere kara, hava, deniz ve demir yolu ulaşımının altyapı kalitesi ile birlikte mevcut iletişim ağı yeterliliklerini de incelemeye katmaktadır. Bu tür ulaşım ve iletişim altyapılarının iyi derecede olması şüphesiz hem ülke için hem de ülke vatandaşları için üstünlük sağlayacaktır.

Makroekonomik Ortam: Forumun, ülkelerin rekabet gücünü ölçmek için baktığı üçüncü gösterge ülkedeki makroekonomik ortamdır. Makroekonomik ortam

asında ülkenin ekonomi bakımından nasıl bir durumda olduğunu ve buna bağlı olarak refah düzeyini yansıtır diyebiliriz. Burada WEF, ülkenin GSYİH miktarını temel gösterge olarak Tablo 4.7’de de görüldüğü gibi kriterleri GSYİH üzerinden değerlendirmiştir. Tabii ülkeler için karşılaştırmanın sağlıklı olabilmesi için değerler Amerikan Doları cinsinden alınmıştır.

Tablo 4.7. Makroekonomik Ortam Alt Başlıkları

MAKROEKONOMİK ORTAM
➤ Hükümet Bütçe Dengesi (%GSYİH)
➤ Gayri Safi Milli Tasarruf (%GSYİH)
➤ Enflasyondaki Yıllık Yüzde Değişim
➤ Hükümet Borcu (%GSYİH)
➤ Ülke Kredi Derecelendirmesi 0-100 Aralığında

Kaynak: WEF, 2014:50. <http://reports.weforum.org> (12.05.2016).

Tablo 4.7’de de sıralandığı gibi WEF bir ülkenin makroekonomik ortamını değerlendirmek için beş başlık ele almış ve bunlar hükümetin ekonomiyi ne derece iyi yönettiği, vatandaşların gelirleri ve enflasyon oranları göstergeleri ile ülkenin refah durumunu göstermektedir. Ayrıca ülkenin yatırıma ne derecede açık olduğunu ve yatırım için güvenilirliğini belirtmek için ülkenin kredi derecelendirmesi de bu ana başlıkta ele alınmıştır.

Sağlık ve Temel Eğitim: Dünya Ekonomik Forumu, temel gereklilikler grubunda son olarak ana faktörler sıralamasında dördüncü sırada bulunan ülkenin sağlık ve temel eğitim düzeyini ele almaktadır. Bir ülkede bulunan bireylerin sağlıklı olmaları ülkenin verimliliği ve gelişimi için elbette önemlidir. Bunun yanında temel eğitim düzeyinin yüksek olması ülkenin beşeri sermayesinin artacağı yönünde olumlu yönde sinyaller verir. Forumun sağlık ve temel eğitim düzeyini ölçmek için ele aldığı başlıklar yetersiz görünse de geri kalmış ülkelerde bu oranlar gelişmişlik için gerçekten önemlidir. Bu ana faktör altında ele alınan başlıklar Tablo 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4.8. Sağlık ve Temel Eğitim Alt Başlıkları

SAGLIK VE TEMEL EĞİTİM	
➤ Sağlık	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sıtma Hastalığına Rastlanma Oranı / Her 100.000 Kişide ▪ İş Ortamının Sıtmaya Etkisi ▪ Tüberküloz Hastalığına Rastlanma Oranı / Her 100.000 Kişide ▪ İş Ortamının Tüberküloza Etkisi ▪ Yetişkin İnsanlardaki HIV Yaygınlık Oranı ▪ İş Ortamının HIV ve AIDS'e etkisi ▪ Her 1000 Canlı Doğumdaki Bebek Ölüm Oranı ▪ Yıl Olarak Yaşam Beklentisi Süresi
➤ Temel Eğitim (İlköğretim)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ İlköğretimin Kalitesi ▪ İlköğretimde Net Okullaşma Oranı

Kaynak: WEF, 2014:50. <http://reports.weforum.org> (12.05.2016).

İfade edildiği gibi forumun sağlık ve özellikle temel eğitim düzeyini ölçmek için ele aldığı kriter sayısı azımsanabilir. Fakat özellikle geri kalmış ve birçok insanın kıtlık sınırının altında yaşadığı ülkelerde bu göstergelerin iyiye gitmesi önemlidir. Örneğin Afrika ülkelerinde yetersiz sağlık koşullarından dolayı sıtma ve tüberküloz gibi hastalıklardan ölen insanların sayısı azımsanmayacak derecede fazladır. Ayrıca bu seviyedeki ülkelerde okullaşma oranının çok düşük olduğu, bilgisizlikten ve yeterli sağlık şartlarının sağlanamamasından dolayı HIV ve AIDS gibi bulaşıcı hastalıklardan ölenlerin sayısı gelişmiş ülkelere nazaran daha yüksektir. Kısacası Tablo 4.8'de ele alınan başlıklarda bu ülkelerin gelişme kaydetmesi belli bir refah düzeyinin üzerine çıkılmasını sağlayacaktır.

Yükseköğretim Ve Mesleki Eğitim Düzeyi: Ana faktörlerde beşinci sırada etkinlik artırıcı faktörler arasında ilk sırada yer alan yükseköğretim ve mesleki eğitim düzeyi gelişmekte olan ülkeler için beşeri sermaye oranını yansıtan önemli bir göstergedir. Dikkat edilirse forum iki farklı eğitim göstergesini dikkate almakta ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre bu göstergelerin ağırlıklandırmaları farklı olmaktadır. Gerçekten de geri kalmış ülkeler ile gelişmekte olan veya gelişmiş ülkeler için rekabet gücü ölçümünde gerek temel eğitim ve yüksek eğitim gerekse mesleki eğitimin yeri farklı olmalıdır. Geri kalmış ülkelerde temel eğitime, gelişmekte olan ülkelere mesleki eğitime, gelişmiş ülkelere ise yükseköğretime ağırlık verilmesi ilerleme için daha doğru olacaktır. Bunun için dikkate alınması

gereken ve forumun bu faktör altında ele aldığı başlıklar Tablo 4.9'da gösterilmektedir.

Tablo 4.9. Yükseköğretim ve Mesleki Eğitim Düzeyi Alt Başlıkları

YÜKSEKÖĞRETİM VE MESLEKİ EĞİTİM DÜZEYİ	
➤ Eğitim Düzeyi	
	▪ Ortaöğretim Düzeyinde Toplam Okullaşma Yüzdesi
	▪ Yükseköğretim Düzeyinde Toplam Okullaşma Yüzdesi
➤ Eğitimin Kalitesi	
	▪ Eğitim Sisteminin Kalitesi
	▪ Matematik ve Fen Eğitiminin Kalitesi
	▪ Okul Yönetimlerinin Kalitesi
	▪ Okullarda İnternet Erişimi
➤ Çalışarak Öğrenme	
	▪ Yerel Uzman Araştırma ve Eğitim Hizmetlerinin Mevcudiyeti
	▪ Personel Eğitiminin Kapsamı

Kaynak: WEF, 2014:50. <http://reports.weforum.org> (12.05.2016).

Tablo 4.9'dan da görüleceği üzere burada ülke eğitiminin düzeyi, kalitesi ve mesleki eğitim olanakları dikkate alınmıştır. Bir ülkede vatandaşların hangi oranda ortaöğretim hangi oranda yükseköğretim düzeyinde olduğu ülkenin bilgi birikimini ve insanların gelişmişlik seviyelerini gösteren önemli verilerdir. Ayrıca üretimde etkinliğin sağlanabilmesi ve istihdam oranının yükseltilebilmesi için mesleki eğitim olmazsa olmazlardandır. Bunun içindir ki yukarıda belirtilen başlıklar etkinlik artırıcı faktörlerin başında yer almaktadır.

Mal Piyasası Etkinliği: Küresel Rekabet Gücü Endeksi oluşturulurken altıncı sırada değerlendirmeye alınan ve etkinlik artırıcılar arasında ikinci sırada yer alan faktör mal piyasasının etkinliğidir. Burada ülkenin ulusal ve uluslararası ticareti ele alınmakla birlikte iş yapma olanakları değerlendirilmektedir. Bunun yanında ticaret anlamında iç ve dış rekabet irdelenerek firma ve işletmelerin iş yaparken karşılaştıkları zorluklar ele alınmaktadır. Bütün bunlar Tablo 4.10'daki başlıklar altında ele alınmıştır.

Tablo 4.10. Mal Piyasası Etkinliği Alt Başlıkları

MAL PİYASASI ETKİNLİĞİ	
➤	Rekabet
▪	Yurtiçi Rekabet
•	Yerel Rekabetin Yoğunluğu
•	Pazar Hâkimiyeti Düzeyi
•	Anti-Tekel Politikasının Etkinliği
•	Vergilerin Yatırım Teşviklerine Etkisi
•	Toplam Vergi Oranlarının Pay İçerisindeki Payı
•	İşletme Prosedürlerini Başlatmak İçin Gereken Prosedür Sayısı
•	Bir İş Gününe Başlamak İçin Gerekli Zaman
•	Tarım Politikası Maliyetleri
▪	Dış Rekabet
•	Ticaret Engellerinin Sıklığı
•	Ticaret Tarife% Görevi
•	Yabancı Mülkiyet Yaygınlığı
•	Gümrük İşlemlerinin Yükü
•	Yabancı Mülkiyet Yaygınlığı
•	İthalatın GSYH'nin Yüzdesi Olarak Değeri
➤	Talep Koşullarının Kalitesi
▪	Müşteri Davranışları
▪	Müşterinin Entelektüelliği

Kaynak: WEF, 2014:50. <http://reports.weforum.org> (12.05.2016).

Bir ülkenin mal piyasasındaki etkinliği ölçen Tablo 4.10'daki başlıklar aslında ticaret durumunu ortaya koyan ve resmi olarak ticaret yapmanın gereklilikleri ile birlikte karşılaşılan engelleri de göstermektedir. Bu zorluklardan belki de en önemlisi firmaların gerek içeride gerekse dışarıda sağlam bir rekabet gücüne sahip olmasıdır. Çünkü firmanın sağlam bir şekilde rekabet edebilmesi kendi çabalarıyla birlikte iş yaptığı ülkelerdeki vergi oranları, prosedürler, gümrük işlemleri ve mülkiyet gibi konulara da bağlıdır. Bu nedenle bu tür konularda gerek kendi vatandaşlarına gerekse yabancı yatırımcılara uygun şartları sağlayan ülkelerin ticaret hacmi artar ve bununla birlikte rekabet edebilirlikleri de yükselir. Son olarak ülkenin mal piyasasında her ne kadar üreticilerin rolü büyük olsa da tüketici talebi ve tüketici davranışları da mal piyasasına yön veren önemli etkenlerdir. Bu nedenle tüm bu durumlar başlık başlık forum tarafından ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

İşgücü Piyasası Etkinliği: Bir ülkenin uluslararası düzeyde rekabet gücünü etkileyen faktörlerden biri de emek piyasasının etkinliğidir. Ülkedeki insanların istihdam edilmekle birlikte gerekli ve uygun çalışma koşullarının sağlanması,

donanımlı insanların emek piyasasına kazandırılması ve insanların işini severek yapması gibi konularda göz ardı edilmemesi gereken durumlardır. Bunlar ve bunların yanında Tablo 4.11’de belirtilen durumlar işgücü piyasasını dolayısıyla üretimi ve dolayısıyla ülkenin rekabet gücünü ciddi oranda etkiler.

Tablo 4.11. İşgücü Piyasası Etkinliği Alt Başlıkları

İŞGÜCÜ PİYASASI ETKİNLİĞİ	
➤ Esneklik	
	▪ İşçi-İşveren İlişkilerinde İşbirliği
	▪ Ücretin Belirlenmesinde Esneklik
	▪ Kiralama ve Çıkartma Uygulamaları
	▪ Haftalık Fazladan Maaş Maliyeti
	▪ Çalışma Teşviklerine Verginin Etkisi
➤ Yeteneğin Etkin Kullanımı	
	▪ Ücret Ve Verimlilik
	▪ Profesyonel Yönetime Duyulan Güven Oranı
	▪ Ülkenin Yetenek Koruma Kapasitesi
	▪ Ülkenin Yetenek Çekme Kapasitesi
	▪ Kadınların Erkeklere Göre İşgücüne Katılım Oranı

Kaynak: WEF, 2014:50. <http://reports.weforum.org> (12.05.2016).

Tablo 4.11’de de belirtildiği üzere işgücü piyasasında gerek çalışma koşullarında esneklik gerekse yetenekli ve profesyonel kişilerin işgücü piyasasına katılımı bu piyasanın ve ülkenin gelişimi için önemlidir. WEF bu başlıklar altında ülkedeki işçi-işveren ilişkilerini, işyeri kiralama ve mal sahibi tarafından kiracının çıkarılması durumlarını, çalışanların aldıkları ücret ve bu ücretin yeterliliği gibi daha detaylı olarak emek piyasasını ele almaktadır. Ayrıca ülke kapasitesi olarak var olan yetenekli işgücü ve ülkenin yetenekli işgücünü çekme kapasitesi de burada ele alınmıştır. Son olarak günümüzde ülkelerin ciddi oranda etkilediği düşünülen kadınların işgücüne katılımı yine burada değerlendirmeye alınmıştır.

Finansal Piyasa Etkinliği: Dünya Ekonomik Forumu ülkelerin rekabet gücünü etkileyen faktörler içerisinde finansal piyasaların etkinliğini de dikkate almakta ve buna önem vermektedir. Finansal piyasanın etkinliğinden kasıt ülkedeki paranın etkin bir şekilde kullanılabilmesinin yanında bu paranın güvenli bir şekilde dolaşımında olmasıdır. Ülkede sağlıklı bir ekonominin olmazsa olmazlarından biride finansal hizmetlerdir. Bu nedenle forum ülkenin rekabet gücünü etkileyen finans

piyasaının durumunu Tablo 4.12'deki başlıklar altında değerlendirmeye almakta ve rekabet gücü endeksinde puanlamaya dâhil etmektedir.

Tablo 4.12. Finansal Piyasa Etkinliği Alt Başlıkları

FİNANSAL PİYASA ETKİNLİĞİ	
➤ Esneklik	
	▪ Finansal Hizmetlerin Kullanılabilirliği
	▪ Finans Hizmetlerinin Ödenebilirliği
	▪ Yerel Sermaye Piyasası Yoluyla Yapılan Finansal Hizmetler
	▪ Kredilere Erişim Kolaylığı
	▪ Girişim Sermayesi Kullanılabilirliği
➤ Dürüstlük Ve Güven	
	▪ Bankaların Sağlamlığı
	▪ Menkul Kıymetler Borsalarının Yönetmeliği
	▪ Yasal Haklar Endeksi

Kaynak: WEF, 2014:50. <http://reports.weforum.org> (12.05.2016).

Tablo 4.12'de de ifade edildiği üzere finans ya da bizim kullandığımız şekli ile sermayenin parasal boyutu yani finanse edilmesi ekonominin canlılığı ve büyümesi için son derece önemlidir. Bir ülkedeki finansal hizmetlerin gerek esnekliği gerekse güvenilirliği yukarıdaki başlıklar altında ele alınmıştır. Gerçekten de iş yapmak isteyen girişimcilerin, gerektiğinde hem kolay erişebileceği hem de güvenilir ve yasalarla güvence altına alınmış finansal hizmetlerin sunulması ülkedeki ekonomik faaliyetleri zincirleme olarak etkileyecektir. Bu da kuşkusuz ülkenin rekabet gücüne ve büyümesine olumlu katkı sağlayacaktır.

Teknoloji Düzeyi: Ekonomik büyüme için en önemli faktörlerden bir diğeri de teknolojidir. Özellikle temel gereklilikleri yerine getirmiş olan ve gelişmekte olan ülke grubuna giren ülkeler için teknoloji gelişmiş ülke olma yolunda en çok önem verilmesi gereken faktörlerden biridir. Aynı zamanda rekabetin de olmazsa olmazlarından olan teknoloji düzeyini WEF Tablo 4.13'deki başlıklar altında ele almıştır.

Tablo 4.13. Teknoloji Düzeyi Alt Başlıkları

TEKNOLOJİ DÜZEYİ	
➤	Teknolojinin Benimsenmesi
	▪ Son Teknolojilerin Kullanılabilirliği
	▪ Firma Düzeyinde Teknoloji Emilimi
	▪ Doğrudan Yabancı Yatırım Ve Teknoloji Transferi
➤	Bilgi Ve İletişim Teknolojileri (BİT) Kullanımı
	▪ İnternet Kullanıcılarının Nüfusa Oranı
	▪ Sabit Geniş Bant İnternet Abonelikleri / Her 100 Kişide
	▪ İnternet Bant Genişliği Kb. / Sn. / Kullanıcı
	▪ Aktif Mobil Geniş Bant Abonelikleri / Her 100 Kişide

Kaynak: WEF, 2014:50. <http://reports.weforum.org> (12.05.2016).

Günümüzde teknoloji kaçınılmayacak kadar hayatımıza girmiş ve birçok kolaylık getirmiştir. Gerek firmaların gerekse ülkelerin de rekabet güçlerini artırabilmeleri için teknolojiye yatırımlarını artırmaları gerekmektedir. Forum bir ülkedeki teknoloji düzeyini, teknolojiye yakınlık ve kullanımı ilgili bazı göstergelerle ölçmektedir. Özellikle teknolojiye yakınlık diyebileceğimiz son teknolojinin kullanılması, firmaların teknolojiye bakış açıları ve teknoloji transferi için harcanan çaba gelişim için önemlidir. Bunun yanında ülke nüfusunun gerek sabit gerekse mobil olarak internete erişimi teknoloji düzeyinin bir diğer önemli göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Pazar Büyüklüğü: Ülkenin gerek içeride gerekse dışarıda sahip olduğu pazar büyüklüğü, forum tarafından rekabet gücünü belirleyen bir diğer faktör olarak belirtilmektedir. Gerçekten de bir ülkenin hem içeride canlı kalabilmesi hem de diğer ülkeler ile rekabet edebilmesi için sahip olunan Pazar büyüklüğü önemlidir. Bunu ölçmek için Tablo 4.14'teki kriterler değerlendirmeye dikkate alınmıştır.

Tablo 4.14. Pazar Büyüklüğü Alt Başlıkları

PAZAR BÜYÜKLÜĞÜ	
➤	İç Pazar Büyüklüğü
	▪ İç Pazar Büyüklük Endeksi
	▪ Satın Alma Paritesine Göre Hesaplanmış GSYİH Milyar \$
➤	Dış Pazar Büyüklüğü
	▪ Dış Pazar Büyüklük Endeksi
	▪ GSYİH'nın Yüzdesi Olarak İhracat Oranı

Kaynak: WEF, 2014:50. <http://reports.weforum.org> (12.05.2016).

Tablo 4.14'ten de görüleceği gibi iç dış Pazar büyüklüklerini ölçmek için ilgili endeksler kullanılmıştır. Bunun yanında daha sağlıklı sonuçlar alabilmek için

satın alma paritesine göre hesaplanmış GSYİH ve GSYİH baz alınarak hesaplanan ihracat oranları da değerlendirmeye alınmıştır. Bu oranlar ülkelerin ekonomisini yansıtmakla birlikte diğer ülkelere karşı rekabet edebilirliklerini ölçen önemli oranlardır.

İş Âlemi Sofistikeliği: Daha çok gelişmekte olan ülke konumundan gelişmiş ülke konumuna geçmiş ülkeler için ağırlıklandırması fazla olan iki faktörden biri iş âlemi sofistikelidir. On birinci sırada yer alan bu faktör aslında elde edilen büyümeyi ve gelişmişliği sürdürebilmek için önemlidir. Bu nedenle Tablo 4.15'te yer alan başlıkların genel rekabet gücü endeksi oluşturulurken ağırlıklandırması geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelere daha çok gelişmiş ülkeler için fazladır.

Tablo 4.15. İş Âlemi Sofistikeliği Alt Başlıkları

İŞ ÂLEMİ SOFİSTİKELİĞİ
➤ Yerel Tedarikçi Miktarı
➤ Yerel Tedarikçi Kalitesi
➤ Rekabet Avantajının Doğası
➤ Değer Zinciri Genişliği
➤ Uluslararası Dağıtım Kontrolü
➤ Üretim Süreci Gelişmişliği
➤ Pazarlama Kapsamı
➤ Yetkiyi Devretme İstekliliği

Kaynak: WEF, 2014:51. <http://reports.weforum.org> (12.05.2016).

En başta belirtildiği gibi belli bir kişi başına GSYİH miktarını aşan ülkeler gelişmiş ülke grubunda sayılmaktadır. Bu ülkelerin temel gereklilik ve etkinlik artırıcı faktörlerden daha çok yenilik ve sofistikasyon faktörlerine ağırlık vermeleri rekabet gücünü artırabilmeleri için önemlidir. Tablo 4.15'ten de anlaşılacağı üzere elde edilen seviyenin korunabilmesi ve sürdürülebilmesi için ülkenin kendi ihtiyaçlarını karşılaması ve uluslararası piyasalarda söz sahibi olması gerekir. Bu da ülkedeki yerel tedarik durumu, üretimin gelişmişliği ve üretilen mal ve hizmetlerin uluslararası piyasalara dağıtılmasına bağlıdır. Bunları yeterli şekilde yerine getirilmesi ülkenin gelişmiş ülkelere karşı rekabet gücünü artıracaktır.

İnovasyon: Köken olarak İngilizce olan inovasyon kelimesi yenilik anlamına gelmektedir. Rekabet edilebilirliği yükseltmek ve sürdürmek için değerlendirmeye alınan son faktör inovasyondur. Genelde ülkede yapılan bilimsel araştırmalar ve

yapılan ar-ge harcamalarına bağılı olarak ölçülen inovasyon düzeyini ölçmek için WEF Tablo 4.16'daki başlıkları kullanmıştır.

Tablo 4.16. İnovasyon Alt Başlıkları

İNOVASYON
➤ Yenilik Kapasitesi
➤ Bilimsel Araştırma Kurumlarının Kalitesi
➤ Firmaların Ar-Ge Harcamaları
➤ Ar-Ge'de Üniversite Sanayi İşbirliği
➤ İleri Teknoloji Ürünlerinde Devlet İhaleleri
➤ Bilim Adamları Ve Mühendislerin Durumu
➤ Patent İşbirliği Antlaşmasına(PCT) Göre Patent Başvuru Sayısı

Kaynak: WEF, 2014: 51. <http://reports.weforum.org> (12.05.2016).

Ülkeleri gelişimde bir adım ileriye götürecek olan faktör yeniliktir. Gerek var olan teknoloji gerekse yapılan üretim düzeyi belli bir seviyeden sonra büyüme getiremeyecektir. Bu nedenle optimum seviyeye ulaşan ülkelerin Tablo 4.16'da da sıralanan başlıklara önem vermeleri gerekmekte ve gerek firma gerekse devlet politikaları bu yönde şekillenmelidir. Forumun ele aldığı başlıklara bakılırsa devlet, uygulayacağı politikalarla yenilik kapasitesini artırmalı, bilimsel araştırma kurumlarını geliştirmeli ve ileri teknolojiyi ülkeye kazandırmalı. Bunun yanında firmalar da ar-ge yatırımlarına önem vererek üniversiteler ile işbirliği içinde olmalı ve daha yenilikçi fikirlere kapılarını açık tutmalıdırlar. Bunların dikkate alınması ile ülkedeki yenilik düzeyi artarak ülkenin rekabet gücünü artıracaktır.

Yukarıda ayrıntıları ile birlikte anlatılmaya çalışılan Dünya Ekonomik Forumu'nun yıllık olarak yayınladığı Küresel Rekabet Gücü Endeksi, ülkelerin rekabet gücünü ölçen önemli bir endekstir. Önemli olmasının nedenleri arasında ülkelerin sahip olduğu kurumsal yapı, altyapı, eğitim seviyesi, ekonomi düzeyi ve teknolojiye verdiği önemi yansıtması önemli bir nedendir. Ayrıca günümüzde birçok ülkede bu araştırmaların yapılması ve ülkelerin gelişimi için yönlendirmeye çalışması da endeksin önemini artırmaktadır. Fakat yine de bu çalışmalara eleştiri gelmediğini söylemek doğru olmaz. Nitekim en önemli eleştirilerden biri 2007 yılında Siggel tarafından yapılmıştır. Siggel'e göre bu endeksler ülkelerin rekabet gücünü yansıtmaktan ziyade ülkeleri iş ortamının kalitesine göre sınıflandırdığından uluslararası yatırımcılara yatırım yeri seçmeleri için yararlı birer rehber olmakla birlikte gerek teorik temelleri gerekse toplama metotları sorunludur (Siggel,

2007:13). Bu eleştiriyi tamamen reddetmek mümkün değilse de değerlendirmeye alınan kriterlerin gerekliliklerinin yerine getirilmesi ülkelerin ekonomik büyümeleri için şüphesiz son derece önemlidir. Bütün bu kriterlerin ekonomik büyümeyi hızlandıracağını kabul ettikten sonra bu kriterleri barındıran küresel rekabet gücü ile ekonomik büyüme arasında bir ilişkinin olup olmadığı akıllara gelecek ilk sorulardan biri olacaktır.

Özellikle son on beş yıl içerisinde bu alanda yapılan çalışmalara bakıldığında bu soruya daha net bir cevap bulunabilmektedir. Gerçekten de yapılan çalışmalar ülkelerin rekabet gücü ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olduğunu ve bu ilişkinin pozitif yönlü olduğunu ortaya kaymaktadırlar. Bu durum dikkate alındığında, hem ekonomik büyümeyi açıklamaya hem de literatüre katkı sağlamaya yönelik sıradaki çalışmayı yapmanın önemli ve yerinde olacağını düşünüyoruz.

BEŞİNCİ BÖLÜM

UYGULAMALI ANALİZ

5.1. REKABET GÜCÜ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: OECD ÜLKELERİ İÇİN PANEL VERİ ANALİZİ

Çalışmanın ampirik analiz kısmında, daha önceki bölümlerde teorik olarak ifade edilen rekabet gücünün ekonomik büyüme üzerinde etkisi, panel birim kök testleri yapıp sonuca uygun olarak eşbütünleşme analizi ve eşbütünleşme katsayı tahmini yapılacaktır. Daha sonra değişkenler arasında tek yönlü veya çift yönlü bir nedenselliğin olup olmadığı araştırılacaktır.

Ekonometrik analize geçmeden önce çalışmada kullanılacak panel veri analizinin özellikleri ve üstün yönlerine değinmek yararlı olacaktır.

5.1.1. Panel Veri Analizi Özellikleri

İstatiksel analizlerde veriler tek ülke, tek piyasa, tek firma vb. için uzun dönemli bir zaman boyutunun dikkate alındığı zaman serisi ve birden çok ülke, firma, piyasa vb. için tek bir zaman boyutunun ele alındığı yatay kesit verileri olarak adlandırılmaktadır. Belli aralıktaki bir zaman boyutu ile birlikte birden çok ülke, firma, piyasa vb. için ele alınan veriler ise panel veri olarak adlandırılmaktadır. Kısaca panel veri hem zaman serisi hem de yatay kesit verilerinin dâhil edildiği karma bir veri setidir diyebiliriz.

Panel veri analizlerinde basit, tek bağımsız değişkenli doğrusal bir model şu şekilde tanımlanmaktadır (Baltagi, 2005:4-7):

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_1 X_{it} + \varepsilon_{it}$$

Buradaki değişkenler şu şekilde açıklanabilir;

- i: 1,2,...,n adet yatay kesit birimi,
- t: 1,2,...,t zaman dönemi,

- Y_{it} : t zamanında bağımlı değişkenin i'inci biriminin değeri.
 X_{it} : t zamanında bağımsız değişkenin i'inci biriminin değeri,
 ε_{it} : hata terimi,
 α_i : sabit kesişim katsayısı,
 β_1 : bağımsız değişken katsayısını göstermektedir.

Panel veri analizinin yöntemleri Woolridge (2002), Gujarati (2003) ve Baltagi (2005) e göre şu şekilde sıralanabilir.

Panel veriler, hem bireylere (ülkeler, firmalar, hane halkları) hem de zaman göre değişimi içerdiğinden yapılan tahminlerde heterojenliğin kontrol edilmesi, serbestlik derecesinin artırılması ve daha güvenilir parametrelere ulaşılması gibi avantajlar söz konusudur.

Panel veri, bir dönemden diğerine geçişte meydana gelen değişimler ile birlikte birimler arasındaki farklılıkları birleştirerek değişkenlik meydana getirebilmekte ve çoklu doğrusallığı azaltarak daha güvenilir sonuçlar elde etmektedir. Bunun yanında, gözlemlenemediği veya yanlış ölçüldüğü için modele dâhil edilemeyen değişkenlerin etkilerinden doğan heterojenlik sapmasını kontrol etmek mümkün olmaktadır (Göral, 2015:106-107).

Panel veri yöntemi kesit ve zaman serisi gözlemlerini birleştirdiğinden gözlem sayısı daha fazla olmaktadır. Örneğin, yatay kesit verilerin N sayıda gözlemden meydana geldiği, zaman serisi verilerinin de T sayıda gözlemden oluştuğu varsayılırsa, bu verilerden bir panel oluşturulması durumunda NxT sayıda gözlem ortaya çıkmaktadır. Bu sayede üzerinde sorunlar ile ilgili daha fazla bilgi sahibi olunabilmektedir. Artan gözlem sayısı ile artan serbestlik derecesinin, ekonometrik tahminlerin etkinliği üzerinde büyük önemi vardır. Bununla birlikte panel veri, kısa zaman serisi ile birlikte yetersiz kesit gözleminin var olduğu durumlarda da ekonometrik analiz yapılmasına olanak sağlar. Sonuç olarak panel veri özellikle uzun dönemli verileri olmayan ülkeler ile ilgili yapılacak ekonometrik testlerde kolaylık sağlamaktadır (Göral, 2015:106-107).

Daha birçok özelliğinin olduğunun kabul edildiği panel veri analizinin üstün yönlerini kısaca özetledik. Şimdi analizde kullanılacak veri seti ve model seçimini açıklayabiliriz (Göral, 2015:106-107).

5.1.2. Veri Seti ve Ekonometrik Model

Çalışmada kullanılan örneklem, 34 OECD üyesi ülke için 2001-2014 dönemini kapsayacak şekilde 14 yılın verileri olarak belirlenmiştir.

Çalışmada kullanılacak olan ekonometrik modelin temel amacı, rekabet gücünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmektir. Bu modeli tahmin etmek için çalışmada ilave değişkenler de kullanılarak modelin teorik temelleri güçlendirilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda neoklasik büyüme modeli çerçevesinde ekonomik büyümenin belirleyicileri olan emek ve sermaye değişkenleri de açıklayıcı değişken olarak modele ilave edilecektir. Burada GSYİH değişkeni bağımlı değişken, emek sermaye ve rekabet gücü değişkenleri bağımsız değişken olarak alınacaktır. Modelde yer alan değişkenlerden GSYİH, emek, sermaye ve rekabet gücü değişkenlerinin doğal logaritmaları alınarak modele dâhil edilecektir. Bu bağlamda oluşturulan model aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.

$$Y=f(\text{Emek, Sermaye, Rekabet Gücü})$$

Modeli daha sade kılmak adına bu değişkenlerin yerine sırasıyla şu kısaltmalar kullanılacaktır Y: gsyih, EMEK: e, SERMAYE: s, REKABET GÜCÜ: gcp. Bu itibarla çalışmada panel veri analizi kullanılarak incelenecek logaritmik formdaki model aşağıdaki gibi olacaktır.

$$LN(gsyih) = \alpha_i + \beta_{1i}LN(e) + \beta_{2i}LN(s) + \beta_{3i}LN(gcp) + \varepsilon_{it}$$

Burada kullanılan değişkenlerin ne ifade ettikleri ve nasıl elde edildiklerini kısaca şu şekilde açıklayabiliriz.

Denklemden kullanılan α, β, i, t sırası ile sabit katsayıyı, bağımsız değişken katsayısını, analizde yer alan ülkeleri ve zamanı(yıl) ifade etmektedir. Diğer değişkenlerin detayları ise aşağıda verilmiştir.

Ekonomik Büyüme: Çalışmamızda ekonomik büyüme göstergesi olarak GSYİH (Gross Domestic Product, GDP) verisi kullanılmıştır. Bu veri Dünya Bankası (World Bank)'nın internet sitesindeki veri tabanından alınmıştır. Veriler yıllık olup 2005 baz yılı olarak alınmıştır. Aynı zamanda değer olarak ABD doları cinsinden alınan veriler 2005 resmi döviz kurları kullanılarak yerli para birimlerinden dönüştürülmüştür. Analizde kullanılan bu verinin değerleri Ek 2'deki tabloda verilmiştir.

Emek: Emek verisi olarak iş gücüne katılımın toplam nüfusa oranı (Labor Force Participation Rate, Total (% of total population ages 15+) (Modeled ILO Estimate)) alınmıştır. Bu veri Dünya Bankası (World Bank)'nın internet sitesindeki veri tabanından alınmıştır. Bu veriler de yıllık olup ülkede 15 yaş üstü bireylerin işgücüne katılım oranlarını ifade etmektedir. Bu oranlar uluslararası geçerliliği olan kriterlerce belirlenmiştir. Analizde kullanılan bu verinin değerleri Ek 3'deki tabloda verilmiştir.

Sermaye: Sermaye göstergesi olarak, brüt sabit sermaye yatırımlarının GSYİH içindeki payı (Gross Fixed Capital Formation (% of GDP)) alınmıştır. Bu veri Dünya Bankası (World Bank)'nın internet sitesindeki veri tabanından alınmıştır. Veriler yıllık olup 2005 baz yılı olarak alınmıştır. Aynı zamanda değer olarak ABD doları cinsinden alınan veriler 2005 resmi döviz kurları kullanılarak yerli para birimlerinden dönüştürülmüştür. Bu rakamlar yer altı ve yer üstü olarak ifade edilebilecek (kanalizasyon, tesis, makine, yol, okul, hastane, özel konut vb.) değerli satın almalarda kullanılan net satın almaları ifade etmektedir. Analizde kullanılan bu verinin değerleri Ek 4'deki tabloda verilmiştir.

Rekabet Gücü: Ülkelerin sahip olduğu rekabet gücünü göstermek içinde, "*Küresel Rekabet Endeksi-Global Competitiveness Index (GCI)*" den yararlanılmıştır. Bu indeks, Dünya Ekonomik Forumu (*World Economic Forum*) çabalarıyla oluşturulmuştur. Endeks değerleri WEF'in yıllık olarak yayımladığı Küresel Rekabet Raporlarından alınmıştır. Değerlerin elde edilebilmesi için gerek WEF'in resmi sitesinden gerekse farklı internet sitelerinden 2001-2014 arası yıllık raporlar elde edilmiştir. Farklı internet sitelerine başvurmanın nedeni ise WEF'in

resmi internet sitesinde sadece 2006 yılından itibaren yayımlanan raporların var olmasıdır. Analizde kullanılan bu verinin değerleri Ek 5'deki tabloda verilmiştir.

Çalışmada kullanılacak veri seti ve model tanılandıktan sonra uygulama kısmını anlatmaya geçebiliriz. Bunun için öncelikle modelde kullanılan değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığının olup olmadığı test edilecektir.

5.1.3. Yatay Kesit Bağımlılık Testi

Panel birim kök testlerine geçmeden önce modelde kullanılan değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığının araştırılması önem arz etmektedir. Öncelikle bu bize hangi birim kök testlerini kullanabileceğimize dair yol gösterecektir. Eğer analizde kullanılacak değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı yok ise birinci nesil birim kök testleri ile değişkenlerin durağanlığı test edilecektir. Fakat değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığının tespit edilmesi durumunda durağanlık analizi için ikinci nesil birim kök testlerini kullanmak daha doğru, tutarlı ve güçlü tahmin sonuçlarına ulaşmamızda fayda sağlayacaktır.

Panel veri analizlerinde yatay kesit bağımlılığını test etmek için kullanılan üç test sırası ile Peseran (2004) CD_{LM} testi, Breusch-Pagan (1980) CD_{LM1} testi ve Peseran (2004) CD_{LM2} testleridir. CD_{LM1} ve CD_{LM2} testleri $T > N$ durumunda yatay kesit bağımlılığı olup olmadığını test etmek için kullanılmaktadır. CD_{LM} testi ise $N > T$ durumunda yatay kesit bağımlılığı olup olmadığını test etmek için kullanılır. Çalışmadaki 2001-2014 yıllarını kapsayan 14 yıl(T) ve 34 OECD ülkesi(N) durumu dikkate alındığında Peseran (2004) CD_{LM} testini kullanmamız gerektiğini ifade edebiliriz. CD_{LM} testi:

$$CD_{LM} = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=1+1}^N \hat{\rho}_{ij} \right) \rightarrow N(0,1)$$

Denklemler ile belirlenmekte olup buradan elde edilecek test istatistikleri, asimptotik standart normal dağılım göstermektedir. Testin hipotezleri ise;

H_0 : Yatay kesit bağımlılığı yoktur.

H_1 : Yatay kesit bağımlılığı vardır.

Test sonucunda elde edilecek olasılık değerleri 0.10'dan büyük ise H_0 hipotezi kabul edilecek ve değişkenler arasında yatay kesik bağımlılığının olmadığına karar verilecektir. (Peseran, 2004)

Bu test Gauss 10 paket programında yazılan kodlar yardımı ile yapılmıştır. Elde edilen test istatistikleri ve olasılık değerleri Tablo 5.1'de verilmiştir.

Tablo 5.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
ln(gsyih)	-0.890	0.187
ln(e)	-0.520	0.301
ln(s)	-0.844	0.179
ln(gcp)	-0.862	0.182

Tablo 5.1'deki sonuçlara göre; olasılık değerleri 0.10'dan büyük olduğu için, serilerde yatay kesit bağımlılığının olmadığı görülmektedir. Bu durumda paneli oluşturan ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığı yoktur. Daha açık bir ifadeyle ülkelerin herhangi birinde değişkenlerde meydana gelecek bir şok diğerlerini etkilemeyecektir. Bu nedenle panel birim kök ve eşbütünleşme testleri yapılırken, yatay kesit bağımlılığını dikkate almayan birinci nesil testleri kullanmak mümkün ve daha doğru olacaktır.

Yatay kesit bağımlılığı test sonuçlarını dikkate alarak şimdi de panel birim kök testlerini yapacağız.

5.1.4. Panel Birim Kök Testleri

Ortalamasıyla varyansı zaman içinde değişmeyen ve iki dönem arasındaki ortak varyansın hesaplandığı döneme değil de yalnızca iki dönem arasındaki uzaklığa bağlı olan olasılıklı bir süreç için durağandır denir. Daha sade bir ifadeyle bir zaman serisinin ortalaması, varyansı ve ortak varyansı zaman boyunca değişmiyorsa, bu zaman serisi durağandır denir (Gujarati, Porter, 2012: 740).

Klasik regresyon modelinin varsayımları hem bağımlı ve bağımsız değişken dizilerinin durağan olmasını, hem de hata terimlerinin sıfır ortalama ve sabit varyansa sahip olması gerektiğini ortaya koyar. Durağan olmayan değişkenlerin varlığında ise değişkenler arasında sahte regresyonlar ortaya çıkabilir. Bu sahte

regresyonda anlamlı t istatistikleri söz konusu olsa bile, parametre tahmin sonuçları ekonomik olarak anlamsızdır. Ayrıca geleneksel istatistiksel çıkarımsal testler de geçerli değildir. Dolayısıyla ekonometrik bir analize başlamadan önce kurulacak modelde kullanılacak olan serilerin birim kök testlerinin yapılarak, bu serilerin durağan olup olmadığının belirlenmesi gereklidir. Durağan olmayan serilerde ise bu sorunun giderilmesi, sahte regresyondan kaçınmak ve anlamlı iktisadi sonuçlar elde etmek açısından oldukça önemlidir (Uçak, 2010:119). Eğer yapılan durağanlık testi sonucunda bir serinin durağan olmadığı sonucuna varılırsa, bu durumda durağanlığı sağlamak için seriler üzerinde fark alma gibi işlemleri yapılmaktadır (Altunkaynak, 2007: 17).

Durağanlığın sınanmasında kullanılan en yaygın yol birim kök testidir. Biz de bu çalışmada Im, Peseran ve Shin 2003 ile Maddala ve Wu 1997 Fisher ADF birim kök testlerini uygulayacağız. Bu testler hakkında genel bilgiler şu şekilde verilebilir.

Im, Peseran ve Shin(IPS) (2003) makalelerinde önerdikleri bu testte, ADF test istatistiği paneldeki her bir birey için ADF hesaplanarak ortalama ADF test istatistiğine bakılmaktadır. Panel birim kök testinin uygulanması için N yatay kesit ve T zaman serisi olma üzere; y_{it} birinci dereceden otoregresif süreç:

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + \beta_i y_{it-1} + e_{it} \quad i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, T$$

olarak tanımlanmaktadır. Kurulan hipotezler:

$$H_0: \beta_i = 0,$$

$$H_1: \beta_i < 0, \quad i1, \dots, N_1, \quad \beta_i = 0, i = N_1 + 1, N_1 + 2, \dots, N.$$

şeklinde olup H_0 hipotezinin kabul edilmesi panel birim kökün varlığını, alternatif hipotezin kabulü ise panel birim kökün olmadığını ifade etmektedir. Im, Peseran ve Shin(IPS), birim kök yoktur hipotezinin test istatistiği:

$$W_t = \frac{\sqrt{N}(\bar{t}_{N,T} - N^{-1} \sum_{i=1}^N E(t_{i,T}))}{\sqrt{N^{-1} \sum_{i=1}^N V(t_{i,T})}} \Rightarrow N(0,1)$$

şeklinde verilebilir. Burada $\bar{t}_{N,T} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N t_{i,T}$ olur. $E(t_{i,T})$ ve $V(t_{i,T})$ Monte Carlo yöntemleri kullanılarak hesaplanmış ve tablolaştırılmıştır (Altunkaynak, 2007: 24-25).

Maddala ve Wu' nün 1997 yılında önerdiği Fisher ADF birim kök testinin hipotezleri IPS birim kök testi hipotezleri ile aynıdır. Burada önerilen parametrik olmayan test;

$$\lambda_i = -2 \sum_{i=1}^N \ln \pi_i$$

şeklinde tanımlanmakta ve N serbestlik dereceli X^2 dağılımına sahip olmaktadır.

Fisher testinin avantajlarından ilki, IPS de olduğu gibi her bir birey için ayrı β_i değerinin hesaplanmasıdır. Bunun yanında her bir bireye ait zaman serilerinin büyüklükleri eşit olmak zorunda değildir. İkinci avantajı ise Fisher testinin, bireysel ADF testlerinin, farklı gecikme değerlerini kullanabilmesidir. Son olarak Fisher testi herhangi bir birim kök testi için uygulanabilmektedir. Burada da p-değerleri Monte Carlo simülasyonlarından elde edilmektedir (Doğan, 2005: 46-51).

Analizde kullanılan değişkenlerin (düzeyde) bu iki test için Eviews 9 paket programından elde edilen sonuçları Tablo 5.2'de verilmiştir.

Tablo 5.2. Değişkenlerin Düzeyde Birim Kök Test Sonuçları

Değişken	Birim Kök Testi	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
ln(gsyih)	Im, Pesaran and Shin W-stat	-0,28862	0,386
	ADF - Fisher Chi-square	58,6575	0,783
ln(e)	Im, Pesaran and Shin W-stat	-0,2173	0,414
	ADF - Fisher Chi-square	69,2073	0,436
ln(s)	Im, Pesaran and Shin W-stat	-110425	0.134
	ADF - Fisher Chi-square	812486	0.130
ln(gcp)	Im, Pesaran and Shin W-stat	-1,18849	0,117
	ADF - Fisher Chi-square	76,301	0,229

Tablo 5.2'de olasılık değerleri tüm değişkenler için 0.10 dan büyük olduğundan H_0 hipotezi reddedilememiştir. Panelde birim kök sorunu vardır ve bunu

düzeltilmek için değişkenlerin birinci farkı alınmalıdır. Değişkenlerin birinci farkının alındıktan sonraki birim kök sonuçları Tablo 5.3'te verilmiştir.

Tablo 5.3. Değişkenlerin Birinci Farklarında Birim Kök Test Sonuçları

Değişken	Birim Kök Testi	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
$\Delta \ln(\text{gsyih})$	Im, Pesaran and Shin W-stat	-4,85647	0.00*
	ADF - Fisher Chi-square	126,892	0.00*
$\Delta \ln(e)$	Im, Pesaran and Shin W-stat	-4,5579	0.00*
	ADF - Fisher Chi-square	126,757	0.00*
$\Delta \ln(s)$	Im, Pesaran and Shin W-stat	-656628	0.00*
	ADF - Fisher Chi-square	158888	0.00*
$\Delta \ln(\text{gcp})$	Im, Pesaran and Shin W-stat	-10,6833	0.00*
	ADF - Fisher Chi-square	239,037	0.00*

Not: *: %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Yine Tablo 5.3'teki olasılık değerlerine bakıldığında tüm değişkenler için 0.01 den küçük sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Yani H_0 hipotezi reddedilmiştir. Bu durumda değişkenlerin birinci farklarının %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğunu söyleyebiliriz.

Değişkenlere ait birim kök sorunu giderildikten sonra değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi olup olmadığı test edilebilir.

5.1.5. Panel Eşbütünleşme Testi

Ampirik çalışmalar makroekonomik zaman serilerinin büyük çoğunluğunun durağan olmayan seriler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Birim kök içeren bu seriler arasında sahte regresyon sorunuyla karşılaşıldığından, bu soruna çözüm bulmak için çeşitli yöntemler önerilmiştir. Bunlardan bir tanesi serilerin farklarının alınıp regresyona sokulmasıdır. Ancak, bu durumda da yeni bir problemle karşı karşıya kalınmaktadır. Bu yöntem uzun dönem dengesi için önemli olan bilgilerin kaybedilmesine yol açmaktadır. Çünkü değişkenlerin birinci farkları kullanıldığından, bu değişkenlerin arasında olması muhtemel uzun dönemli ilişkiyi görme olasılığı ortadan kalkmaktadır. Bu durum eşbütünleşme analizinin çıkış noktası olmuştur. Eşbütünleşme teorisi, değişkenler arasında uzun dönem denge ilişkisinin olup olmadığını bulmak için kullanılan ve iktisat teorisinde ima edilen

denge ilişkisinin varlığını direkt olarak tahmin etmeye izin veren bir yöntemidir (Pedroni, 2004:602).

Panel verilerde eşbütünleşme testi H_0 : eşbütünleşme yoktur şeklindeki yokluk hipotezini test eder. Literatürde yaygın olarak kullanılan başlayan panel eşbütünleşme yaklaşımı içerisinde yer alan panel eşbütünleşme testlerinin iki tanesini bu çalışmada kullanacağız. Bunlar Pedroni (1997) ve Kao (1999) eşbütünleşme testleridir. Bu testleri kısaca şu şekilde açıklayabiliriz.

Pedroni eşbütünleşme testinde birinci adım, hipotezde ileri sürülen eşbütünleşme regresyonundan artıkları elde etmektir. En genel durumda $t = 1, 2, \dots, T$; $i = 1, 2, \dots, N$ ve $m = 1, 2, \dots, M$ olmak üzere eşbütünleşme regresyonu aşağıdaki gibi yazılır.

$$y_{i,t} = \alpha_i + \delta_i t + \beta_{1i} x_{1i,t} + \beta_{2i} x_{2i,t} + \dots + \beta_{Mi} x_{Mi,t} + e_{i,t}$$

Burada T zaman boyutu, N paneldeki birim sayısı, M değişken sayıdır. Panelin N tane farklı bireyi olduğundan her biri M değişkene sahip N farklı denklem olduğu düşünülebilir. Eğim katsayıları $\beta_{1i}, \beta_{2i}, \dots, \beta_{Mi}$ 'nin panelin bireyleri boyunca değişmesine izin verilmektedir. α_i bireye özel sabit ya da bireyler boyunca değişmesine izin verilen sabit etki parametresidir. İlave olarak bazı uygulamalar için paneldeki özel zaman trendini koymak tercih edilebilir. Bu durum $\delta_i t$ ile gösterilir. Aynı zamanda α_i 'nin ihmal edildiği durumu da seçmek yaygındır.

Pedroni, yedi farklı istatistiğin küçük örneklem özelliklerini incelemiş ve asimptotik dağılımlarını türetmiştir. Bu yedi istatistiğin dördü gruplar içi (within dimension) olarak bilinir ve gruplar boyunca veriyi bir araya getirmeye (pooling) dayalıdır. Tablo 5.4'te bu yedi istatistiğin tanımları ve formülleri verilmektedir.

Tablo 5.4. Pedroni Panel Eşbütünleşme İstatistikleri

İstatistik	Formülasyon
1. Panel ν - istatistiği	$T^2 N^{3/2} Z_{\hat{\nu}_{N,T}} = T^2 N^{3/2} \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^2 \right)^{-1}$
2. Panel ρ - istatistiği	$T\sqrt{N} Z_{\hat{\rho}_{N,T-1}} = T\sqrt{N} \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^2 \right)^{-1} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} (\hat{e}_{i,t-1}^2 \Delta \hat{e}_{i,t} - \hat{\lambda}_i)$
3. Panel t - istatistiği (parametrik olmayan)	$Z_{t_{N,T}} = \left(\tilde{\sigma}_{N,T}^2 \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^2 \right)^{-1/2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} (\hat{e}_{i,t-1}^2 \Delta \hat{e}_{i,t} - \hat{\lambda}_i)$
4. Panel t - istatistiği (parametrik)	$Z_{t_{N,T}}^* = \left(\tilde{\sigma}_{N,T}^{*2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^{*2} \right)^{-1/2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^* \Delta \hat{e}_{i,t}^*$
5. Grup ρ - istatistiği	$TN^{-1/2} \tilde{Z}_{\hat{\rho}_{N,T-1}} = TN^{-1/2} \sum_{i=1}^N \left(\sum_{t=1}^T \hat{e}_{i,t-1}^2 \right)^{-1} \sum_{t=1}^T (\hat{e}_{i,t-1}^2 \Delta \hat{e}_{i,t} - \hat{\lambda}_i)$
6. Grup t - istatistiği (parametrik olmayan)	$TN^{-1/2} \tilde{Z}_{t_{N,T}} = N^{-1/2} \sum_{i=1}^N \left(\hat{\sigma}_i^2 \sum_{t=1}^T \hat{e}_{i,t-1}^2 \right)^{-1/2} \sum_{t=1}^T (\hat{e}_{i,t-1}^2 \Delta \hat{e}_{i,t} - \hat{\lambda}_i)$
7. Grup t - istatistiği (parametrik)	$TN^{-1/2} \tilde{Z}_{t_{N,T}}^* = N^{-1/2} \sum_{i=1}^N \left(\sum_{t=1}^T \hat{S}_i^{*2} \hat{e}_{i,t-1}^{*2} \right)^{-1/2} \sum_{t=1}^T \hat{e}_{i,t-1}^* \Delta \hat{e}_{i,t}^*$

Kaynak: Pedroni, P. (1999). Critical Values For Cointegration Tests In Heterogeneous Panels With Multiple Regressors.

Temel hipotezi ve eşbütünleşme denklemi Pedroni Eşbütünleşme ile benzer şekilde ifade edilebilecek olan Kao Eşbütünleşme testini kısaca şu şekilde ifade edebiliriz.

ρ (otoregresif parametre) en küçük kareler yöntemi tahmincisi aşağıdaki gibidir:

$$\hat{\rho} = \frac{\sum_{i=1}^N \sum_{t=2}^T \hat{e}_{i,t} \hat{e}_{i,t-1}}{\sum_{i=1}^N \sum_{t=2}^T \hat{e}_{i,t-1}^2}$$

$\rho=1$ için t istatistiği:

$$t_{\rho} = \frac{(\hat{\rho}-1) \sqrt{\sum_{i=1}^N \sum_{t=2}^T \hat{e}_{i,t-1}^2}}{S_e}$$

$$S_e = \left(\frac{1}{NT}\right) \sum_{i=1}^N \sum_{t=2}^T (\hat{e}_{i,t} - \hat{\rho} \hat{e}_{i,t-1})^2$$

Kao (1999) panel eşbütünlüme testinde, geliştirilen istatistiklerden DF_ρ ve DF_t testleri, hataların ve regresörlerin güçlü dışsallığına dayandırılmaktadır. DF_ρ^* ve DF_t^* istatistikleri ise hataların ve regresörlerin arasındaki içsel ilişkiyi içeren eşbütünlüme için geliştirilmiştir. Bu istatistikler:

$$DF_\rho = \frac{\sqrt{NT(\hat{\rho} - 1)} + 3\sqrt{N}}{\sqrt{10.2}}$$

$$DF_t = \sqrt{1.25t_\rho + \sqrt{1.875N}}$$

$$DF_\rho^* = \frac{\sqrt{NT}(\hat{\rho} - 1 + \frac{3\sqrt{N}\hat{\sigma}_v^2}{\hat{\sigma}_{0v}^2})}{\sqrt{3 + \frac{36\hat{\sigma}_v^4}{5\hat{\sigma}_{0v}^4}}}$$

$$DF_t^* = \frac{t_\rho \frac{\sqrt{6N}\hat{\sigma}_v}{2\hat{\sigma}_{0v}}}{\sqrt{\frac{\hat{\sigma}_{0v}^2}{2\hat{\sigma}_v^2} + \frac{3\hat{\sigma}_v^2}{10\hat{\sigma}_{0v}^2}}}$$

olarak hesaplanır. Son iki istatistikteki $\hat{\sigma}_v^2$ ve $\hat{\sigma}_{0v}^2$ aşağıdaki gibi elde edilmektedir.

$$\hat{\sigma}_v^2 = \hat{\Sigma}_v - \hat{\Sigma}_{v\varepsilon} \hat{\Sigma}_\varepsilon^{-1}$$

$$\hat{\sigma}_{0v}^2 = \hat{\Omega} - \hat{\Omega}_{v\varepsilon} \hat{\Omega}_\varepsilon^{-1}$$

Pedroni ve Kao eşbütünlüme testlerine ait istatistiki ve formülasyon bilgileri kısaca bu şekilde ifade edilebilir. Sırasıyla Tablo 5.5 ve Tablo 5.6'da analizimizde kullandığımız değişkenlere ait Pedroni ve Kao eşbütünlüme analizi için Eviews 9 programından elde edilen sonuçlar verilmektedir.

Tablo 5.5. Pedroni Eşbütünleşme Test Sonuçları

	Pedroni Eşbütünleşme Testi	
	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Panel v-Statistic	-1.224.920	0.8897
Panel rho-Statistic	1.734.596	0.9586
Panel PP-Statistic	-6.043.334	0.0000*
Panel ADF-Statistic	-6.300.582	0.0000*
Group rho-Statistic	4.673.287	10.000
Group PP-Statistic	-4.533.549	0.0000*
Group ADF-Statistic	-4.758.954	0.0000*

Not: *: %1 Anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Pedroni Eşbütünleşme test sonuçları göz önünde bulundurulduğunda yedi istatistikten dördünün %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu ve H_0 :*eşbütünleşme yoktur* hipotezinin reddedildiği söylenebilir. Bu durumda değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi vardır ya da değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki söz konusudur denebilir.

Tablo 5.6. Kao Eşbütünleşme Test Sonucu

	Kao Eşbütünleşme Testi	
	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
ADF	-2.272.744	0.0115**

Not: **: %5 Anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Kao Eşbütünleşme test sonucunda ise %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu ve H_0 :*eşbütünleşme yoktur* hipotezinin reddedildiği söylenebilir. Bu durumda aynı şekilde değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi vardır ya da değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki söz konusudur denebilir.

5.1.6. Panel Eşbütünleşme Tahmincileri

Eşbütünleşme testi sonucunda H_0 :*eşbütünleşme yoktur* hipotezi reddedildiği durumda değişkenler arasında eşbütünleşmenin olduğu, bir diğer ifade ile değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu aşamadan sonra bu ilişkinin yönünü ve derecesinin belirlenmesi için uzun dönem parametrelerinin tahmin edilmesi gerekmektedir.

Bu amaçla Pedroni(2000, 2001) panel tam düzeltilmiş en küçük kareler (FMOLS) ve dinamik en küçük kareler (DOLS) yöntemlerini geliştirmiştir. FMOLS ve DOLS özellikle değişkenlerin birinci dereceden durağan olduğu heterojen

panellere uygulandığında en küçük kareler (OLS) yöntemine göre oldukça üstündür. Bu tür panellerde FMOLS yöntemi ile edilen tahminler asimptotik olarak sapmasızdır (Harb, 2003: 1-32).

FMOLS tahmin edicisi basitçe, $\beta_{GFM}^* = N^{-1} \sum_{i=1}^N \beta_{FMI}^*$ olarak ifade edilebilir. Burada β_{FMI}^* panel verinin her birimin zaman serisi denkleminin FMOLS yöntemiyle tahmin edilmesiyle elde edilir. Benzer şekilde, t-istatistiği de $t_{\beta_{GFM}^*} = N^{-1/2} \sum_{i=1}^N t_{\beta_{FMI}^*}$ şeklinde yazılabilir (Nazlıoğlu, Soytaş, 2012:1098-1104).

DOLS yöntemi ile eşbütünleşme parametrelerini tahmin edebilmek için, aşağıdaki panel modelinin her bir birimi için OLS ile tahmin edilmesi gerekmektedir.

$$\ln(gsyih)_{it} = \beta_{0i} + \beta_{1i} \ln(e)_{it} + \beta_{2i} \ln(s)_{it} + \beta_{3i} \ln(gcp)_{it} + \sum_{k=-Ki}^{Ki} \alpha_{ik} \ln(e)_{it} + \sum_{k=-Ki}^{Ki} \delta_{ik} \ln(s)_{it} + \sum_{k=-Ki}^{Ki} \theta_{ik} \ln(gcp)_{it} + \varepsilon_{it}$$

Burada $-Ki$ ve Ki öncül ve gecikmeleri ifade etmektedir. Panel DOLS tahmin edicisi basitçe $\beta_{GD}^* = N^{-1} \sum_{i=1}^N \beta_{Di}^*$ olarak ifade edilebilir. β_{Di}^* yukarıdaki denklemin bireysel tahmininden elde edilmektedir. Ayrıca t-istatistiği de $t_{\beta_{GD}^*} = N^{-1/2} \sum_{i=1}^N t_{\beta_{Di}^*}$ şeklinde yazılabilir (Nazlıoğlu, Soytaş, 2012:1098-1104).

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin yönünün ve derecesinin belirlenebilmesi için Pedroni (2000, 2001) tarafından geliştirilen FMOLS ve DOLS modelleri kullanılarak eşbütünleşmiş veriler arasında regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 5.7’de verilmiştir.

Tablo 5.7. Eşbütünleşme Tahminleri Analiz Sonuçları

Bağımlı Değişken ln(gsyih)	FMOLS			DOLS		
	Katsayı	Test İstatistiği	Olasılık Değeri	Katsayı	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
ln(e)	2.305	94.463	0.000*	3.491	37.079	0.000*
ln(s)	-0.063	-2.386	0.0175**	-0.311	-9.386	0.000*
ln(gcp)	0.080	2.345	0.0195**	0.689	5.355	0.000*

Not: *:%1 Anlamlılık düzeyini göstermektedir. **: %5 Anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Elde edilen sonuçlara bakıldığında her iki tahminci için sonuçların anlamlı olduğu görülmektedir. FMOLS tahmincisine göre emeğin %1 istatistiki anlamlılık

düzeyinde GSYİH ile pozitif ilişkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Yine FMOLS tahmincisine göre sermayenin %5 istatistiki anlamlılık düzeyinde GSYİH ile negatif ilişkisinin olduğunu ve asıl olarak ölçmek istediğimiz rekabet gücünün ise %5 anlamlılık düzeyinde GSYİH ile pozitif ilişkisinin olduğunu söyleyebiliriz. DOLS tahmincisine göre ilişkilerin yönünün FMOLS tahmincisindeki ile aynı fakat bütün değişkenler için istatistiki anlamlılık düzeyinin %1 olduğunu tablodan görmekteyiz.

İlişkilerin derecesinden bahsetmek gerekirse FMOLS tahmincisi için emek miktarındaki %1'lik artış sonucunda GSYİH' da %2.305'lik bir artış, sermaye miktarındaki %1'lik artış sonucunda GSYİH' da %0.063' lük bir azalış ve rekabet gücündeki %1'lik artış sonucunda GSYİH' da %0.08' lik bir artış olacağı sonucunu elde ettik. DOLS tahmincisi için emek miktarındaki %1'lik artış sonucunda GSYİH'da %3.491'lik bir artış, sermaye miktarındaki %1'lik artış sonucunda GSYİH' da %0.311' lük bir azalış ve rekabet gücündeki %1'lik artış sonucunda GSYİH' da %0.689' lik bir artış olacağı sonucunu elde ettik.

5.1.7. Panel Nedensellik Testi

Nedensellik analizi, iki değişken arasındaki nedensel ilişkinin varlığını ve yönünü test etmek için kullanılır. Bu ilişki tek yönlü olabildiği gibi, çift yönlü bir nedensellik ilişki olarak da tespit edilebilmektedir.

Granger nedenselliği; “Y'nin öngörüsü, X'in geçmiş değerlerinin kullanılmadığı duruma göre daha başarılı ise X, Y'nin Granger nedenidir” şeklinde tanımlamıştır. Bu ifadenin doğruluğu sılandıktan sonra ilişki X'den Y'ye doğru şeklinde ifade edilir. Yapılan analizler sonucunda, iki değişkenin birbirini gecikmeli olarak etkileyip etkilemediği, eğer etkiliyorsa bu nedenselliğin tek yönlü (X'den Y'ye doğru veya Y'den X'e doğru) veya çift yönlü (hem X'den Y'ye doğru hem de Y'den X'e doğru) olduğu ortaya konulmaktadır (Granger, 1969: 424-438).

Panel veri çerçevesinde Granger nedenselliğini test ederken temel bir çatı oluşturacak olan model, aşağıda ifade edilmiştir. Bu doğrultuda; Granger nedensellik tanımına göre, $i=1, \dots, N$ olmak üzere X_{it} için kullanılabilen bilgiden ayrı olarak, söz konusu tüm bilgiyi kullanıp Y_{it} 'yi daha iyi tahmin edebiliyorsa her birey için X_{it} ,

Y_{it} 'ye neden olmaktadır denilir. Panele uyarlanmış durağan bir model incelendiğinde; her i birim için $t=1, \dots, T$ iken

$$Y_{it} = \sum_{k=1}^p \gamma^{(k)} Y_{i,t-k} + \sum_{k=1}^p \beta_i^{(k)} X_{i,t-k} + \vartheta_{it} \quad \text{ve}$$

$p \in N^*$ ve $\vartheta_{it} = \alpha_i + \varepsilon_{it}$ iken ε_{it} bağımsız özdeşçe dağılmış (i.i.d.) $(0, \sigma_\varepsilon^2)$, $\gamma^{(k)}$ ile $\beta_i^{(k)}$ sabit, $k=1, \dots, p$, $\beta_i^{(k)}$ 'nin bireysel bir boyutu olabilirken $\gamma^{(k)}$ 'nin tüm bireyler için aynı olduğu varsayılabilir.

Çalışmada analiz edilen değişkenler arasındaki nedensel ilişkinin varlığını ve yönünü test etmek amacıyla Granger tarafından üretilen model kapsamında gerçekleştirilen Granger nedensellik testinde gecikme aralığı olarak 2 yıl kullanılmıştır. Test sonucunda elde edilen değerlere Tablo 5.8'de yer verilmektedir.

Tablo 5.8. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi (H_0)	F-istatistiği	Olasılık Değeri
Emek miktarı, GSYİH'nın Granger nedeni değildir.	0.207	0.813
GSYİH, emek miktarının Granger nedeni değildir.	7.600	0.000*
Sermaye miktarı, GSYİH'nın Granger nedeni değildir.	1.139	0.321
GSYİH, sermaye miktarının Granger nedeni değildir.	18.840	0.000*
Rekabet gücü, GSYİH'nın Granger nedeni değildir.	0.547	0.579
GSYİH, Rekabet gücünün Granger nedeni değildir.	4.359	0.013**
Sermaye miktarı, emek miktarının Granger nedeni değildir.	9.104	0.000*
Emek miktarı, sermaye miktarının Granger nedeni değildir.	0.328	0.721
Rekabet gücü, emek miktarının Granger nedeni değildir.	1.776	0.171
Emek miktarı, rekabet gücünün Granger nedeni değildir.	1.241	0.290
Rekabet gücü, sermaye miktarının Granger nedeni değildir.	1.120	0.327
Sermaye miktarı, rekabet gücünün Granger nedeni değildir.	5.603	0.004*

Not: *: %1 Anlamlılık düzeyini göstermektedir. **: %5 Anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Nedensellik testi sonuçlarında olasılık değerlerinin baz alınması yeterlidir. Bu durumda diğer analizlerde olduğu gibi olasılık değerinin sırasıyla 0.10, 0.05 ve 0.01'den küçük olup olmadığına bakılır. Olasılık değerinin bu değerlerden küçük olması durumunda bu anlamlılık düzeyinde H_0 : 1.değişken 2.değişkenin Granger nedeni değildir temel hipotezi reddedilir. Sonuç olarak Tablo 4.25'ten görüleceği üzere, GSYİH'nın %1 anlamlılık düzeyinde emek ve sermaye miktarının, %5 anlamlılık düzeyinde rekabet gücünün Granger nedenidir. %1 anlamlılık düzeyinde sermaye miktarının emek miktarının ve rekabet gücünün Granger nedeni olduğu, ortaya konulmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Rekabet gücü ile ekonomik büyüme ilişkisinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada Dünya Ekonomik Forumu'nun yıllık olarak yayımladığı Küresel Rekabet Gücü Endeksinde yer alan rekabet gücü ve modeli daha anlamlı kılabilmek adına sermaye miktarı ve emek miktarı ek değişkenler olarak modele dahil edilmiştir. Burada ekonomik büyüme bağımlı değişkeni ifade ederken emek, sermaye ve rekabet gücü bağımsız değişkenlerdir. Çalışma 34 OECD ülkesi ve 2001-2014 dönemini kapsamaktadır. Veriler panel data verisi olarak analiz edildiğinden elde edilen sonuçlar tüm panel için geçerlidir. Kısacası yapacağımız yorumlar 34 OECD ülkesini kapsamaktadır.

Gerekli ön hazırlık testleri olan yatay kesit bağımlılığı ve birim kök testleri yapıldıktan sonra bağımsız değişkenler ile ekonomik büyüme arasında eşbütünleşme analizi yapılmıştır. Bunun için Pedroni ve Kao eşbütünleşme testleri kullanılmıştır. Sonuç olarak bu değişkenler ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin söz konusu olduğu ve kurulan modelin anlamlı olduğu ortaya konulmuştur. Var olan bu ilişkinin yönünün ve derecesinin belirlenebilmesi amacı ile Panel FMOLS ve Panel DOLS eşbütünleşme katsayı tahminicileri kullanılmıştır. Bu tahminiciler ile yapılan analizde emek miktarı ve rekabet gücü değişkenlerinin ekonomik büyümeyi pozitif, sermaye miktarının ise ekonomik büyümeyi negatif yönde ve anlamlı bir biçimde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sayısal olarak ifade etmek gerekirse, emek mikrandaki %1 lik bir artışın Panel FMOLS tahmincisine göre ekonomik büyümeyi yaklaşık olarak %2.3, Panel DOLS tahmincisine göre ise yaklaşık olarak % 3.49 kadar artırdığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde rekabet gücündeki %1 lik bir artışın Panel FMOLS tahmincisine göre ekonomik büyümeyi yaklaşık olarak %0.08, Panel DOLS tahmincisine göre ise yaklaşık olarak % 0.68 kadar artırdığı tespit edilmiştir. Sermaye miktarındaki %1 lik

bir artış ise Panel FMOLS tahmincisine göre ekonomik büyümeyi yaklaşık olarak %0.06, Panel DOLS tahmincisine göre ise yaklaşık olarak % 0.31 kadar azalttığı tespit edilmiştir. Bu değerleri kurguladığımız regresyon modelinde göstermek istersek, aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz. Denklemler sırasıyla Panel FMOLS ve Panel DOLS tahmincilerinden elde edilen katsayılar ile oluşturulmuştur.

Fmols Tahmircisi

$$LN(gsyih)=2.305LN(e)-0.063LN(s)+0.080LN(gcp)$$

Dols Tahmircisi

$$LN(gsyih)=3.491LN(e)-0.311LN(s)+0.689LN(gcp)$$

Rekabet gücündeki ve emek miktarındaki artışların ekonomik büyümeyi pozitif yönlü etkilemesi beklenen bir sonuç iken, sabit sermaye birikiminin negatif yönlü etkide bulunması özellikle ülkelerin faktör donanımına uygun olmayan yatırımlarının uzun vadede negatif etkiler doğuracağına işaret etmektedir. Ayrıca sermaye yatırımları için gerekli kaynak birikimi için yapılan tasarrufların tüketim düzeyini düşürmesi ve bunun da ekonomik büyüme süreci üzerinde oluşturduğu daralma da bu etkinin ortaya çıkmasında etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Modele dâhil edilen değişkenler arasındaki nedensellik analizi sonuçlarına bakıldığında ise bağımlı değişken olan ekonomik büyüme(GSYİH)'nın bağımsız değişkenler olan emek, sermaye ve rekabet gücünün Granger nedeni olduğu tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenlerden biri olan sermaye miktarının ise diğer bağımsız değişkenler yani emek miktarı ve rekabet gücünün Granger nedeni olduğu tespit edilmiştir. Bu durumu kısaca açıklamak gerekirse GSYİH gecikmeli değerleri emek, sermaye ve rekabet gücünün gelecekteki değerleri hakkında istatistiki olarak anlamlı bilgiler vermektedir. Aynı şekilde sermaye birikiminin gecikmeli değerleri emek ve rekabet gücünün gelecekteki değerleri hakkında istatistiki olarak anlamlı bilgiler vermektedir.

Öneriler

Çalışma sonuçları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, paneli oluşturan ülkelerde rekabet gücünün ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği açık bir

şekilde görülmüştür. Teorik ve uygulamadaki durum göz önüne alındığında, dünyada rekabet gücünü artıran ülkelerin konumlarını sürekli daha iyiye taşıdıkları bilinen bir gerçektir. Rekabet gücünün gelişiminde bazı ülkeler sadece ekonomik performanslarını veya altyapı düzenlemelerini, iş âlemi etkinliklerini ve kamu etkinliklerini geliştirirken; bazı ülkeler ise bu alt endekslerden birkaçında veya hepsinde ilerleme sağlamaktadırlar. Özellikle Türkiye'nin de aralarında bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde özel sektörün öncülüğünde başlayan rekabet gücünü artırmaya yönelik adımlar, kamu kesimi tarafından sağlanan destekle daha uzun vadede sonuç vermesi beklenen ekonomik performans ve altyapı endekslerini de güçlendirecektir. Bu endekslerdeki zayıflığın giderilmesi ise orta gelirli ülkelerin üst gelir grubuna geçişte büyük avantaj elde edecekleri umulmaktadır. Aksi takdirde, yerinde sayacakları ve son dönem moda tanımlamasıyla orta gelir tuzağından kurtulamayacakları ileri sürülebilir.

Söz konusu olan rekabet gücünü artırmak için başta Dünya Ekonomik Forumunun ve birçok kurumun rekabet gücünü ölçerken dikkate aldığı kriterlerde ilerleme sağlamak önem arz etmektedir. Bu anlamda aşağıda sıralanan öneriler ülkelerin rekabet güçlerini ve dolayısıyla ekonomik büyümelerini artırmakta yararlı olacak kanaatindeyiz.

- Öncelikle ülkelerde yer alan gerek kamu gerekse özel kurumların belirtilen şartlara uygun olması ve şeffaf bir denetim sisteminin var olması önemli ve gereklidir. Bu şartları kısaca şöyle özetleyebiliriz. Kamu kurumlarının, mülkiyet haklarını korumak, yolsuzlukları önlemek, yetkinin kötüye kullanılmasını önlemek ve güvenliği sağlamak gibi başlıca sorumluluklarını yerine getirmesi gerekmektedir. Özel kurumların ise kurumsal etik kurallarına uygun davranarak denetim ve raporlamaları standartlara uygun yapmakla birlikte azınlıkların haklarını da korumaları gerekmektedir.
- Bir ülkenin sağlam bir altyapıya sahip olması hem ulaşımda hem de iletişimde hızlı olması anlamına gelir ki bu da rekabet gücünün artırılması için önemli bir faktördür. Bu anlamda gerek ulaşım altyapısındaki kara yolların ve demiryollarının kalitesi, liman altyapısının kalitesi ile hava

ulaşımının kalitesi gerekse iletişim altyapısındaki elektrik ve telefon altyapısının kalitesi önem verilmesi gereken başlıklar olarak sıralanabilir.

- Bir ÷lkede bulunan bireylerin sağlıklı olmaları ÷lkenin verimliliği ve gelişimi için elbette önemlidir. Bunun yanında temel eğitim düzeyinin yüksek olması ÷lkenin beşeri sermayesinin artacağı yönünde olumlu sinyaller verir. O halde ÷lkelerin sağlık alanında atacağı adımlar, getireceği yenilikler ve yapacağı yatırımların ÷lkelerin rekabet gücüne ve dolayısıyla ekonomik büyümelerine katkı sağlayacağını vurgulamak gerekmektedir. Aynı zamanda gerek ilköğretim diye adlandırdığımız temel eğitim gerekse mesleki ve yüksek eğitim düzeyinin artırılması son derece önemli konulardır. Bu konularda yine özellikle hükümetlerin yapacağı yatırımlar ve atacağı adımlar ÷lkeleri bir adım ileriye taşıyacaktır.
- Ekonomik büyüme için önem verilmesi gereken bir diğer husus piyasaların etkinliğidir. Burada karşımıza üç tür piyasa çıkmakta ve bu piyasaların etkin olması ÷lkelerin daha fazla rekabet gücü elde etmelerine ve dolayısıyla daha hızlı büyümelerine olanak sağlamaktadır. İlk olarak mal piyasasına bakıldığında bu piyasadaki gerek yurtiçi gerekse yurtdışı rekabetin gerektiği gibi olması önemlidir. Önemli olan bir diğer husus ise müşterinin eğitim düzeyinin ve davranışlarının kalitesi, daha geniş anlamıyla talep koşullarının kalitesidir.
- İkinci olarak değinilmesi gereken piyasa işgücü piyasasıdır. ÷lkedeki insanların istihdam edilmekle birlikte gerekli ve uygun çalışma koşullarının sağlanması, donanımlı insanların emek piyasasına kazandırılması ve insanların işini severek yapması gibi konular göz ardı edilmemesi gereken konulardır. Üçüncü piyasa ise finansal piyasadır. Bu piyasada önem verilmesi gereken ise kısaca ÷lkedeki paranın etkin bir şekilde kullanılabilmesinin yanında bu paranın güvenli bir şekilde dolaşımda olmasıdır.
- Ekonomik büyüme için en önemli faktörlerden bir diğeri de teknolojidir. Özellikle temel gereklilikleri yerine getirmiş olan ve gelişmekte olan ÷lke grubuna giren başta Türkiye gibi ÷lkeler için teknoloji, gelişmiş ÷lke olma yolunda en fazla önemin verilmesi gereken faktörlerden biridir. Aynı zamanda rekabetin olmazsa olmazlarından olan teknoloji düzeyinin

artırılması için teknolojinin benimsenmesi ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması gereklidir. Bunun için de gerek firmaların gerekse ülkelerin teknoloji yatırımlarını artırmaları son derece önem arz etmektedir.

- Son olarak özellikle gelişmiş ülke grubunda olan veya bu gruba dâhil olmaya yakın ülkelerin var olan rekabet güçlerini koruyabilmek ve ekonomik büyümelerini sürdürürebilme adına önem vermeleri gereken konular iş âleminin sofistikeliği ve yeniliktir. Öncelikle elde edilen gelişmişlik seviyesinin korunabilmesi adına ülkenin kendi ihtiyaçlarını karşılaması ve uluslararası piyasalarda söz sahibi olması gerekir. Bu da ülkedeki yerel tedarik durumu, üretimin gelişmişliği ve üretilen mal ve hizmetlerin uluslararası piyasalara dağıtılmasına bağlıdır. Bunların yeterli şekilde yerine getirilmesi ülkenin gelişmiş ülkelere karşı rekabet gücünü artıracaktır.
- Son dönem moda tabiri ile inovasyon olarak kullanılan yenilik düzeyi, genelde ülkede yapılan bilimsel çalışmalar ve yapılan ar-ge harcamalarına bağlı olarak ölçülmektedir. Ülkeleri gelişim için bir adım ileriye götürecek olan yeniliktir. Gerek var olan teknoloji gerekse yapılan üretim düzeyi belli bir seviyeden sonra büyüme getiremeyecektir. Bu nedenle optimum seviyeye ulaşan ülkeler özellikle devlet düzeyinde uygulayacakları politikalarla yenilik kapasitesini artırmalı, bilimsel araştırma kurumlarını geliştirmeli ve ileri teknolojiyi ülkeye kazandırmalıdır. Bunun yanında firmalar da ar-ge yatırımlarına önem vererek üniversiteler ile işbirliği içinde olmalı ve daha yenilikçi fikirlere kapılarını açık tutmalıdırlar.

Bütün bu önerilerin dikkate alınması öncelikle rekabet günü ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi artıracak kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Aiginger, K. (1998). A Framework for Evaluating the Dynamic Competitiveness of Countries. *Structural Change and Economic Dynamics*, 9(2): 159-188.
- Aghion, P.; P. Howitt (1992). A Model of Growth Through Creative Destruction. *Econometrica*, 60(2), 323-351
- Akıncı, A. (2001). *Rekabetin Yatay Kısıtlanması*. Rekabet Kurumu, Yüksek Lisans Tez Serisi No:5, Ankara, ss.3-6.
- Aktan, C.C., Vural, İ.Y. (2004). *Rekabet Gücü ve Rekabet Stratejileri*. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Rekabet Dizisi:2, Ankara, ss.11-54.
- Aktan, C.C. (2006). *Kurumsal İktisat Kurallar, Kurumlar ve Ekonomik Gelişme*. Sermaye Piyasası Kurulu, Kurumsal Araştırmalar Serisi No:2, Ankara, ss.VII.
- Altunkaynak, B. (2007). *Sektörel Panel Veri Analizi Yaklaşımıyla Türkiye'nin AB Ülkelerine İmalat Sanayi Bakımından İhracatının Belirlenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, ss.17-25.
- Amar, M. B., & Hamdi, M. T. (2012). Global Competitiveness and Economic Growth: Empirical Verification for African Countries. *International Journal of Economics and Finance*, 4(6): 125-131.
- Arrau, P. (1989). Human Capital and Endogenous Growth in a Large-Scale Life-Cycle Model. *World Bank Working Papers*, No.342: 14-25.
- Atalay, M., Turhan M. (2003). Küreselleşme, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türk İmalat Sanayi. *DPT Planlama Dergisi*, *DPT'nin Kuruluşunun 42. Yılı Özel Sayı*, 95.

- Ateş, S. (1998). *Yeni İçsel Büyüme Teorileri Ve Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamiklerinin Analizi*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, ss. 26-166.
- Atik, H. (2005). *Yenilik ve Ulusal Rekabet Gücü*. Detay Yayıncılık, Ankara, ss.14-58.
- Baltagi, B. (2005). *Panel Data: Theory and Applications*. Physica-Verlag, Heidelberg, ss.4-7.
- Başkılıç, E. (2006). *Türkiye'nin Uluslararası Rekabet Gücü; Bazı AB Ülkeleri Kiyaslaması*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, ss.34.
- Biber, A.M. (2010). İktisadi Büyümede Kurumsal Faktörler ve Kurumsa Değişim. *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 19: 1-24.
- Buccirossi, P., vd. (2009). Competition Policy and Productivity Growth: An Empirical Assessment. *Governance And The efficiency Systems*, Discussion Paper No:283: 1-29.
- Cazacu, A. M. (2015). Global Competitiveness Index and economic growth. In *International Finance and Banking Conference*, Bucharest, ss. 369-373.
- Cengiz, O. (2013). *Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Japonya Üzerine Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, ss.5-33.
- Clougherty, J. A. (2010). Competition Policy Trends and Economic Growth: Cross-National Empirical Evidence. *International Journal of the Economics of Business*, 17(1): 111-127.
- Coşkun, A. (2007). *Uluslararası Rekabet Gücü ve Çin*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.15
- Doğan, N. (2005). *Avrupa Birliği Ülkeleri ve Avrupa Birliğine Aday Ülkelerin Yakınsama Hipotezi: Panel Veri Analizi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.46-51.

- Durand, M., Simon, J., Webb C. (1992). OECD's Indicators of International Trade and Competitiveness. OECD Economics Department Working Papers, No:120, ss.5.
- Dutz, M. A., Hayri, A. (2000). Does more intense competition lead to higher growth? *World Bank Publications*. Policy Research Working Paper No:2320: 1-26.
- Ece, N. (2016). Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu Ve 2016-2018 Hedefleri. <http://www.vergivizyon.net/uluslararasi-muhasebeciler-federasyonu-ve-2016-2018-hedefleri/> (28.06.2016).
- Erdölek, Ö. (2016). Rekabet ve Rekabet Gücü Nedir? <http://www.iktisadi.org> (06.07.2016)
- Erol, Y., İnce, A.R. (2012). Stratejik Yönetim Açısından Türkiye Krom Madenciliğinin Rekabetçilik Analizi: Sektörel Üstünlükler, Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. *Zeitschrift für die Welt der Türken (Journal of World of Turks)*, 4(3):53-73.
- Eser, B. (2012). *Ekonomik Büyüme ve İstihdam İlişkisi: Türkiye Uygulaması*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.29.
- Feurer, R., Chaharbaghi, K. (1994). Defining Competitiveness: A Holistic Approach. *Management Decision*. 32(2):49-50.
- Frenkel, M., Trauth, B.T. (1996). The Effect of Subsidies in a Research-Driven Endogenous Growth Model. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.201.4716&rep=rep1&type=pdf>, (20.06.2016)
- Gemmell, N. (1996). Evaluating the Impacts of Human Capital Stocks and Accumulation on Economic Growth: Some New Evidence. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 58(1), 9-28.
- Gerni. C., Sarı, S., Gencer, A.H. ve Yurttañıkımaz, Z.Ç. (2012). Rekabet Gücü ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Orta Asya ve Kafkasya Geçiş Ekonomileri

Üzerine Bir İnceleme. International Conference On Eurasian Economies 2012: 140-150.

Gomaa, M. W. (2014). Competition and Economic Growth: An Empirical Analysis with Special Reference to MENA Countries. *Topics in Middle Eastern and African Economies*, 16(2): 192-213.

Gökmenoğlu, S.M. (2011). *OECD Ülkelerinde Uluslararası Rekabet Gücü*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, ss. 41-47.

Göral, F. (2015). *Doğal Gaz Fiyatlarını Etkileyen Faktörler: Panel Veri Analizi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss. 106-107.

Granger, C. W. (1969). Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Models. *Econometrica*, 36(3): 424-438.

Grossman, G.M., Helpman E. (1991). *Innovation and Growth in the Global Economy*. MIT Press, Cambridge, ss.57.

Gujarati, D.N., Porter, D.C. (2012). *Temel Ekonometri*. Şenesen, Ü., Şenesen, G.G., Literatür Yayınları, İstanbul, ss.740.

Güner, A. (2015). *Türkiye Ve BRICS Ülkelerinin Sektörel Rekabet Güçlerinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, ss.4.

Güneş, S. (2012). Rekabet Düzeyi İle Büyüme Arasındaki İlişki: Panel Analizi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 3(7):43-54.

Gürak, H. (2006). *Ekonomik Büyüme ve Küresel Ekonomi*. Ekin Kitabevi, Ankara, ss.95-97.

Harb, N. (2003). Money demand function: a heterogeneous panel application. *United Arab Emirates University Working Paper*,3(4-1): 1-32.

- Harrod, R. F. (1939). An Essay in Dynamic Theory. *The Economic Journal*, 49(193):19-23.
- Hasdal, F. (2006). *Türkiye'nin Avrupa Birliği İle Rekabet Gücünün Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyol Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, ss.23.
- Hayek, F. A. (1982). *Law, Legislation and Liberty* (Cilt III). Routledge & Kegan Paul Ltd., London, ss.68-69.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=REKABET
 (06.07.2016)
- Hunter, A. (1966). *Competition And The Law*. Kelley Publishers, London, ss.15.
- IMD (International Institute for Management Development) Competitiveness Year Book, (2014). <https://www.imd.org/wcc/wcy-world-competitiveness-yearbook-online> (20.05.2016).
- Kaşıkcı, M.İ. (2007). *Globalleşme Sürecinde Uluslararası Hava Taşımacılığı Ve Türk Sivil Havayollarının Rekabet Gücü*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyol Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.182-184.
- Kazgan, G. (1985). *Ekonomide Dışa Açık Büyüme*. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, ss.37.
- Kalimeris, D. (2012). The Role Of Greece, Ireland, Italy, And Spain As Economic Competitors According To The WEF Index. *International Journal of Economics and Research*, 3(3): 101-114.
- Keyder, N., Sağlam, Y. ve Öztürk, M.K. (2004). International Competitiveness and the Unit Labor Cost Based Competitiveness Index. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 31(1): 43-70.
- Keskin, B. (2011). *Türkiyenin Uluslararası Rekabet Gücü ve Doğrudan Yabancı Sermaye Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyol Bilimler Enstitüsü, Adana, ss.166.

- Kibritçioğlu, A. (1996). Uluslararası Rekabet Gücüne Kavramsal Bir Yaklaşım. <https://www.researchgate.net/publication/23746434> (06.05.2016).
- King, R.G., S.T. Rebelo (1990). Public Policy and Economic Growth: Developing Neoclassical Implications. *Journal of Political Economy*, 98(5): 126-150.
- Kordalska, A., Olczyk, M. (2015). Global Competitiveness and Economic Growth: A One-Way or Two-Way Relationship?. *Equilibrium*, 11(1): 121-142.
- Kotan, Z. (2002). Uluslararası Rekabet Gücü Göstergeleri Türkiye Örneği. TCMB, Discussion Papers, W.P.No: 53, 1-21.
- Kök. R., Deliktaş, E. (2003), *Endüstri İktisadında Verimlilik Ölçme ve Strateji Geliştirme Teknikleri*. Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, ss.195.
- Lall, S. (2000). Turkish Performance in Exporting Manufactures: A Comparative Structural Analysis. QEH Working Paper Series QEHWPS47, <http://www3.qeh.ox.ac.uk/RePEc/qeh/qehwps/qehwps47.pdf> (28.06.2016).
- Lapinskienė, G. (2011). The Analysis Of The Relationship Between The Sustainable Development And Competitiveness In The European Countries. *Intelektinė Ekonomika*, 5 (3): 434-444.
- Lucas, R.E. Jr. (1988). On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, 22(1): 3-42.
- Manavkat, G. (2014). *Uluslararası Rekabet Gücünün Belirleyenleri: Türk İmalat Sanayi Üzerine Ampirik Analiz*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, ss. 26-39.
- Murat, S. (2007). *Dünden Bugüne İstanbul'un İşgücü ve İstihdam Yapısı*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2007-73, İstanbul, ss.193.
- Nazlıoğlu, Ş., Soytaş, U. (2012). Oil price, agricultural commodity prices, and the dollar: A panel cointegration and causality analysis. *Energy Economics*, 34: 1098-1104.

- McKenzie, R., Brackfield, D. (2008). *OECD System of Unit Labour Cost and Related Indicators*. OECD Statistics Working Papers 2008/04, OECD Publishing, ss.1-31.
- Önal, H. (2009). Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri ve Sanayileşme Stratejileri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss. 18-24.
- Parasız, İ. (2003). *Büyüme Teorileri*. Ezgi Kitabevi, Ankara, ss. 6.
- Pedroni, P. (1999). Critical Values For Cointegration Tests In Heterogeneous Panels With Multiple Regressors. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-0084.0610s1653/pdf> (28.07.2006)
- Pedron, P. (2004). Panel Cointegration Asymptotic And Finite Sample Properties Of Pooled Time Series Tests With An Application To The PPP Hypothesis. *Econometric Theory*, 20: 597-625.
- Petrariu, I. R., Bumbac, R., Ciobanu, R. (2013). Innovation: a path to competitiveness and economic growth. The case of CEE countries. *Theoretical and Applied Economics*, 20(5): 15-26.
- Polat, Ç. (2002). *Ölçek Ekonomileri; Küresel Rekabet Gücü Olguları İle Etkileşimi (Türkiye Otomobil Sektöründe Ölçek Ekonomilerinin Analizi)*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, ss.53-61.
- Porter, M.E. (1990). *Competitive Advantage of Nations*, Macmillian Inc., New York, ss.33-77.
- Rebelo, S.T. (1991). Long-Run Policy Analysis and Long-Run Growth. *Journal of Political Economy*, 99(3): 500-521.
- Ricardo, D. (2008). *Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri*. İş Bankası Yayınları, İstanbul, ss.106-107.

- Romer, P.M. (1986). Increasing Returns and Long-Run Growth. *Journal of Political Economy*, 94(5):1002-1037.
- Romer, P.M. (1990). Are Nonconvexities Important for Understanding Growth? *AEA Papers and Proceedings*, 80(2): 97-103.
- Saraç, T.B. (2009). *Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama (1988-2007)*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, ss.4.
- Scopelliti, A. D. (2009). Competition And Economic Growth: An Empirical Analysis For A Panel Of 20 OECD Countries. Munich Personal Repec Archive, <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/20127/> (15.03.2016)
- Seyidoğlu, H. (1999). *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*. Güzem Can Yayınları, İstanbul, ss.500.
- Siggel, E. (2007). International Competitiveness and Comparative Advantage: A Survey and a Proposal for Measurement. http://www.ifo.de/link/vsi07_mdc_degrauwe_Siggel_p2.pdf (09.0.2016).
- Smith, A. (1973). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. New York: ss.56-312.
- Stigler, G. (1957). Perfect Competiton, Historically Contemplated. *The Journal of Political Economy*, 65(1):1-17.
- Tuğlacı, P. (2002). *İngilizce-Türkçe Hukuk Terimleri Sözlüğü*. Remzi Kitabevi, İstanbul, ss.114.
- Tokatlıoğlu, İ. (1999). İktisadi Analizde Rekabet Kavramının Gelişimi. *Ekonomik Yaklaşım*, 10(33): 5-26.
- Topçuoğlu, M. (2001). *Rekabeti Kısıtlayan Teşebbüsler Arası İşbirliği Davranışları ve Hukuki Sonuçları*. Rekabet Kurumu Lisansüstü Tez Serisi No:7, Ankara, ss.8.

- Uçak, S. (2010) *Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamında Alternatif Enerji Ve Enerji Üretimi-Büyüme İlişkisi Panel Veri Analizi*. Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, ss.119.
- UNDP (United Nations Development Programme), (1995). Human Development Report. <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1995/chapters/> (18.06.2016).
- UNDP (United Nations Development Programme), (2007). Human Development Report. http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf (15.06.2016).
- UNDP (United Nations Development Programme), (2009). Human Development Report. http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Complete.pdf (15.06.2016).
- UNDP (United Nations Development Programme), (2010). Human Development Report. http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Complete_reprint.pdf (20.06.2016).
- Uysal, D. (1999). Teknolojik Gelişim ve Global Rekabet Üzerine Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, 1(3):29-34.
- Ünlükaplan, İ. (2009). Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde İktisadi Kalkınma, Rekabetçilik ve İnovasyon İlişkilerinin Kanonik Korelasyon Analizi ile Belirlenmesi. *Maliye Dergisi*, 157: 235-250.
- Vietor, R.H.K., Weinzierl, M.C. (2012). Macroeconomic Policy And U.S. Competitiveness. Harvard Business Review, <http://www.hbs.edu/competitiveness/Documents/USComp-VietorWeinzierl-WorkingPaper.pdf> (24.06.2016).
- WEF (World Economic Forum), (2010). The Global Competitiveness Report 2010-2011. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf (11.04.2016).

WEF (World Economic Forum), (2014). The Global Competitiveness Report 2014-2015. <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/rankings/#indicatorId=GCI.A> (12.05.2016).

Yurttançıkmaz, Z.Ç. (2014). *Seçilmiş Ülkelerde Rekabet Gücünün Belirleyicileri Ve Büyüme İlişkileri*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, ss.VI-211.

EKLER

Ek 1. Çalışmada Ele Alınan Ülkeler

ÜLKELER		
KISALTMASI	İNGİLİZCE	TÜRKÇE
AUS	Australia	Avustralya
AUT	Austria	Avusturya
BEL	Belgium	Belçika
CAN	Canada	Kanada
CHL	Chile	Şili
CZE	Czech Republic	Çek Cumhuriyeti
DNK	Denmark	Danimarka
EST	Estonia	Estonya
FIN	Finland	Finlandiya
FRA	France	Fransa
DEU	Germany	Almanya
GRC	Greece	Yunanistan
HUN	Hungary	Macaristan
ISL	Iceland	İzlanda
IRL	Ireland	İrlanda
ISR	Israel	İsrail
ITA	Italy	İtalya
JPN	Japan	Japonya
KOR	Korea, Rep.	Güney Kore
LUX	Luxembourg	Lüksemburg
MEX	Mexico	Meksika
NLD	Netherlands	Hollanda
NZL	New Zealand	Yeni Zelenda
NOR	Norway	Norveç
POL	Poland	Polonya
PRT	Portugal	Portekiz
SVK	Slovak Republic	Slovakya
SVN	Slovenia	Slovenya
ESP	Spain	İspanya
SWE	Sweden	İsveç
CHE	Switzerland	İsviçre
TUR	Turkey	Türkiye
GBR	United Kingdom	İngiltere
USA	United States	Amerika

Ek 2. Ekonomik Büyüme Verisi

YILLAR/ÜLKELER	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Australia	6.02E+11	6.26E+11	6.45E+11	6.72E+11	6.93E+11	7.14E+11	7.41E+11	7.68E+11	7.82E+11	7.98E+11	8.17E+11	8.46E+11	8.67E+11	8.89E+11
Austria	2.93E+11	2.98E+11	3E+11	3.08E+11	3.15E+11	3.25E+11	3.37E+11	3.42E+11	3.29E+11	3.36E+11	3.45E+11	3.48E+11	3.49E+11	3.5E+11
Belgium	3.57E+11	3.63E+11	3.66E+11	3.79E+11	3.87E+11	3.97E+11	4.11E+11	4.14E+11	4.04E+11	4.15E+11	4.23E+11	4.23E+11	4.23E+11	4.29E+11
Canada	1.04E+12	1.07E+12	1.09E+12	1.13E+12	1.16E+12	1.19E+12	1.22E+12	1.23E+12	1.2E+12	1.24E+12	1.28E+12	1.3E+12	1.33E+12	1.36E+12
Chile	1.05E+11	1.07E+11	1.11E+11	1.18E+11	1.24E+11	1.3E+11	1.37E+11	1.41E+11	1.4E+11	1.48E+11	1.56E+11	1.65E+11	1.72E+11	1.75E+11
Czech Republic	1.16E+11	1.18E+11	1.22E+11	1.28E+11	1.36E+11	1.45E+11	1.53E+11	1.58E+11	1.5E+11	1.53E+11	1.56E+11	1.55E+11	1.54E+11	1.57E+11
Denmark	2.49E+11	2.51E+11	2.52E+11	2.58E+11	2.65E+11	2.75E+11	2.77E+11	2.75E+11	2.61E+11	2.65E+11	2.68E+11	2.66E+11	2.65E+11	2.68E+11
Estonia	1.06E+10	1.12E+10	1.2E+10	1.28E+10	1.4E+10	1.54E+10	1.66E+10	1.57E+10	1.34E+10	1.38E+10	1.48E+10	1.56E+10	1.58E+10	1.63E+10
Finland	1.85E+11	1.88E+11	1.91E+11	1.99E+11	2.04E+11	2.13E+11	2.24E+11	2.25E+11	2.07E+11	2.13E+11	2.18E+11	2.15E+11	2.13E+11	2.12E+11
France	2.07E+12	2.09E+12	2.11E+12	2.17E+12	2.2E+12	2.26E+12	2.31E+12	2.31E+12	2.25E+12	2.29E+12	2.34E+12	2.34E+12	2.36E+12	2.36E+12
Germany	2.83E+12	2.83E+12	2.81E+12	2.84E+12	2.86E+12	2.97E+12	3.06E+12	3.1E+12	2.92E+12	3.04E+12	3.15E+12	3.17E+12	3.18E+12	3.23E+12
Greece	2.13E+11	2.22E+11	2.34E+11	2.46E+11	2.48E+11	2.62E+11	2.7E+11	2.69E+11	2.58E+11	2.44E+11	2.21E+11	2.05E+11	1.99E+11	2E+11
Hungary	9.47E+10	9.9E+10	1.03E+11	1.08E+11	1.13E+11	1.17E+11	1.17E+11	1.18E+11	1.11E+11	1.11E+11	1.13E+11	1.11E+11	1.14E+11	1.18E+11
Iceland	1.42E+10	1.42E+10	1.46E+10	1.58E+10	1.67E+10	1.75E+10	1.91E+10	1.94E+10	1.85E+10	1.78E+10	1.82E+10	1.84E+10	1.91E+10	1.95E+10
Ireland	1.73E+11	1.83E+11	1.9E+11	1.99E+11	2.11E+11	2.25E+11	2.37E+11	2.32E+11	2.19E+11	2.2E+11	2.26E+11	2.26E+11	2.29E+11	2.41E+11
Israel	1.29E+11	1.29E+11	1.3E+11	1.37E+11	1.43E+11	1.51E+11	1.6E+11	1.65E+11	1.67E+11	1.77E+11	1.86E+11	1.91E+11	1.97E+11	2.02E+11
Italy	1.8E+12	1.8E+12	1.81E+12	1.84E+12	1.85E+12	1.89E+12	1.92E+12	1.9E+12	1.79E+12	1.83E+12	1.84E+12	1.78E+12	1.75E+12	1.75E+12
Japan	4.32E+12	4.34E+12	4.41E+12	4.51E+12	4.57E+12	4.65E+12	4.75E+12	4.7E+12	4.44E+12	4.65E+12	4.63E+12	4.71E+12	4.78E+12	4.78E+12
Korea, Rep.	7.45E+11	8E+11	8.24E+11	8.64E+11	8.98E+11	9.45E+11	9.96E+11	1.02E+12	1.03E+12	1.1E+12	1.14E+12	1.17E+12	1.2E+12	1.24E+12
Luxembourg	3.27E+10	3.38E+10	3.43E+10	3.58E+10	3.7E+10	3.89E+10	4.21E+10	4.18E+10	3.95E+10	4.18E+10	4.28E+10	4.25E+10	4.43E+10	4.61E+10
Mexico	7.94E+11	7.95E+11	8.06E+11	8.41E+11	8.66E+11	9.09E+11	9.39E+11	9.51E+11	9.06E+11	9.53E+11	9.91E+11	1.03E+12	1.05E+12	1.07E+12
Netherlands	6.48E+11	6.49E+11	6.51E+11	6.64E+11	6.79E+11	7.02E+11	7.28E+11	7.41E+11	7.13E+11	7.23E+11	7.35E+11	7.27E+11	7.24E+11	7.31E+11
New Zealand	9.77E+10	1.02E+11	1.07E+11	1.11E+11	1.15E+11	1.18E+11	1.22E+11	1.2E+11	1.19E+11	1.21E+11	1.24E+11	1.27E+11	1.3E+11	1.34E+11
Norway	2.83E+11	2.87E+11	2.89E+11	3.01E+11	3.09E+11	3.16E+11	3.25E+11	3.27E+11	3.21E+11	3.23E+11	3.26E+11	3.35E+11	3.38E+11	3.45E+11

Ek 2'nin Devamı

YILLAR/ÜLKELER	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Poland	2.66E+11	2.7E+11	2.8E+11	2.94E+11	3.04E+11	3.23E+11	3.47E+11	3.6E+11	3.7E+11	3.83E+11	4.02E+11	4.09E+11	4.14E+11	4.28E+11
Portugal	1.93E+11	1.94E+11	1.92E+11	1.96E+11	1.97E+11	2E+11	2.05E+11	2.06E+11	2E+11	2.03E+11	2E+11	1.92E+11	1.9E+11	1.91E+11
Slovak Republic	5.06E+10	5.29E+10	5.58E+10	5.87E+10	6.25E+10	6.78E+10	7.51E+10	7.94E+10	7.5E+10	7.88E+10	8.11E+10	8.23E+10	8.35E+10	8.56E+10
Slovenia	3.14E+10	3.26E+10	3.35E+10	3.49E+10	3.63E+10	3.84E+10	4.11E+10	4.24E+10	3.91E+10	3.96E+10	3.99E+10	3.88E+10	3.84E+10	3.95E+10
Spain	1.02E+12	1.05E+12	1.08E+12	1.12E+12	1.16E+12	1.21E+12	1.25E+12	1.26E+12	1.22E+12	1.22E+12	1.21E+12	1.18E+12	1.16E+12	1.17E+12
Sweden	3.47E+11	3.54E+11	3.63E+11	3.78E+11	3.89E+11	4.07E+11	4.21E+11	4.19E+11	3.97E+11	4.21E+11	4.32E+11	4.31E+11	4.36E+11	4.46E+11
Switzerland	3.84E+11	3.84E+11	3.85E+11	3.96E+11	4.08E+11	4.24E+11	4.41E+11	4.51E+11	4.42E+11	4.55E+11	4.63E+11	4.68E+11	4.77E+11	4.86E+11
Turkey	3.65E+11	3.87E+11	4.07E+11	4.46E+11	4.83E+11	5.16E+11	5.4E+11	5.44E+11	5.18E+11	5.65E+11	6.15E+11	6.28E+11	6.54E+11	6.73E+11
United Kingdom	2.16E+12	2.22E+12	2.29E+12	2.35E+12	2.42E+12	2.48E+12	2.55E+12	2.54E+12	2.43E+12	2.47E+12	2.52E+12	2.55E+12	2.6E+12	2.68E+12
United States	1.17E+13	1.19E+13	1.22E+13	1.27E+13	1.31E+13	1.34E+13	1.37E+13	1.36E+13	1.33E+13	1.36E+13	1.38E+13	1.41E+13	1.45E+13	1.48E+13

Ek 3. Emek Verisi

YILLAR/ÜLKELER	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Australia	63.5	63.5	63.6	63.5	64.5	64.9	65.4	65.7	65.6	65.6	65.6	65.3	65.2	65.1
Austria	58.1	58.8	59.1	58.3	58.9	59.6	60.5	60.6	60.8	60.5	60.7	60.9	61	61
Belgium	50.8	51.5	51.6	52.3	53.2	53	53.6	53.6	53.3	53.9	53	53	53.3	53.3
Canada	65.4	66.3	67	67	66.6	66.6	67.1	67.3	66.8	66.6	66.4	66.3	66.2	66.1
Chile	54	53.6	54.1	54.7	55.3	55.9	56.5	57.8	57.7	60.3	61.6	61.6	61.8	61.9
Czech Republic	60.1	59.9	59.5	59.2	59.4	59.2	58.8	58.5	58.6	58.3	58.3	58.8	59.5	59.6
Denmark	65.4	65.9	65.6	66.2	65.9	66.3	65.9	66.1	65.3	64.4	64	63.3	62.5	62.4
Estonia	58.5	57.3	58.9	59.1	58.8	60.8	61	61.7	61.6	61.4	62.3	61.8	62	62.1
Finland	61.8	61.7	61.2	60.8	61	61.5	61.7	61.9	60.9	60.3	60.3	60.1	59.8	59.4
France	55	55.1	55.9	55.7	55.9	55.8	55.9	56	56.2	56.2	56	56.1	55.9	55.7
Germany	58.1	57.8	57.3	57.8	58.4	58.8	59.1	59.2	59.3	59.3	59.9	59.8	59.9	59.9
Greece	51.7	52.1	52.6	53.2	53.2	53.5	53.4	53.4	53.9	54	53.4	53.2	53.2	53.1
Hungary	48.9	48.9	49.7	49.6	50.1	50.5	50.3	50	50	50.5	50.9	51.8	51.9	52
Iceland	76.8	75.9	75.8	74.4	75.5	76.5	76.5	75.8	74.2	74.5	73.8	74	73.9	73.9
Ireland	59.2	59.6	59.8	60.3	62.2	63	63.6	63.1	62	60.9	60.4	60.2	60.5	60.4
Israel	54.3	54.1	54.4	55	55.3	55.7	56.4	56.6	56.9	57.3	57.4	63.7	63.4	63
Italy	47.9	48.4	48.8	49.5	49	49	48.8	49.1	48.5	48.2	48.1	49	49.1	49.2
Japan	62.1	61.4	61	60.6	60.5	60.4	60.5	60.3	60	60.1	59.1	58.9	59.2	59
Korea, Rep.	61.1	61.6	61	61.6	61.5	61.4	61.4	60.9	60.2	60.3	60.5	60.8	61	61
Luxembourg	52.8	53.8	53.1	54	54.8	55.4	55.1	55.2	57.4	57	56.8	57.7	57.6	57.4
Mexico	63.6	64.3	64.3	64.5	64.5	64.8	65.7	66.2	66.3	64.6	64.3	64.7	64.4	64.2
Netherlands	65.5	66.2	66	66.5	67.3	67.9	68.1	68.1	67.9	67.7	68	67.8	67.8	67.7
New Zealand	66	66.2	65.5	65.4	65.3	65.4	66.2	67.2	66.3	65.7	65.4	65.5	64.9	64.8
Norway	55.9	54.9	54.6	54.5	54.7	54.1	53.9	54.5	55.2	55.9	56.1	56.5	56.5	56.5

Ek 3'ün Devamı

YILLAR/ÜLKELER	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Poland	61.5	61.9	61.9	61.7	62.1	62.4	62.6	62.5	61.9	61.9	61.3	61.1	60.3	60.3
Portugal	60.5	60.1	60.4	60.2	59.5	59	58.7	59.3	58.9	59	59	59.5	59.5	59.5
Slovak Republic	57.6	57.5	56.6	59.1	59.2	59.3	59.8	59.5	59.5	59.3	58.1	57.8	57.7	57.5
Slovenia	52.3	53.4	54.5	55.7	56.7	57.6	58.1	58.9	59	59.2	59.3	59.4	59	59
Spain	63	63	62.9	62.6	63.7	63.9	64	64	63.5	63.5	63.9	64.1	64.1	64
Sweden	67.8	67.7	67.8	67.3	67	67.4	67.7	68.2	68.3	67.9	68.1	68.1	68.2	68.1
Switzerland	61.6	61.8	61.9	61.9	61.9	62.4	62.1	62.4	62.2	61.9	61.9	62.1	62.1	62.1
Turkey	66	65.6	65.2	64.9	65	65.1	64.9	64.9	64.3	63.5	63	62.9	62.5	62.4
United Kingdom	59	59.1	58.5	59.9	59.8	60.7	60.9	61.2	60.1	61.1	60.3	61.6	61.6	61.6
United States	48.6	48.3	47	46	46.1	45.9	45.9	46.5	47.6	48.5	49.5	49.4	49.4	49.4

Ek 4. Sermaye Verisi

YILLAR/ÜLKELER	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Australia	1.32E+11	1.44E+11	1.62E+11	1.76E+11	1.87E+11	2.05E+11	2.15E+11	2.36E+11	2.41E+11	2.46E+11	2.55E+11	2.83E+11	2.9E+11	2.86E+11
Austria	7.13E+10	6.93E+10	7.19E+10	7.26E+10	7.27E+10	7.35E+10	7.69E+10	7.8E+10	7.23E+10	7.08E+10	7.55E+10	7.65E+10	7.63E+10	7.62E+10
Belgium	7.8E+10	7.46E+10	7.43E+10	8.09E+10	8.58E+10	8.75E+10	9.34E+10	9.52E+10	8.89E+10	8.81E+10	9.19E+10	9.2E+10	9.05E+10	9.68E+10
Canada	2.04E+11	2.06E+11	2.16E+11	2.35E+11	2.56E+11	2.72E+11	2.81E+11	2.86E+11	2.53E+11	2.82E+11	2.95E+11	3.09E+11	3.11E+11	3.11E+11
Chile	1.81E+10	1.84E+10	1.94E+10	2.13E+10	2.64E+10	2.7E+10	3.01E+10	3.57E+10	3.14E+10	3.5E+10	4.03E+10	4.49E+10	4.59E+10	4.31E+10
Czech Republic	3.35E+10	3.42E+10	3.48E+10	3.62E+10	3.85E+10	4.07E+10	4.63E+10	4.74E+10	4.26E+10	4.32E+10	4.37E+10	4.23E+10	4.11E+10	4.19E+10
Denmark	5.15E+10	5.11E+10	5.11E+10	5.32E+10	5.57E+10	6.42E+10	6.46E+10	6.25E+10	5.35E+10	5.14E+10	5.16E+10	5.19E+10	5.24E+10	5.45E+10
Estonia	2.6E+09	3.21E+09	3.79E+09	4E+09	4.61E+09	5.66E+09	6.24E+09	5.43E+09	3.43E+09	3.34E+09	4.49E+09	4.8E+09	4.95E+09	4.79E+09
Finland	4.35E+10	4.22E+10	4.34E+10	4.55E+10	4.69E+10	4.75E+10	5.23E+10	5.24E+10	4.59E+10	4.64E+10	4.83E+10	4.72E+10	4.47E+10	4.32E+10
France	4.45E+11	4.41E+11	4.5E+11	4.65E+11	4.79E+11	4.96E+11	5.24E+11	5.28E+11	4.8E+11	4.9E+11	5E+11	5.01E+11	4.98E+11	4.92E+11
Germany	5.82E+11	5.49E+11	5.41E+11	5.42E+11	5.46E+11	5.87E+11	6.1E+11	6.2E+11	5.57E+11	5.87E+11	6.29E+11	6.27E+11	6.18E+11	6.4E+11
Greece	4.96E+10	4.94E+10	5.69E+10	5.86E+10	5.16E+10	6.16E+10	7.14E+10	6.63E+10	5.7E+10	4.6E+10	3.66E+10	2.8E+10	2.54E+10	2.47E+10
Hungary	2.21E+10	2.38E+10	2.41E+10	2.6E+10	2.69E+10	2.71E+10	2.82E+10	2.85E+10	2.61E+10	2.37E+10	2.34E+10	2.23E+10	2.4E+10	2.66E+10
Iceland	3.08E+09	2.68E+09	2.95E+09	3.73E+09	4.93E+09	6.08E+09	5.4E+09	4.37E+09	2.28E+09	2.09E+09	2.33E+09	2.45E+09	2.43E+09	2.8E+09
Ireland	4.33E+10	4.57E+10	4.93E+10	5.41E+10	6.32E+10	6.79E+10	6.78E+10	6E+10	4.99E+10	4.21E+10	4.35E+10	4.72E+10	4.41E+10	5.04E+10
Israel	2.86E+10	2.71E+10	2.56E+10	2.61E+10	2.7E+10	2.87E+10	3.16E+10	3.33E+10	3.23E+10	3.55E+10	4.07E+10	4.22E+10	4.37E+10	4.28E+10
Italy	3.63E+11	3.79E+11	3.78E+11	3.86E+11	3.92E+11	4.05E+11	4.11E+11	3.98E+11	3.59E+11	3.57E+11	3.5E+11	3.17E+11	2.97E+11	2.86E+11
Japan	1.06E+12	1.01E+12	1.01E+12	1.01E+12	1.02E+12	1.04E+12	1.04E+12	9.97E+11	8.92E+11	8.9E+11	9.02E+11	9.33E+11	9.62E+11	9.62E+11
Korea, Rep.	2.36E+11	2.52E+11	2.64E+11	2.72E+11	2.77E+11	2.87E+11	3.01E+11	2.99E+11	3E+11	3.16E+11	3.19E+11	3.17E+11	3.28E+11	3.38E+11
Luxembourg	6.94E+09	6.95E+09	7.25E+09	7.71E+09	7.46E+09	7.81E+09	8.98E+09	9.63E+09	8.35E+09	8.36E+09	9.8E+09	9.77E+09	9.06E+09	9.96E+09
Mexico	1.44E+11	1.37E+11	1.35E+11	1.36E+11	1.4E+11	1.5E+11	1.6E+11	1.66E+11	1.51E+11	1.41E+11	1.49E+11	1.39E+11	1.33E+11	1.38E+11
Netherlands	2.02E+10	2.18E+10	2.48E+10	2.69E+10	2.84E+10	2.78E+10	3E+10	2.78E+10	2.52E+10	2.6E+10	2.74E+10	2.94E+10	3.25E+10	3.53E+10
New Zealand	5.1E+10	5.08E+10	5.1E+10	5.61E+10	6.28E+10	6.85E+10	7.66E+10	7.73E+10	7.21E+10	6.73E+10	7.22E+10	7.77E+10	8.3E+10	8.35E+10
Norway	5.15E+10	4.83E+10	4.89E+10	5.22E+10	5.67E+10	6.43E+10	7.66E+10	8.3E+10	8.15E+10	8.12E+10	8.83E+10	8.67E+10	8.58E+10	9.42E+10

Ek 4'ün Devamı

YILLAR/ÜLKELER	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Poland	5.08E+10	4.91E+10	4.55E+10	4.55E+10	4.56E+10	4.52E+10	4.66E+10	4.68E+10	4.32E+10	4.28E+10	3.75E+10	3.12E+10	2.97E+10	3.05E+10
Portugal	1.45E+10	1.45E+10	1.41E+10	1.47E+10	1.71E+10	1.87E+10	2.04E+10	2.07E+10	1.68E+10	1.8E+10	2.03E+10	1.84E+10	1.82E+10	1.89E+10
Slovak Republic	8.36E+09	8.4E+09	8.88E+09	9.36E+09	9.69E+09	1.07E+10	1.19E+10	1.28E+10	9.97E+09	8.65E+09	8.22E+09	7.49E+09	7.62E+09	7.86E+09
Slovenia	2.74E+11	2.86E+11	3.06E+11	3.22E+11	3.46E+11	3.71E+11	3.88E+11	3.72E+11	3.1E+11	2.94E+11	2.74E+11	2.55E+11	2.48E+11	2.57E+11
Spain	7.74E+10	7.56E+10	7.75E+10	8.2E+10	8.61E+10	9.42E+10	1.02E+11	1.02E+11	8.87E+10	9.4E+10	9.93E+10	9.91E+10	9.97E+10	1.07E+11
Sweden	9.27E+10	9.29E+10	9.19E+10	9.66E+10	9.97E+10	1.04E+11	1.09E+11	1.1E+11	1.02E+11	1.06E+11	1.11E+11	1.14E+11	1.15E+11	1.18E+11
Switzerland	3.93E+11	4.04E+11	4.13E+11	4.25E+11	4.39E+11	4.52E+11	4.78E+11	4.5E+11	3.85E+11	4.04E+11	4.12E+11	4.18E+11	4.29E+11	4.61E+11
Turkey	2.61E+12	2.57E+12	2.67E+12	2.82E+12	2.98E+12	3.05E+12	3.01E+12	2.86E+12	2.49E+12	2.52E+12	2.61E+12	2.77E+12	2.84E+12	2.84E+12
United Kingdom	1.56E+11	1.57E+11	1.62E+11	1.74E+11	1.84E+11	2E+11	2.12E+11	2.23E+11	2.02E+11	2.05E+11	2.21E+11	2.31E+11	2.28E+11	2.34E+11
United States	5.15E+10	5.9E+10	6.74E+10	8.65E+10	1.02E+11	1.15E+11	1.19E+11	1.11E+11	9.01E+10	1.18E+11	1.39E+11	1.35E+11	1.41E+11	1.39E+11

Ek 5. Rekabet Gücü Verisi

YILLAR/ÜLKELER	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Australia	5.74	5.36	5.33	5.25	5.21	5.18	5.17	5.20	5.15	5.11	5.11	5.12	5.09	5.08
Austria	5.33	4.93	5.07	5.20	4.95	5.16	5.23	5.23	5.13	5.09	5.14	5.22	5.15	5.16
Belgium	5.31	4.81	4.88	4.95	4.63	5.06	5.10	5.14	5.09	5.07	5.20	5.21	5.13	5.18
Canada	5.87	5.27	5.21	5.23	5.10	5.35	5.34	5.37	5.33	5.30	5.33	5.27	5.20	5.24
Chile	4.90	4.89	4.86	5.01	4.91	4.82	4.77	4.72	4.70	4.69	4.70	4.65	4.61	4.60
Czech Republic	4.41	4.26	4.48	4.55	4.42	4.67	4.58	4.62	4.67	4.57	4.52	4.51	4.43	4.53
Denmark	5.44	5.23	5.61	5.66	5.65	5.55	5.55	5.58	5.46	5.32	5.40	5.29	5.18	5.29
Estonia	4.87	4.73	4.96	5.08	4.95	4.82	4.74	4.67	4.56	4.61	4.62	4.64	4.65	4.71
Finland	6.03	5.74	6.01	5.95	5.94	5.50	5.49	5.50	5.43	5.37	5.47	5.55	5.54	5.50
France	5.29	4.62	4.91	4.92	4.78	5.21	5.18	5.22	5.13	5.13	5.14	5.11	5.05	5.08
Germany	5.39	5.06	5.24	5.28	5.10	5.48	5.51	5.46	5.37	5.39	5.41	5.48	5.51	5.49
Greece	4.46	4.32	4.58	4.56	4.26	4.12	4.08	4.11	4.04	3.99	3.92	3.86	3.93	4.05
Hungary	4.87	4.63	4.61	4.56	4.38	4.49	4.35	4.22	4.22	4.33	4.36	4.30	4.25	4.29
Iceland	5.40	5.16	5.34	5.44	5.48	5.12	5.02	5.05	4.80	4.68	4.75	4.74	4.66	4.71
Ireland	5.52	4.86	4.73	4.90	4.86	5.08	5.03	4.99	4.84	4.74	4.77	4.91	4.92	4.98
Israel	5.01	4.93	5.02	5.09	4.84	5.26	5.20	4.97	4.80	4.91	5.07	5.02	4.94	4.95
Italy	4.90	4.31	4.38	4.27	4.21	4.37	4.36	4.35	4.31	4.37	4.43	4.46	4.41	4.42
Japan	5.25	5.08	5.25	5.48	5.18	5.51	5.43	5.38	5.37	5.37	5.40	5.40	5.40	5.47
Korea, Rep.	5.13	4.89	5.07	4.90	5.07	5.07	5.40	5.28	5.00	4.93	5.02	5.12	5.01	4.96
Luxembourg	5.04	5.00	4.99	4.95	4.90	4.96	4.88	4.85	4.96	5.05	5.03	5.09	5.09	5.17
Mexico	4.29	4.11	4.12	4.17	3.92	4.23	4.26	4.23	4.19	4.19	4.29	4.36	4.34	4.28
Netherlands	5.56	5.03	5.24	5.30	5.21	5.37	5.40	5.41	5.32	5.33	5.41	5.50	5.42	5.45
New Zealand	5.53	5.03	5.23	5.18	5.09	5.08	4.98	4.93	4.98	4.92	4.93	5.09	5.11	5.20
Norway	5.64	5.27	5.33	5.56	5.40	5.18	5.20	5.22	5.17	5.14	5.18	5.27	5.33	5.35

Ek 5'in Devamı

YILLAR/ÜLKELER	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Poland	4.30	3.98	4.15	3.98	4.00	4.39	4.28	4.28	4.33	4.51	4.46	4.46	4.46	4.48
Portugal	4.92	4.87	4.92	4.96	4.91	4.47	4.48	4.47	4.40	4.38	4.40	4.40	4.40	4.54
Slovak Republic	4.36	4.02	4.23	4.43	4.31	4.54	4.45	4.40	4.31	4.25	4.19	4.14	4.10	4.16
Slovenia	4.70	4.64	4.70	4.75	4.59	4.48	4.48	4.50	4.55	4.42	4.30	4.34	4.25	4.23
Spain	5.17	4.88	4.94	5.00	4.80	4.70	4.66	4.72	4.59	4.49	4.54	4.60	4.57	4.55
Sweden	5.55	5.40	5.80	5.72	5.65	5.44	5.54	5.53	5.51	5.56	5.61	5.53	5.48	5.41
Switzerland	5.43	5.36	5.51	5.49	5.46	5.54	5.62	5.61	5.60	5.63	5.74	5.72	5.67	5.70
Turkey	3.86	3.31	3.65	3.82	3.68	4.14	4.25	4.15	4.16	4.25	4.28	4.45	4.45	4.46
United Kingdom	5.51	5.17	5.23	5.30	5.11	5.56	5.41	5.30	5.19	5.25	5.39	5.45	5.37	5.41
United States	5.95	5.93	5.81	5.82	5.81	5.80	5.67	5.74	5.59	5.43	5.43	5.47	5.48	5.54

ÖZGEÇMİŞ

Muhyettin ERDEMLİ, 1988 yılında Siirt' te doğdu. 2011 yılında Bülent Ecevit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Matematik bölümünden mezun oldu. 2014 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalında yüksek lisansa başladı. 2014 yılı Haziran ayından bu yana Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmakta olup evli ve bir çocuk babasıdır.

VITAE

Muhyettin ERDEMLİ was born in Siirt in 1988. He graduated from the Department of Mathematics at Bülent Ecevit University in 2011. He has begun to the masters degree at Department of Economics in the Institute of Social Sciences at Gaziantep University in 2014. He has been working as a research assistant at the Department of Economics, the Faculty of Economics and Administrative Science at Gaziantep University since July 2014. He is married and has one child.